

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

اللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ

﴿اللَّهُ خَيْرٌ حَافِظًا وَهُوَ أَرْحَمُ الرَّاحِمِينَ﴾

﴿تاللاه ياخشى ساقلغوجودور، ههممدن مېهرباندور﴾

(12 - سورة / يوسف 64 - آية)

ئۈرۈمچى شەھىرى ئىسلام دىنى ئىشلىرى يېتەكچىسى
2014-يىللىق 11-سان (ئومۇمىي 11-سان)

نەشر قىلغۇچى ئورۇن: ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئىسلام دىنى جەمئىيىتى

مەسلىھەتچى: پەرھات سەلەي

باش مۇھەررىر: يالقۇن ئىسمائىل

مۇھەررىرلەر: مۇھتەرەم شىپىرپ داموللا ھاجى، ئابدۇشۈكۈر

رەھىمتۇللاھ داموللا ھاجى، ئابدۇراخمان ئابدۇقادىر

تەكلىپلىك مۇھەررىر: مۇھەممەتتۇردى مىرزىئەخمەت

تەكلىپلىك كوررېكتور: ئارزۇگۈل كېرىم

بەت ياسىغۇچى: ئابدۇللا مەتتۇرسۇن

تەھرىر ھەيئەت ئەزالىرى:

مۇھتەرەم شىپىرپ داموللا ھاجى، ئابدۇشۈكۈر داموللا ھاجى، نۇرمۇھەممەد

داموللا ھاجى، ئابدۇكېرەم داموللا ھاجى، ئابدۇۋاھاپ داموللا ھاجى،

ئابدۇرېھىم داموللا ھاجى، تۇرسۇنجان مەسۇم داموللا ھاجى، نەسىردىن

داموللا ھاجى، ئابدۇرەئۇف داموللا ھاجى، مەسئۇد داموللا ھاجى،

مۇھەممەدئىمىن ئاتاۋۇللا داموللا، تاشتۆمۈر ئابدۇقادىر داموللا، ئابدۇللاھ

ئابدۇراھمان داموللا، ئابدۇراھمان مۇھەممەد داموللا، تۇرسۇن ئەينۇددىن

داموللا، مۇھەممەدئىمىن خۇدابەردى داموللا، ئوسمان ساۋۇت داموللا، ياقۇپ

ئۆمەر، پەرھات سەلەي، يالقۇن ئىسمائىل

كىرىش سۆز

ۋەز ئېيتىش _ ئىسلام دىنىنىڭ دىنى مەسلىلەرنى چۈشەندۈرۈشتە قوللىنىپ كېلىۋاتقان بىر خىل ئەنئەنىسى؛ ئىمام-خاتىپلار ھەر جۈمە ۋە ھېيت-ئايەم كۈنلىرىدە جامائەتكە «قۇرئان كەرىم» ۋە «ھەدىس شەرىف» لەردىن نەقىل كەلتۈرۈپ، كەڭ ئېتىقادچى ئاممىغا دىنى ئەقىدە نەزەرىيەلىرى، فىقھى مەسلىلىرى، ئىبادەت قائىدە-ئەھكاملىرى، ئەخلاق مىزانلىرى، مەدەنىيەت مىراسلىرى، پەيغەمبەرلەر قىسسىلىرى قاتارلىقلاردىن پايدىلىنىپ تەربىيە ئېلىپ بارىدىغان ئەھمىيىتى زور ۋاسىتىلەرنىڭ بىرى بولۇپ، بۇ مۇسۇلمانلارنىڭ دىنى تۇرمۇشىدا ئىنتايىن مۇھىم تەربىيەۋى ئەھمىيەتكە ئىگە.

ئۈرۈمچى شەھەرلىك مىللەتلەر-دىن ئىشلىرى كومىتېتىنىڭ توغرا رەھبەرلىكىدە، شەھەرلىك ئىسلام دىنى جەمئىيىتى شەھىرىمىزدىكى ئىسلام دىنى ئىشلىرىغا يېتەكچىلىك قىلىش ھەيئەت ئەزالىرىنى تەشكىللەپ، ئۈرۈمچى شەھىرىنىڭ ناماز ۋاقىتلىرى ۋە جۈمە كۈنى سۆزلىنىدىغان ۋەز-تەبلىغ مەزمۇنىنى بىرلىككە كەلتۈرۈپ ئىچكى قىسىمدا تارقىتىلىدىغان مەزكۇر «ئايلىق» ماتېرىيالنى ئىماملارنىڭ پايدىلىنىشى ئۈچۈن تۈزۈپ چىقتى. بۇ ماتېرىيالدىكى ئايەتلەرنىڭ ئۇيغۇرچە تەرجىمىسى «قۇرئان كەرىم» شىنجاڭ خەلق نەشرىياتى 2012-يىلى 8-ئاي 1-نەشرىگە ئاساسەن ئېلىندى. ئىماملىرىمىز نويابىر ئېيىدىكى جۈمە كۈنلىرى چوقۇم مۇشۇ بەلگىلەنگەن ۋەز-تەبلىغ تېمىسى ۋە مەزمۇنى ئاساسىدا سۆزلىشى كېرەك.

ئۈرۈمچى شەھەرلىك ئىسلام دىنى جەمئىيىتى
2014-يىلى 1-نويابىر

مۇندەرجە

ۋەز - تەبىئەتلەر

- 1..... نامازنىڭ پەزىلىتى
15 سالامنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا
31 گۇناھ ۋە ئۇنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا
49 ئىسلام دىنىدىكى ئىسراپچىلىق توغرىسىدا

مەسچىتلىرىمىز

- 62 بۇلاقتاغ رايونلۇق قىزىل مۇنار مەسچىتىنىڭ قىسقىچە تارىخى

ئۆگىنىش ھۇلزارى

- 66 ھەدىس شەرھىسىنىڭ تەرجىمىلىرىدىن ئۆرنەكلەر
ئەرەب تىلىدىكى بەزى گرامماتىكىلىق ۋاستىلەرنىڭ قوللىنىلىشى ۋە ئۇنىڭ
77 تەرجىمىسى

پايدىلىنىشۇپلىك

- 92 ئۈرۈمچى شەھىرىنىڭ 11-ئايلىق ناماز ۋاقتىلىرى

مۇقاۋىنىڭ 1-بېتىدە : سايباغ رايونلۇق خوتەن كوچىسى مەسچىتى

مۇقاۋىنىڭ 4-بېتىدە : تەڭرىتاغ رايونلۇق خانتەڭرى مەسچىتى

نامازنىڭ پەزىلىتى

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ. أَمَّا بَعْدُ:

بارلىق ھەمدۇ - سانا ئاللاھقا خاستۇر. بىز ئاللاھقا ھەمدۇ - سانا ئېيتىمىز؛ ئاللاھتىنلا ياردەم تىلەيمىز؛ ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەيمىز. ئاللاھقا سېغىنىپ كۆڭۈللىرىمىزدە كەچكەن ئوي - ھەۋەسلىرىمىزنىڭ يامانلىقلىرىدىن، ئەمەللىرىمىزدە كۆرۈلگەن يامان قىلمىشلاردىن پاناھ تىلەيمىز. ئاللاھ ھىدايەت قىلغان ئادەمنى ھېچبىر ئازدۇرغۇچى بولمايدۇ، ئاللاھ گۈمراھلىقتا قالدۇرغان ئادەمنى ھېچبىر ھىدايەت قىلغۇچى بولمايدۇ. گۇۋاھلىق بېرىمەنكى: يالغۇز ئاللاھتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھنىڭ ھېچبىر شېرىكى يوقتۇر. گۇۋاھلىق بېرىمەنكى: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەندىسى، ئاللاھنىڭ ئەلچىسىدۇر. ئاللاھنىڭ مەرھەمىتى ئۇنىڭغا، ئۇنىڭ ئائىلە تەۋەلىرىگە، ئۇنىڭ بارلىق ساھابىلىرىگە بولسۇن.

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ھۆرمەتلىك جامائەت! بۈگۈن سىلەرگە سۆزلىمەكچى بولغان ۋەز - تەبلىغىمىزنىڭ تېمىسى ناماز توغرىسىدا:
ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَوْقُوتًا﴾

﴿شۈبھىسىزكى، ناماز مۆمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى﴾ (4) -

سۈرە / نىسا 103 - ئايەت)

ناماز - پۈتۈن ساماۋىي دىنلاردا ئورتاق بۇيرۇلۇپ كەلگەن ئىبادەتتۇر. گەرچە

ئوقۇلۇش شەكلى ۋە تەرتىپلىرى ئىسلام دىنىمىزدىكى نامازغا ئوخشىمىسىمۇ، ناماز پۈتۈن پەيغەمبەرلەرنىڭ ئۈممەتلىرىگە ئۆزلىرىگە مۇناسىپ بىر شەكىلدە پەرز قىلىنىپ كەلگەن.

ئاللاھ تائالا «قورئان كەرىم» دە مۇسا ئەلەيھىسسالامغا قىلغان خىتابىنى بايان قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنِّي أَنَا اللَّهُ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنَا فَاعْبُدْنِي وَأَقِمِ الصَّلَاةَ لِذِكْرِي﴾

﴿مەن ھەقىقەتەن ئاللاھتۇرمەن، مەندىن باشقا ھېچ مەبۇد بەرھەق يوق،

ماڭلا ئىبادەت قىلغىن، مېنى ياد ئېتىش ئۈچۈن ناماز ئوقۇغىن﴾ (20 - سۈرە /

تاھا 14 - ئايەت)

ئاللاھ تائالا يەنە ئەڭ كۆپ پەيغەمبەر ئەۋەتىلگەن ئىسرائىل ئەۋلادى ھەققىدە كەلگەن قىسسىدە مۇنداق دېگەن:

﴿وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ

وَالْمَسْكِينِ وَقُولُوا لِلنَّاسِ حُسْنًا وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ﴾

﴿ئۆز ۋاقتىدا بىز ئىسرائىل ئەۋلادىدىن ئاللاھتىن باشقىغا ئىبادەت قىلماسلىققا،

ئاتا - ئانىغا، يېقىن تۇغقانلارغا، يېتىملەرگە، مىسكىنلەرگە ياخشىلىق قىلىشقا،

كىشىلەرگە ياخشى سۆز قىلىشقا، نامازنى مۇكەممەل ئۆتەشكە، زاكات بېرىشكە ئەھدە

ئالغان ئىدۇق﴾ (2 - سۈرە / بەقەرە 83 - ئايەت)

ئەمما ئىسلام دىنىدا بۇيرۇلغان ناماز كۆپلىگەن خاسىيەتلىرى ۋە

ھېكمەتلىرى بىلەن باشقا ساماۋىي دىنلاردىكى نامازدىن ئالاھىدە پەرقلىق بىر

ئۇلۇغ ئىبادەتتۇر. ھېچقانداق ساماۋىي دىندىكى ناماز ئىسلام دىنىمىزدىكى

نامازنىڭ كاتتا ئورنىغا ۋە ئالىي پەزىلىتىگە يېتەلمەيدۇ.

نامازنىڭ ئىسلام دىنىدىكى ئورنى

ئاللاھ تائالانىڭ بىرلىك بارلىقىغا ئىمان كەلتۈرگەندىن كېيىنلا

مۇسۇلمانلارغا ئەڭ ئاۋۋال بۇيرۇلغان ئىبادەت نامازدۇر. ئىسلام دىنىدا نامازنىڭ

مەرتىۋىسىگە ۋە ئۇلۇغلىقىغا يېتەلەيدىغان ئىككىنچى بىر ئىبادەت يوقتۇر.

1. ناماز ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق تۇۋرۇكىدۇر.

«قۇرئان كەرىم» دە نامازنى مۇكەممەل ئادا قىلىش، نامازغا ئەھمىيەت بېرىش توغرىسىدا نۇرغۇنلىغان ئايەتلەر بار بولۇپ، بۇنىڭ مىسالى:

﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَارْكَعُوا مَعَ الرَّاٰكِعِينَ﴾

﴿نامازنى مۇكەممەل ئادا قىلىڭلار، زاكاتنى بېرىڭلار، رۇكۇ قىلغۇچىلار بىلەن بىللە رۇكۇ

قىلىڭلار (يەنى نامازنى جامائەت بىلەن ئوقۇڭلار)﴾ (2 - سۇرە / بەقەرە 43 - ئايەت)

﴿وَاسْتَعِينُوا بِالصَّبْرِ وَالصَّلَاةِ وَإِنَّهَا لَكَبِيرَةٌ إِلَّا عَلَى الْخَاشِعِينَ﴾

﴿سەۋر قىلىش، ناماز ئوقۇش ئارقىلىق (ئاللاھتىن) ياردەم تىلەڭلار. ناماز ئاللاھتىن

قورققۇچىلاردىن باشقىلارغا ھەقىقەتەن مۇشەققەتلىك ئىشتۇر﴾ (2 - سۇرە / بەقەرە 45 - ئايەت)

﴿وَأَنْ أَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَاتَّقُوهُ وَهُوَ الَّذِي إِلَيْهِ تُحْشَرُونَ﴾

﴿بىز نامازنى مۇكەممەل ئوقۇشقا ۋە ئاللاھتىن قورقۇشقا بويرۇلدۇق. ئەنە شۇ ئاللاھ سىلەر

دەرگاھىغا يىغىلىدىغان زاتتۇر﴾ (6 - سۇرە / ئەنئام 72 - ئايەت)

﴿وَأَقِيمُوا الصَّلَاةَ وَآتُوا الزَّكَاةَ وَأَطِيعُوا الرَّسُولَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ﴾

﴿ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن نامازنى مۇكەممەل ئوقۇڭلار، زاكات بېرىڭلار،

پەيغەمبەرگە ئىتائەت قىلىڭلار﴾ (24 - سۇرە / نۇر 56 - ئايەت)

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ۋاپات بولۇش ئالدىدا سەكراتتا

تۇرۇپ مۇنداق دەپ ۋەسىيەت قىلغانىدى:

[الصَّلَاةُ الصَّلَاةُ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ] (رَوَاهُ أَحْمَدُ)

«نامازنى تەرك ئەتمەڭلار! نامازنى تەرك ئەتمەڭلار!»

مانا بۇ ئايەت، ھەدىسلەردىن شۇنى كۆرۈۋالالايمىزكى، ناماز دىنىمىزنىڭ ئەڭ

ئاساسلىق تۇۋرۇكلىرىدىن بىرى، ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە نامازنى مۇكەممەل

ئادا قىلىشقا بۇيرىدى، بۇ يەردە تىلغا ئېلىنغان «مۇكەممەل» نامازنى تەئدىل -

ئەركانلىرىغا رىئايە قىلغان ئاساستا تولۇق، ئەستايىدىل ئادا قىلىشنى كۆرسىتىدۇ.

شۇنىڭ بىلەن بىرگە ناماز قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان

ئىبادەت ھېسابلىنىدۇ. شۇڭا بىز مۇسۇلمانلار نامازنى ئىقتىدارىمىزنىڭ

يبتشچە مۇكەممەل ئادا قىلىشقا تىرىششىمىز تولۇمۇ زۆرۈر.
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَنَسِ بْنِ مَالِكٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِنَّ أَوَّلَ مَا افْتَرَضَ اللَّهُ عَلَى النَّاسِ مِنْ دِينِهِمُ الصَّلَاةُ، وَآخِرَ مَا يَبْقَى الصَّلَاةُ، وَأَوَّلَ مَا يُحَاسِبُونَ بِهِ الصَّلَاةَ.] (رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ)

”ئەنەس ئىبنى مالىك رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ئاللاھ تائالا ئىنسانلارغا دىندا ئەڭ ئاۋال پەرز قىلغان ئىبادەت نامازدۇر. ئەڭ ئاخىرغىچە داۋاملىشىدىغان ئىبادەتمۇ نامازدۇر. قىيامەت كۈنى ئەڭ ئاۋۋال ھېساب ئېلىنىدىغان ئەمەلمۇ نامازدۇر.“ (ئىمام ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان)

نامازنىڭ پەرز بولغانلىق قىسمىمۇ، ئۇنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغ ۋە مۇھىم ئىبادەت ئىكەنلىكىگە دەلىلدۇر. چۈنكى پۈتۈن ئىبادەتلەر زېمىنىدا پەرز قىلىنغان بولسا، بەش ۋاخ ناماز ئىسرا-مىراج كېچىسى ئاللاھ تائالا پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنى ئاسمانغا ئېلىپ چىقىپ ئۇنىڭغا بىۋاسىتە ئەمر قىلىش ئارقىلىق ئاسماندا پەرز قىلىنغان. ئاللاھ تائالانىڭ پەيغەمبىرىمىز سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنى ھۇزۇرىغا چاقىرتىپ ئۇنىڭغا ۋە ئۈممەتلىرىگە بەش ۋاخ نامازنى پەرز قىلغانلىقى، ئاللاھ تائالانىڭ نەزىرىدە نامازنىڭ نەقەدەر ئۇلۇغ ئىبادەت ئىكەنلىكىنى كۆرسىتىدۇ. ناماز مىراج كېچىسى پەرز قىلىنغانلىقى ئۈچۈن ئۇ «مۇسۇلماننىڭ مىراجى» دېيىلىدۇ.

نامازنىڭ پەزىلىتى

نامازنىڭ پەزىلىتى ئىنتايىن كۆپتۇر. دىنىمىز نامازغا ئىنتايىن ئەھمىيەت بېرىپ، ئۇنى بارلىق ئىبادەتلەرنىڭ ئالدىغا قويۇپ، ئۇنى ئادا قىلىشقا قارىتا ئىنتايىن يۇقىرى تەلەپ قويدى. نامازنى تەرك ئەتكۈچىلەرنى قاتتىق ئازاب بىلەن ئاگاھلاندۇردى. چۈنكى ناماز ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسلىق تۈۋرۈكى، جەننەتنىڭ ئاچقۇچى، پۈتۈن ياخشىلىقلارنىڭ بېشى، تەقۋادارلىقنىڭ بەلگىسى ۋە ھەقىقىي مۇسۇلمانلىقنىڭ نشانىسىدۇر.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە ناماز ئوقۇشنى مۆمىنلەرنىڭ ئىماندىن

كېيىنكى بىرىنچى سۈپىتى قىلىپ كۆرسىتىپ، ئۇلارنى ماختىغان:

﴿هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِالْغَيْبِ وَيُقِيمُونَ الصَّلَاةَ﴾

﴿ئۇ تەقۋادارلارغا يېتەكچىدۇركى، ئۇلار غەيبكە ئىشىنىدىغان، نامازنى مۇكەممەل

ئادا قىلىدىغان كىشىلەردۇر﴾ (2-سۈرە / بەقەرە 2-، 3- ئايەت)

ئاخىرەتتە بەختكە ئېرىشىدىغان مۆمىنلەرنىڭ سۈپەتلىرىنىڭ بايانى ناماز بىلەن باشلىنىپ يەنە ناماز بىلەن خۇلاسىلانغان:

﴿قَدْ أَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ هُمْ فِي صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَ وَالَّذِينَ هُمْ

لِلزَّكَاةِ فَاعِلُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِأُزْوَاجِهِمْ إِلَّا عَلَىٰ أَرْوَاحِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ فَإِنَّهُمْ غَيْرُ

مَلُومِينَ فَمِنْ ابْتَعَىٰ وَرَاءَ ذَلِكَ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ وَالَّذِينَ هُمْ

عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾

﴿مۆمىنلەر ھەقىقەتەن مەقسىتىگە يەتتى؛ ئۇ مۆمىنلەر نامىزدا ئەيمىنىپ

تۇرغۇچىلاردۇر؛ ئۇلار بەھۇدە سۆز-ھەرىكەتتىن يىراق بولغۇچىلاردۇر؛ ئۇلار زاكات

بەرگۈچىلەردۇر؛ ئۇلار ئەۋرەتلىرىنى ھارامدىن ساقلىغۇچىلاردۇر؛ ئۇلار پەقەت خوتۇنلىرى

ۋە چۆرىلىرى بىلەن يېقىنچىلىق قىلسا ھەرگىز مالاھەت قىلىنمايدۇ؛ كىمكى باشقىلاردىن

بۇنى (يەنى جىنسىي تەلپىنى قاندۇرۇشنى) ئىزدەيدىكەن، ئەنە شۇلار چەكتىن

ئاشقۇچىلاردۇر؛ ئۇ مۆمىنلەر يەنە ئۆزلىرىگە تاپشۇرۇلغان ئامانەتلەرگە ۋە بەرگەن ئەھدىگە

رىئايە قىلغۇچىلاردۇر؛ ئۇلار نامازلىرىغا تولۇق ئەھمىيەت بەرگۈچىلەردۇر﴾ (23-سۈرە /

مۇئىمۇنۇن 1~9- ئايەت)

نامازنىڭ ھۆكۈمى

ھەربىر بالاغەتكە يەتكەن، ئەقلى-ھوشى جايىدا بولغان ئەر-ئايال مۇسۇلمان

كۈندە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇش پەرز ئەيىندۇر.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە نامازنىڭ پەرز ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ

مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّ الصَّلَاةَ كَانَتْ عَلَى الْمُؤْمِنِينَ كِتَابًا مَّوْقُوتًا﴾

﴿شۈبھىسىزكى ، ناماز مۆمىنلەرگە ۋاقتى بەلگىلەنگەن پەرز قىلىندى﴾ (4 - سۈرە /

نسا 103 - ئايەت)

تەلھە ئىبنى ئابدۇللاھ رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەدىس رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:
[جَاءَ رَجُلٌ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ مِنْ أَهْلِ نَجْدٍ نَائِرِ الرَّأْسِ يُسْمَعُ دَوِيَّ صَوْتِهِ وَلَا يُفْقَهُ مَا يَقُولُ حَتَّى دَنَا، فَإِذَا هُوَ يَسْأَلُ عَنِ الْإِسْلَامِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: خَمْسُ صَلَوَاتٍ فِي الْيَوْمِ وَاللَّيْلَةِ، فَقَالَ: هَلْ عَيَّيَ غَيْرُهَا؟ قَالَ: لَا إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: وَصِيَامُ رَمَضَانَ، قَالَ: هَلْ عَيَّيَ غَيْرُهُ؟ قَالَ: لَا إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ، قَالَ: وَذَكَرَ لَهُ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ الزَّكَاةَ، قَالَ: هَلْ عَيَّيَ غَيْرُهَا؟ قَالَ: لَا إِلَّا أَنْ تَطَوَّعَ، قَالَ: فَأَدْبَرَ الرَّجُلُ وَهُوَ يَقُولُ: وَاللَّهِ لَا أَزِيدُ عَلَى هَذَا وَلَا أَنْقُصُ، قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: أَفْلَحَ إِنْ صَدَقَ.] (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ)

”نەجدلىك بىر ئادەم چېچى چۈۋۈلغان قىياپەتتە بىر نەرسە دېگىنچە كېلىۋاتاتتى. ئۇنىڭ نېمە دېگەنلىكىنى چۈشىنەلمىدۇق، پەقەت ئۇ يېقىنلىشىپ كەلگەندىلا، ئۇنىڭ ئىسلام توغرىلۇق سوراۋاتقانلىقىنى بىلدۈرۈپ بەرگەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: بىر كېچە - كۈندۈزدە بەش ۋاخ ناماز ئوقۇيسەن، دەپ جاۋاب بەردى. ئۇ ئادەم: ماڭا ئۇنىڭدىن باشقا پەرز بارمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يوق، پەقەت نەپلە (ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن ئوقۇيدىغان) نامازلار بار، دېدى. ھېلىقى ئادەم: ماڭا ئۇنىڭدىن باشقا پەرز بارمۇ؟ دەپ سورىدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: رامزان روزىسى بار، دېدى. ئۇ ئادەم: ئۇنىڭدىن باشقىسىمۇ بارمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا: يوق، پەقەت نەپلە روزىلارنى تۇتساڭ بولىدۇ. دېدى ۋە زاكاتنى چۈشەندۈردى. ھېلىقى ئادەم يەنە: ئۇنىڭدىن باشقىسى بارمۇ؟ دېدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە ئۇنىڭغا: يوق، پەقەت ئۆز ئىختىيارىڭ بىلەن سەدىقە بەرسەڭ ۋە خەير - ئېھسانلارنى قىلساڭ بولىدۇ، دېدى. ھېلىقى ئادەم: ئاللاھ تائالانىڭ نامى بىلەن قەسەمكى، مەن ئۇنىڭغا كەم - زىيادە قىلمايمەن، دېگىنچە قايتىپ كەتتى. بۇ ۋاقىتتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: بۇ ئادەم سۆزىدە راستچىل بولسلا، مەقسىتىگە ئېرىشتى، دېدى.“ (ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان)

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇسۇلمانلارنى مەيلى ئۇلار ئۆز ئۆيىدە بولسۇن، مەيلى سەپەردە بولسۇن، مەيلى ئوڭۇشلۇقتا بولسۇن، مەيلى قىيىنچىلىقتا بولسۇن، مەيلى ئامانلىقتا بولسۇن، ھەرقانداق شارائىتتا نامازنى چوقۇم ئادا قىلىشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿حَفِظُوا عَلَى الصَّلَوَاتِ وَالصَّلَاةِ الْوُسْطَىٰ وَقُومُوا لِلَّهِ قَانِتِينَ فَإِنْ خِفْتُمْ فَرِجَالًا أَوْ رُكْبَانًا فَإِذَا أَمِنْتُمْ فَأَدْكُرُوا اللَّهَ كَمَا عَلَّمَكُم مَّا لَمْ تَكُونُوا تَعْلَمُونَ﴾

﴿سىلەر نامازلارغا، بولۇپمۇ ئوتتۇرىدىكى نامازغا (يەنى ناماز دىگەرگە) ئەھمىيەت بېرىڭلار، ئاللاھنىڭ ھۇزۇرى (يەنى ناماز) دا ئىتائەتمەنلىك بىلەن تۇرۇڭلار. قورقۇنچتا قالغىنىڭلاردا، سىلەر نامازنى پىيادە ياكى ئۇلاغلىق كېتىپ بېرىپ ئوقۇساڭلار بولىدۇ. ئامانلىق تاپقىنىڭلاردا، ناماز ئوقۇشنى بىلمەيدىغان ۋاقتىڭلاردا ئاللاھنىڭ سىلەرگە تەلىم بەرگىنى بويىچە ئوقۇڭلار﴾ (2- سۇرە / بەقەرە 238 - ، 239 - ئايەت)

بىز يۇقارقى ئايەتنىڭ روھىدىن قورقۇنچلۇق ئەھۋالدىمۇ، سەپەر ئۈستىدىمۇ ئىما ئىشارەت بىلەن بولسىمۇ ناماز ئوقۇشنى داۋاملاشتۇرۇڭلار دېگەنلىكىنى چۈشۈنمۇالايىمىز.

ئاللاھ تائالا مۇسۇلمانلارنى قىبلىگە قاراشقا ئىمكانىيىتى بولمىغان شارائىتلاردا، قىبلىگە قاراشنى شەرت قىلماستىن نامازنى داۋاملاشتۇرۇشقا بۇيرۇپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَلِلَّهِ الْمَشْرِقُ وَالْمَغْرِبُ فَأَيْنَمَا تُوَلُّوا فَثَمَّ وَجْهَ اللَّهِ﴾

﴿مەشرىقمۇ، مەغربۇمۇ ئاللاھنىڭدۇر، (ئاللاھنىڭ ئەمرى بىلەن) قايسى تەرەپكە يۈزلەنسەڭلارمۇ، ئۇ ئاللاھنىڭ تەرىپى (يەنى سىلەرگە ئىختىيار قىلغان قىبلىسى) دۇر.﴾ (2- سۇرە / بەقەرە 115 - ئايەت)

ئاللاھ تائالا نامازنى بىپەرۋالىق بىلەن ئوقۇيدىغان كىشىلەرنى ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دېگەن:

﴿قَوْلٌ لِّلْمُصَلِّينَ الَّذِينَ هُمْ عَنْ صَلَاتِهِمْ سَاهُونَ﴾

﴿نامازنى بىپەرۋالىق بىلەن ئوقۇيدىغان كىشىلەرنىڭ ھالىغا ۋاي!﴾ (107 - سۇرە /

مائۇن 4 - ، 5 - ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن ئىدى:

[عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: بَيْنَ الْعَبْدِ وَبَيْنَ الْكُفْرِ تَرْكُ

الصَّلَاةِ.] (رَوَاهُ الْمُسْلِمُ)

”جابر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

مۇنداق دېگەن: مۇسۇلمان بىلەن كاپىرنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق نامازدۇر.“ (ئىمام

مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

جامائەت نامىزىنىڭ پەزىلىتى

جامائەت سۆزىنىڭ لۇغەتتىكى مەنىسى – بىر تۈركۈم كىشىلەرنىڭ بىر

يەرگە جەم بولۇشى دېمەكتۇر. ئەمما ئىسلام فىقھى ئىستىلاھىدا جامائەت،

مەسجىد تە ياكى ئۆيدە ياكى ھەرقانداق بىر جايدا توپلىنىپ ناماز ئوقۇغان

كىشىلەرنى كۆرسىتىدۇ.

جامائەت نامىزى – پەرز، ۋاجىب ۋە تاراۋىھ نامازلىرىنى ئىمامنىڭ ئارقىسىدا

تۇرۇپ ئادا قىلىش دېمەكتۇر.

جامائەت بىلەن ناماز ئوقۇش ئەلەر ئۈچۈن تەكىتلەنگەن سۈننەتتۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جامائەت بىلەن ئوقۇغان نامازنىڭ ساۋابى ئۆز ئالدىغا

يالغۇز ئوقۇغان نامازدىن 27 ھەسسە ئارتۇق بولىدىغانلىقىنى بايان قىلىپ

مۇنداق دېگەن:

[عَنِ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: صَلَاةُ الْجَمَاعَةِ تَفْضُلُ عَلَى

صَلَاةِ الْفَرْدِ بِسَبْعٍ وَعِشْرِينَ دَرَجَةً.]

”ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام

مۇنداق دېگەن: جامائەت بىلەن ئوقۇغان ناماز يالغۇز ئوقۇغان نامازدىن 27 دەرىجە ئارتۇق

بولىدۇ.“ (بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ عُمَانَ بْنِ عَفَّانَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ:
مَنْ صَلَّى الْعِشَاءَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا قَامَ نِصْفَ اللَّيْلِ وَمَنْ صَلَّى الصُّبْحَ فِي جَمَاعَةٍ فَكَأَنَّمَا صَلَّى اللَّيْلَ
كُلَّهُ.] (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

”ئوسمان ئىبنى ئەففان رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى رىۋايەت قىلىدۇ: كىمكى خۇپتەن نامىزنى جامائەت بىلەن ئادا قىلىدىكەن ، ئۇ كېچىنىڭ يېرىمىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەندەك ساۋاپقا ئېرىشىدۇ . كىمكى بامدات نامىزنى جامائەت بىلەن ئادا قىلىدىكەن ، ئۇ كېچىنىڭ ھەممىنى ئىبادەت بىلەن ئۆتكۈزگەننىڭ ساۋابىنى تاپىدۇ.“ (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن :

[عَنْ بُرَيْدَةَ الْأَسْلَمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: بَشَّرَ الْمَشَائِينَ فِي الظُّلَمِ
إِلَى الْمَسَاجِدِ بِالتُّورِ التَّامِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ.] (رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ)

”بۇرەيدە ئەسلەمى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، پەيغەمبەر سەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: قاراڭغۇلاردا مەسجىدلەرگە بارىدىغانلارغا قىيامەت كۈنى تولۇق نۇر بېرىلىدىغانلىقى بىلەن بېشارەت بېرىڭلار.“ (ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان)
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن :

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَوْ يَعْلَمُ النَّاسُ مَا فِي
التَّوْبَةِ وَالصَّفِّ الْأَوَّلِ ثُمَّ لَمْ يَجِدُوا إِلَّا أَنْ يَسْتَهْمُوا عَلَيْهِ لَاسْتَهَمُوا وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي التَّهْجِيرِ لَاسْتَبَقُوا
إِلَيْهِ وَلَوْ يَعْلَمُونَ مَا فِي الْعَتَمَةِ وَالصُّبْحِ لَأَتَوْهُمَا وَلَوْ حَبَوًّا.] (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ)

”ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ئەگەر كىشىلەر ئەزاننىڭ ۋە ئاۋالقى سەپتە ناماز ئوقۇشنىڭ ساۋابىنى بىلسە ئىدى ، ئۇنىڭغا ئېرىشىش ئۈچۈن چەك تاشلاشقا توغرا كەلگەندىمۇ ، ئۇنى قولغا كەلتۈرۈش ئۈچۈن چەك تاشلىغان بولاتتى . ئەگەر ئۇلار نامازغا ئالدىراشنىڭ ساۋابىنى بىلسە ئىدى ، نامازغا چوقۇم بالدۇر كېلەتتى . ئەگەر ئۇلار خۇپتەن ۋە بامدات نامىزنى جامائەت بىلەن ئوقۇغاننىڭ ساۋابىنى بىلسە ئىدى ، ئۇلار نامازغا ئۆمىلەپ بولسىمۇ كەلگەن

بولاتتى. “ (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان)

نامازنىڭ ئەھمىيىتى

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَأَقِمِ الصَّلَاةَ إِنَّ الصَّلَاةَ تَنْهَى عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾

﴿ئى مۇھەممەد!﴾ نامازنى مۇكەممەل ئوقۇغىن، مۇكەممەل ناماز ھەقىقەتەن قەبىھ

ئىشلاردىن ۋە گۇناھلاردىن توسىدۇ ﴿ (29 - سۈرە / ئەنكەبۇت 45 - ئايەت)

نامازنىڭ ئەھمىيىتى توغرىسىدا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا عَنْ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنَّهُ ذَكَرَ الصَّلَاةَ يَوْمًا

فَقَالَ مَنْ حَافِظٌ عَلَيْهَا كَانَتْ لَهُ نُورًا وَبُرْهَانًا وَنَجَاةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَمَنْ لَمْ يُحَافِظْ عَلَيْهَا لَمْ يَكُنْ لَهُ نُورٌ

وَلَا بُرْهَانٌ وَلَا نَجَاةٌ وَكَانَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مَعَ قَارُونَ وَفِرْعَوْنَ وَهَامَانَ وَأَبِي بَنْ خَلْفٍ.]

”ئابدۇللاھ ئىبنى ئۆمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمادىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر

سەللىللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم بىر كۈنى نامازنى تىلغا ئېلىپ مۇنداق دېدى: كىمكى

نامازنى ئۆز ۋاقتىدا، تولۇق ئادا قىلىدىكەن، ناماز ئۇنىڭغا توغرا يولدا مېڭىشتا نۇر،

(مۇسۇلمانلىقىغا) دەلىل ۋە قىيامەت كۈنىدە (ئازابىتىن) نىجاتلىق بولىدۇ. كىمكى ئۇنى

تەرك ئېتىدىكەن، ئۇنىڭغا نۇرمۇ يوق، دەلىلمۇ يوق، قىيامەت كۈنىدە ئازابىتىن

نىجاتلىقمۇ يوقتۇر. ئۇ، قىيامەت كۈنى قارۇن، پىرئەۋن، ھامان ۋە ئۇبەي ئىبنى

خەلەپلەر بىلەن بىرگە قوپىدۇ. “ (ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان)

ناماز تېنى ساق مۇسۇلمان كىشىدىن قەتئىي ساقىت بولمايدۇ. ھەتتا ناماز

ئوقۇشقا ئىما-ئىشارەتكە چامى يېتىدىغان ھالەتتىكى كېسەل كىشىدىنمۇ

ساقىت بولمايدۇ.

بۇنىڭغا قارىتا ئىسلام شەرىئىتى مۇنداق بەلگىلىگەن: ئەگەر كېسەل

كىشى ئورنىدىن تۇرۇشقا ماجالى بولسا، نامازنى ئادەتتىكىدەك ئۆرە تۇرۇپ

ئوقۇيدۇ، ئەگەر ئورنىدىن تۇرالمايدىغان ھالەتتە بولسا، ئولتۇرۇپ ئوقۇيدۇ،

ئەگەر ئولتۇرۇشقىمۇ قادىر بولالمايدىغان ھالەتتە بولسا، ياتقان يېرىدە بېشى

بىلەن ئىما ئىشارەت قىلىپ ئوقۇيدۇ. ئەگەر كېسىلى ئېغىر بولۇپ، بېشى بىلەنمۇ ئىما- ئىشارەت قىلالمايدىغان ھالەتتە بولسا ئەنە شۇ ۋاقىتتا ناماز ئۈنىڭدىن ۋاقىتنىچە كېچىكتۈرۈلىدۇ.

كېسەللىك سەۋەبىدىن ناماز ئوقۇشقا ئامالسىز قالغان كىشىلەرگە قويۇلىدىغان تەلەپ بۇ قەدەر كۈچلۈك بولغان يەردە، تېنى ساق، ئەقلى- ھوشى جايىدا بولغان كىشىلەر نامازنى ئادا قىلىشتا بىپەرۋالىق ياكى بوشاڭلىق قىلسا تېخىمۇ بولمايدۇ.

مۇسۇلمانلارغا پەرز قىلىنغان بەش ۋاخ نامازنىڭ ئورۇنداش ۋاقىتلىرىنى ئاللاھ تائالا كېچە- كۈندۈزنىڭ ئوخشاش بولمىغان سائەتلىرىگە بەلگىلىدى. بەش ۋاخ ناماز ھەقىقەتتە مۇسۇلمانلارنىڭ كۈندىلىك سادىر قىلغان خاتالىقلىرى ۋە گۇناھلىرىنى يۇيۇپ پاكتايدىغان مەنىۋى داۋادۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام سۈپەتلەپ مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ: أَرَأَيْتُمْ لَوْ أَنَّ نَهْرًا بِيَابِ أَحَدِكُمْ يَغْتَسِلُ مِنْهُ كُلَّ يَوْمٍ خَمْسَ مَرَّاتٍ، هَلْ يَبْقَى مِنْ دَرَنِهِ شَيْءٌ؟ قَالُوا: لَا يَبْقَى مِنْ دَرَنِهِ شَيْءٌ، قَالَ: فَذَلِكَ مَثَلُ الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ، يَمْحُو اللَّهُ بِهِنَّ الْخَطَايَا.] (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

”ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر قېتىم ساھابىلەردىن: ئېيتىپ بېقىڭلارچۇ؟ سىلەردىن بىر كىشىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا بىر ئۆستەڭ بولۇپ، ئۇ ئۇنىڭدا كۈنگە بەش قېتىم يۇيۇنسا، ئۇنىڭ بەدىنىدە كىر قالمىدۇ؟ دەپ سورىغاندا، ساھابىلەر: ئۇنىڭ بەدىنىدە كىر دېگەن نەرسە قالمايدۇ، دېيىشتى. رەسۇلۇللاھ: بەش ۋاخ ناماز ئەنە شۇنىڭغا ئوخشايدۇ. ئاللاھ تائالا

ئۇلار ئارقىلىق گۇناھلارنى كەچۈرىدۇ، دېدى.“ (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

ئىنسان شۇنداق ئاجايىپ يارىتىلغان بىر مەۋجۇداتكى، ئۇنىڭدا پەرىشتىلەردە بولىدىغان روھانىيلىق، ھايۋانلاردا بولىدىغان شەھۋانىي ھەۋەس ۋە يىرتقۇچىلاردا بولىدىغان غەزەب (ئاچچىقلىنىش) باردۇر.

كۆپىنچە ۋاقىتلاردا ئۇنىڭدىكى شەھۋانىي ھەۋەس ياكى غەزەب ئۇنىڭدىكى

روھانىيلىققا غالىپ كېلىپ، ئۇنى تۈرلۈك خاتالىقلارغا باشلايدۇ. ئىنساننىڭ خاتالىشىشى ئەيىپ سانىلىدىغان ئىش ئەمەس. ھەرقانداق ئادەم بالىسى خاتالىشىدۇ. لېكىن ئەڭ چوڭ خاتالىق شۇكى، ئىنسان ئۆز خاتالىقلىرىنى ئۆزى تونۇماي، خاتالىق ئۈستىگە خاتالىق سادىر قىلىش ئارقىلىق، خاتالىق دېڭىزغا چۆكۈش نەتىجىسىدە، ھايۋان كەبى بولۇپ كېتىشىدۇ. بەش ۋاخ نامازدا خاتالاشقانلارنىڭ خاتالىقلىرىنى تۈزىتىپ توغرا يول تېپىشى، غەپلەتتىكىلەرنىڭ ئۇيقۇلىرىدىن ئويغىنىشى، ئازغانلارنىڭ ئاللاھ يولىغا قايتىشى ئۈچۈن ناھايىتى ياخشى پۇرسەت بار. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ مەنىگە ئىشارەت قىلىپ مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَنَسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: "إِنَّ لِلَّهِ مَلَكَ يُنَادِي عِنْدَ كُلِّ صَلَاةٍ: يَا بَنِي آدَمَ، قُومُوا إِلَيَّ نِيرَانِكُمْ الَّتِي أَوْقَدْتُمُوهَا عَلَى أَنْفُسِكُمْ، فَأَطْفِئُوهَا بِالصَّلَاةِ." (رَوَاهُ الطَّبْرَانِيُّ)]

”ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر سەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: ھەقىقەتەن ئاللاھ تائالانىڭ چاقىرغۇچى پەرىشتىسى بار بولۇپ، ئۇ ھەر نامازنىڭ ۋاقتى كەلگەندە: ”ئى ئادەم بالىلىرى! ئورنۇڭلاردىن تۇرۇڭلار، سىلەر ئۆزەڭلارنى كۆيدۈرۈشكە ياققان ئوتۇڭلارنى ناماز بىلەن ئۆچۈرۈڭلار“ دەپ توۋلايدۇ.“ (ئىمام تەبەرانى رىۋايەت قىلغان)

بەش ۋاخ ناماز ئىنساننىڭ گۇناھ ۋە خاتالىقلىرىنى ئۆچۈرۈشتىن باشقا يەنە ئۇنىڭ كۆپلىگەن ئىجابىي تەرەپلىرى بار. بەش ۋاخ ناماز ئەڭ ئاۋۋال ئىنساننى ئىنسانلىق سالاھىيەتكە كۆتۈرۈپ، پەرىشتىلەرنى ئۇنىڭغا سەجدە قىلىشقا لايىق قىلغان ئىنسانلىق روھنى كۈچەيتىدۇ. كۈندىلىك بەش ۋاخ ناماز ئىنساننىڭ ماددىي ئوي-پىكىرلەردىن مۇتلەق ئازات بولۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ ھوزۇرىغا مۇناجات قىلىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ روھىنى يۈكسەلدۈرىدىغان ئەڭ ياخشى ئىبادەتتۇر. كۈندىلىك روھى ئېھتىياج بۇ بەش ۋاخ ناماز بىلەن تەمىن ئېتىلىدۇ. بۇنىڭدىن باشقا يەنە، ئىنسان بۇ بەش ۋاخ

ناماز جەرياندا ماددىي ئالەمدىن روھىي ئالەمگە تەرەققىي قىلىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ ھۇزۇرىغا ھازىر بولۇپ، ئاللاھ بىلەن مۇناجاتلىشىدۇ. بۇ ئارقىلىق ئاللاھ تائالادىن پۈتۈن ھاجەتلىرىنى تىلەيدۇ. نەتىجىدە ئاللاھ تائالامۇ ئۇنىڭ ھاجەتلىرىنى راۋا قىلىدۇ.

ئاللاھ تائالا ھەدىس قۇددىسىدا مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فَإِنِّي سَمِعْتُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَقُولُ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى قَسَمْتُ الصَّلَاةَ بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي نِصْفَيْنِ وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ فَإِذَا قَالَ الْعَبْدُ ﴿الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى حَمْدِي عَبْدِي وَإِذَا قَالَ ﴿الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ﴾ قَالَ اللَّهُ تَعَالَى أَنْتَنِي عَبْدِي وَإِذَا قَالَ ﴿مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ﴾ قَالَ حَمْدِي عَبْدِي وَقَالَ مَرَّةً فَوَضَّ إِلَيَّ عَبْدِي فَإِذَا قَالَ ﴿إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ﴾ قَالَ هَذَا بَيْنِي وَبَيْنَ عَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ فَإِذَا قَالَ ﴿اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ﴾ قَالَ هَذَا لِعَبْدِي وَلِعَبْدِي مَا سَأَلَ.] (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

”ئەبۇ ھۇرەيرە ھەدىس رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئاڭلىغان: ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ: مەن نامازنى ئۈزەم بىلەن بەندەمنىڭ ئوتتۇرىسىدا ئىككىگە بۆلدۈم، بەندەم نېمىنى سورىسا، شۇ نەرسە بېرىلىدۇ. ئەگەر بەندەم: «الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ» (پۈتۈن ھەمدۇسانالار ئالەملەرنىڭ پەرۋىشكارى ئاللاھقا خاستۇر) دېسە، مەن: ”بەندەم ماڭا ھەمدە ئېيتتى“ دەيمەن. ئەگەر بەندەم: «الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ» (ئاللاھ ناھايىتى شەپقەتلىك ۋە مېھرىباندۇر) دېسە، مەن: ”بەندەم مېنى مەدھىيەلدى“ دەيمەن. ئەگەر: «مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ» (قىيامەت كۈنىنىڭ ئىگىسىدۇر) دېسە، مەن: ”بەندەم مېنى ئۇلۇغلىدى ۋە ئىشلىرىمنى ماڭا تاپشۇردى“ دەيمەن. ئەگەر: «إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ» (ئى ئاللاھ! بىز ساڭا ئىبادەت قىلىمىز ۋە سەندىنلا مەدەت تىلەيمىز) دېسە، مەن: ”بۇ مەن بىلەن بەندەمنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى ئىش، بەندەم نېمىنى سورىسا، شۇنى بېرىمەن“ دەيمەن. ئەگەر بەندەم: «اهْدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ» (ئى ئاللاھ! سەن بىزنى ئىنئامىڭغا ئېرىشكەن، غەزىپىڭگە ئۇچرىمىغان،

يولۇڭدىن ئازمىغان كىشىلەرنىڭ توغرا يولغا باشلىغىن) دېسە، مەن: ”بەندەمنىڭ بۇ تىلىكى ئىجابەت بولىدۇ، بەندەم نېمىنى سورىسا، شۇ بېرىلىدۇ“ دەيمەن. “ (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئاللاھ تائالا بىلەن بەندىنىڭ نامازدىكى يېقىنلىقىنى كۆرسىتىپ مۇنداق دەيدۇ:

[إِنَّ الرَّجُلَ إِذَا قَامَ يُصَلِّيَ أَقْبَلَ اللَّهُ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ، حَتَّى يَنْقَلِبَ أَوْ يَحْدُثَ حَدَثًا سَوَاءً.]
(رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه)

”ھەقىقەتەن ئىنسان نامازغا تۇرغاندىن باشلاپ، نامىزنى تۈگەتكىنىگە قەدەر ياكى بىرەر ئەھۋال يۈز بېرىپ نامازدىن چىققىنىغا قەدەر، ئاللاھ ئۇنىڭغا نەزەر سېلىپ تۇرىدۇ.“ (ئىمام ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان)

ئاللاھ تائالا ھەممىمىزنى نامازنى مۇكەممەل ئادا قىلىدىغان، ھەق يولغا ماڭىدىغان، كەڭ مۇسۇلمان ئاممىسى ۋە جەمئىيىتىمىزگە ئۆز ياردەملىرىنى ئايىمايدىغان، تىرىشىپ ئىلىم تەھسىل قىلىپ، پايتەختىمىزنىڭ گۈللەپ ياشىنىشىغا چىن دىلى بىلەن ئەجىر سىڭدۈرىدىغان، ئىناق ئۆتىدىغان، شۇنداقلا ئاللاھنىڭ رەھىمىتىگە نائىل بولغان مۆمىن بەندىلەردىن بولۇشقا نېسىپ قىلسۇن! ئاخىرىدا خۇتبىمىزنى ئىبراھىم ئەلەيھىسسالامنىڭ مۇنۇ دۇئاسى بىلەن ئاخىرلاشتۇرۇمىز.

﴿رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ

وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ﴾

(ئى رەببىم! مېنى ۋە بىر قىسىم ئەۋلادىمنى نامازنى مۇكەممەل ئادا قىلىغۇچى قىلغىن. ئى رەببىم! دۇئايىمنى قوبۇل قىلغىن. ئى رەببىم! ھېساب ئالىدىغان كۈندە ماڭا، ئاتا - ئانامغا ۋە مۆمىنلەرگە مەغپىرەت قىلغىن) ﴿14 - سۇرە 40 - ، 41 - ئايەت)

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمين

سالامنىڭ پەزىلىتى توغرىسىدا

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي جَعَلَنَا مُسْلِمِينَ، وَأَكْمَلَ لَنَا الدِّينَ وَأَتَمَّ عَلَيْنَا التَّعَمَّةَ مِنْ بَيْنِ الْعَالَمِينَ، نَشْهَدُ أَلَّا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، إِلَهَ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ، وَقَيُّومُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِينَ، أَمَرَنَا أَنْ نَعْبُدَهُ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ بِقَوْلِهِ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ وَقُولُوا قَوْلًا سَدِيدًا يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِغِ اللَّهُ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ وَنَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُ اللَّهِ وَرَسُولُهُ النَّبِيُّ الْكَرِيمُ، وَالْمُصْطَفَى الْأَمِينُ، صَلَّى اللَّهُ وَسَلَّم وَبَارَكَ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ الطَّيِّبِينَ، وَمَنْ تَبِعَهُمْ بِإِحْسَانٍ وَإِيمَانٍ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ. أَمَّا بَعْدُ:

بارلىق ھەمدۇ-سانا بىزنى ئىتائەتمەن قىلغان، جاھان ئەھلى ئارىسىدىن بىزگە دىننى مۇكەممەل قىلىپ بەرگەن، بىزگە نېمەتلەرنى تولۇق قىلىپ بەرگەن ئاللاھقا خاستۇر. گۇۋاھلىق بېرىمەنكى: يالغۇز ئاللاھتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھنىڭ ھېچبىر شېرىكى يوقتۇر، ئۇ ئۆتكەنلەرنىڭ ئىلاھى ۋە كېيىنكىلەرنىڭ ئىلاھى، ئۇ ئاسمانلارنى ۋە زېمىنلارنى ئىدارە قىلىپ تۇرغۇچىدۇر. ئاللاھ مۇنۇ سۆزى بىلەن بىزنى دىنغا ئىخلاسەن بولۇپ ئۆزىگە ئىبادەت قىلىشقا بۇيرىدى: ﴿ئى مۇمىنلەر! ئاللاھقا ھەقىقىي رەۋىشىتە تەقۋادارلىق قىلىڭلار، پەقەت مۇسۇلمانلىق ھالىتىڭلار بىلەنلا ۋاپات بولۇڭلار﴾ (3 - سۇرە / ئال ئىمران 102 - ئايەت). ﴿ئى ئىنسانلار! سىلەرنى بىر ئىنسان (ئادەم ئەلەيھىسسالام) دىن ياراتقان، شۇ ئىنساندىن ئۇنىڭ جۈپتى (يەنى ھەۋۋا) نى ياراتقان ۋە ئۇلاردىن نۇرغۇن ئەر- ئاياللارنى ياراتقان پەرۋەردىگارڭلاردىن قورقۇڭلار. بىر- بىرىڭلاردىن نەرسە

سورغاندا نامنى شېپى كەلتۈرىدىغان ئاللاھتىن قورقۇڭلار، تۇغقاندارچىلىق مۇناسىۋىتىنى ئۈزۈپ قويۇشتىن ساقلىنىڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن سىلەرنى كۆزىتىپ تۇرغۇچىدۇر» (4 - سۈرە / نسا 1 - ئايەت). ﴿ئى مۆمىنلەر! ئاللاھتىن قورقۇڭلار، توغرا سۆزنى قىلىڭلار. شۇنداق قىلساڭلار، ئاللاھ سىلەرنىڭ قىلمىشىڭلارنى توغرىلايدۇ، گۇناھىڭلارنى مەغپىرەت قىلىدۇ. كىمكى ئاللاھقا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرىگە ئىتائەت قىلسا زور مۇۋەپپەقىيەت قازانغان بولىدۇ﴾ (33 - سۈرە / ئەھزاب 70 - ، 71 - ئايەت) گۇۋاھلىق بېرىمەنكى: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەندىسى، ئاللاھنىڭ ۋەھىي ئارقىلىق خەۋەر يەتكۈزىدىغان، ھۆرمەتلىك، تاللانغان، ئىشەنچلىك ئەلچىسى. ئاللاھنىڭ مەرھەمىتى، سالامى ۋە ئىنئامى ئۇنىڭغا، ئۇنىڭ ئائىلە تەۋەلىرىگە ۋە ئۇنىڭ پاك ساھابىلىرىگە، ياخشى ئىش ۋە ئىمان بىلەن ئۇلارغا قىيامەت كۈنىگە قەدەر ئەگەشكەنلەرگە بولسۇن.

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم، ھۆرمەتلىك جامائەت!

ھەممىمىزگە مەلۇم، بىز مۇسۇلمانلار ئادەتتە ئۆز ئارا ئۇچراشقاندا «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» (السَّلَامُ عَلَيْكُمْ) دەپ سالاملىشىمىز. باشقىلار بىلەن مانا بۇ تەرىقىدە سالاملىشىش ھەربىر مۇسۇلماندا بولۇشقا تېگىشلىك، ئەڭ ئەقەللىي بىر ئەخلاق بولۇشتىن سىرت يەنە ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ پۈتۈن ئۈمىدەتكە قىلغان ئەمرى ھېسابلىنىدۇ. ئاللاھ ۋە ئاللاھنىڭ پەيغەمبىرىنىڭ ئەمرىنى ئورۇنداش ھەر بىر مۇسۇلماننىڭ باش تارتىپ بولمايدىغان مەجبۇرىيىتى. شۇڭا ھەر بىر مۇسۇلمان سالامنىڭ ئىسلام دىنىمىزدىكى ئورنى ۋە ئەھمىيىتىنى ھەقىقىي تونۇپ يېتىشى، شۇ ئارقىلىق مۇسۇلمانلار ئارىسىدا سالامنى ھەقىقىي رەۋىشتە ئومۇملاشتۇرۇشنى مەقسەت قىلىپ، بۈگۈنكى جۈمەدە «سالامنىڭ ئەھمىيىتى توغرىسىدا» تەبلىغ قىلىشنى توغرا تاپتۇق.

سالامنىڭ تەبىرى ۋە مەنىسى

بىز ئۆزئارا سالاملاشقاندا قوللىنىدىغان «ئەسسالام» سۆزى ئاللاھنىڭ گۈزەل ئىسمىم - سۈپەتلىرىنىڭ بىرى بولۇپ، «تىنچلىق، خاتىرجەملىك:

بويىسۇنۇش“ دېگەن مەنلەرنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇ ئاللاھ تائالانىڭ دەرگاھىدىن كەلگەن مۇبارەك سۆزدۇر. شۇڭلاشقا ئۇنىڭ مەنىسى يۈكسەك ۋە بىباھا بولۇپ، ئۇنى كىشىلەر ئوتتۇرىسىدا ئىشلىتىلىۋاتقان ئادەتتىكى ئەدەپ-قائىدە سۆزلىرى بىلەن بىر ئورۇندا قويۇشقا بولمايدۇ. ئاللاھ تائالا ئۆزىنىڭ بۇ گۈزەل ئىسىم-سۈپىتىنى ئىنسانغا ئاتا قىلىپ، كىشىلەرنىڭ ئۇنى دائىم ئىشلىتىشىنى ئىرادە قىلدى. مەسىلەن: ناماز ئاخىرلاشقاندا ”ئەسسalamۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھ“ دەپ ئوڭ-سول تەرەپتىكى پەرىشتىلەرگە ۋە كىشىلەرگە سالام قىلىش، كىشىلەر بىلەن كۆرۈشكەندە ۋە خوشلاشقاندا ”ئەسسalamۇ ئەلەيكۇم“ دەپ كۆرۈشۈش ۋە خوشلىشىش، ئۆيلەرگە كىرگەندە سالام قىلىپ كىرىش قاتارلىقلار. بۇنداق بەلگىلىنىشتىكى مەقسەت، بۇ خىل تىنچلىقنى ئىنسانىيەتكە ئاتا قىلىش، ئىنساننى ئاللاھ تائالانىڭ مېھىر-شەپقىتىگە ئېرىشتۈرۈش، شۇنداقلا تىنچلىق، خاتىرجەملىكتىن بەھرىلىنىشكە مۇيەسسەر قىلىشتىن ئىبارەت.

”ئەسسalamۇ ئەلەيكۇم“ دەپ سالام بېرىش ئادەم ئەلەيھىسسالامدىن باشلانغان بولۇپ، ئادەم ئەلەيھىسسالام يارىتىلغاندا، ئاللاھ تائالا ئادەم ئەلەيھىسسالامنى پەرىشتىلەرگە سالام بېرىشكە ئەمر قىلدى ھەم پەرىشتىلەرنىڭ سالامنى قانداق قوبۇل قىلىشىنى ئۆگەتتى. بۇ ئارقىلىق سالامنى ئىنسانلار ئىجتىمائىي ھاياتتا قوللىنىدىغان قائىدە-يوسۇننىڭ قاتارىدىن قىلدى.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَمَّا خَلَقَ اللَّهُ آدَمَ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: إِذْهَبْ فَسَلِّمْ عَلَى أَوْلِيكَ نَفَرٍ مِنَ الْمَلَائِكَةِ جُلُوسٌ فَاسْتَمِعْ مَا يُحْيُونَكَ؛ فَإِنَّهَا تَحْيَتُكَ وَحَيَّةٌ ذَرِيَّتِكَ. فَقَالَ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ، فَقَالُوا: السَّلَامُ عَلَيْكَ وَرَحْمَةُ اللَّهِ، فَزَادُوهُ: وَرَحْمَةُ اللَّهِ.] (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

”ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، رەسۇلۇللاھ مۇنداق

دېگەن: ئاللاھ تائالا ئادەم ئاتىمىزنى ياراتقان چاغدا ئادەم ئاتىمىزغا: ئاۋۇ ئولتۇرغان پەرىشتىلەرنىڭ ئالدىغا بېرىپ سالام بەرگىن، ئاندىن ساڭا قايتۇرغان سالامغا قۇلاق سالغىن، بۇ سېنىڭ ۋە ئەۋلادلىرىڭنىڭ سالامدۇر، دېدى. ئادەم ئاتىمىز: ئەسسalamۇ ئەلەيكۇم، دەپ سالام بەردى. پەرىشتىلەر: ئەسسalamۇ ئەلەيكۇم ۋە رەھمەتۇللاھ، دەپ

«ۋەرەھمەتۇللاھ» نى قوشۇپ قويدى. «(بىرلىككە كەلگەن ھەدىس)

سالام بېرىش ئاللاھ تائالانىڭ پەزلى - مەرھەمىتى جۈملىسىدىن بولۇپ، ئۇ تىنچلىق دۇئاسىدۇر. ياخشى نىيەت بىلەن قىلىنغان سالام كىشى بىلەن كىشى ئوتتۇرىسىدىكى ياخشى ئالاقىنىڭ باشلىنىشىدۇر. شۇڭا ساھابە كىراملار بىرەر ئىشى بولمىسىمۇ مۇسۇلمانلار بىلەن ئۆزئارا سالاملىشىۋېلىش ئۈچۈن بازارغا باراتتى.

سالام سۆزى ئادەم بىلەن ئاللاھنىڭ، ئادەم بىلەن ئادەمنىڭ ئاساسىي مۇناسىۋىتىنى گەۋدىلەندۈرۈپ، ئاللاھقا يېقىنلىشىشنىڭ يولىنى چۈشەندۈرۈپ بېرىدۇ. كىشىلەر ئۆزئارا سالاملىشىش ئارقىلىق، ئاللاھتىن ئىنسانغا تىنچلىق ئاتا قىلىشنى ئۈمىد قىلىدۇ. ھەم مېھرىبان ئاللاھ تائالانىڭ تىنچلىق سۆزىنى قارشى تەرەپكە يەتكۈزۈپ ئۇنىڭغا: «ئاللاھ ساڭا ئامانلىق، رەھمەت، بەرىكەت ئاتا قىلسۇن. سەن مەندىن ئامانلىققا ئىگە بولغايىسەن، مەنمۇ سەندىن ئامانلىققا ئىگە بولغايىمەن» دېيىش مەقسەت قىلىنىدۇ. شۇڭا «سالام، مۇسۇلمان» ۋە «ئىسلام» دىن ئىبارەت بۇ ئۈچ خىل سۆز بىر سۆز يىلتىزىدىن چىققان بولغاچقا چوڭقۇر مەنىگە ۋە ئىچكى باغلىنىشقا ئىگە. يەنى «ئىسلام» دېگەنلىك ئاللاھ تائالا تەرىپىدىن كەلگەن دىن دېگەنلىكتۇر. ئىسلام دىنىغا ئېتىقاد قىلىدىغانلار «مۇسۇلمان» لاردۇر. مۇسۇلمان بولسا باشقىلارغا تىنچلىق يەتكۈزىدىغان كىشىلەردۇر.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَبِي مُوسَى رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ يَا رَسُولَ اللَّهِ أَيُّ الْمُسْلِمِينَ أَفْضَلُ؟ قَالَ: مَنْ سَلِمَ

الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ.] (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

«ئەبۇ مۇسا رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: مەن، ئى رەسۇلۇللاھ، قانداق مۇسۇلمان ئەڭ ئەۋزەل بولىدۇ، دېۋىدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: سۆزى ۋە ھەرىكىتى ئارقىلىق مۇسۇلمانلارغا زىيان - زەخمەت يەتكۈزمىگەن كىشى ئەڭ ئەۋزەل مۇسۇلمان ھېسابلىنىدۇ.» (بىرلىككە كەلگەن ھەدىس)

سالاملىشىشتىكى ئەدەپ - قائىدىلەر

1. سالام بېرىدىغان كىشى بىر بولسىمۇ، سالام بەرگۈچىنىڭ كۆپلۈك

ئىبارسىنى قوللىنىپ ”ئەسسالامۇ ئەلەيكمۇ ۋەرەھمەتۇللاھى ۋە بەرەكاتۇھۇ“ دېيىشى ۋە سالام قايتۇرغۇچىنىڭمۇ ”ۋەئەلەيكمۇ ئەسسالام ۋە رەھمەتۇللاھى ۋە بەرەكاتۇھۇ“ دەپ جاۋاب قايتۇرۇشى سۈننەتتۇر.

سالاملاشقاندا چوقۇم ئاللاھ تائالا تەلىم بەرگەن ئىبارە بىلەن سالاملىشىش كېرەك. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿وَإِذَا حُيِّتُمْ بِتَحِيَّةٍ فَحَيُّوا بِأَحْسَنَ مِنْهَا أَوْ رُدُّوهَا إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ حَسِيبًا﴾

﴿سىلەرگە بىر كىشى سالام بەرسە ، ئۇنىڭغا تېخىمۇ ياخشى سالام بىلەن جاۋاب قايتۇرۇڭلار ياكى ئۇنىڭ سالامىنى ئەينەن قايتۇرۇڭلار. ئاللاھ ھەقىقەتەن ھەممە نەرسىدىن ھېساب ئالغۇچىدۇر﴾ (4 - سۈرە / نىسا 86 - ئايەت)

مەزكۇر ئايەتنىڭ روھىغا ئاساسەن ، باشقىلار سالام بەرگەندە ئۇنىڭ سالامىنى ئەينەن قايتۇرۇش ياكى تېخىمۇ ياخشى سالام سۆزلىرى بىلەن جاۋاب قايتۇرۇش يەنى بىر كىشى ”ئەسسالامۇ ئەلەيكمۇ“ (ئاللاھ ساڭا ئامانلىق ئاتا قىلسۇن) دېگەندە ، بىز ”ۋەئەلەيكمۇ ئەسسالام ۋەرەھمەتۇللاھى ۋەبەرەكاتۇھۇ“ (ئاللاھ ساڭىمۇ ئامانلىق ، رەھمەت ، بەرىكەت ئاتا قىلسۇن) دەپ جاۋاب بەرسەك بولىدۇ. ئەڭ ياخشى جاۋاب قايتۇرۇش ئۇسۇلى بولسا ”ۋەئەلەيكمۇ ئەسسالام ۋەرەھمەتۇللاھى ۋەبەرەكاتۇھۇ“ (ئاللاھ ساڭىمۇ ئامانلىق ، رەھمەت ، بەرىكەت ئاتا قىلسۇن) دېيىشتۇر. بۇ سالامغا جاۋاب قايتۇرۇشنىڭ ئەڭ يۈكسەك مەقامى. چۈنكى بۇ خىل جاۋاب قايتۇرۇش ۋاجىپقا ئەمەل قىلىش بولۇپلا قالماي ، قارشى تەرەپكە ئۇزۇن مۇددەت تىنچلىق ، ئامانلىق ، بەرىكەت ۋە ھەرخىل ياخشى تىلەشنى ئىپادىلەيدۇ. ئۇ يەنە كىشىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئۆزئارا ھۆرمەت ، مېھرىبانلىق ۋە كۆڭۈل بۆلۈشۈش قاتارلىق ئۇقۇملارنى ، مەنىلەرنى بىلدۈرىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَبِي عُمَارَةَ الْبَرَاءِ بْنِ عَازِبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: أَمَرَنَا رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ بِسَبْعِ

بِعِيَادَةِ الْمَرِيضِ ، وَاتِّبَاعِ الْجَنَائِزِ ، وَتَشْمِيتِ الْعَاطِسِ ، وَنَصْرِ الضَّعِيفِ ، وَعَوْنِ الْمَظْلُومِ ، وَإِفْشَاءِ السَّلَامِ ،

وَإِبْرَارِ الْمُقْسِمِ] [مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

”ئەبۇ ئۇمارە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، ئۇ مۇنداق دەيدۇ:

رەسۇلۇللاھ بىزنى يەتتە ئىشقا بۇيرىدى ، يەنى كېسەل يوقلاش ، جىنازىغا ئەگىشىپ قەبرىستانلىققا بېرىش ، چۈشكۈرگەن كىشىگە جاۋاب قايتۇرۇش ، ئاجىزلارغا ياردەم بېرىش ، زۇلۇمغا ئۇچرىغۇچىلارغا ياردەم بېرىش ، سالامنى ئومۇملاشتۇرۇش ، قەسەم قىلغۇچىنىڭ قەسمنى ئورۇنلىشىغا ياردەم بېرىش .“ (بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس)

[عَنْ عِمْرَانَ بْنِ الْحُصَيْنِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ : جَاءَ رَجُلٌ إِلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ ، فَرَدَّ عَلَيْهِ ثُمَّ جَلَسَ ، فَقَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : عَشْرٌ . ثُمَّ جَاءَ آخَرُ ، فَقَالَ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ ، فَرَدَّ عَلَيْهِ فَجَلَسَ ، فَقَالَ : عَشْرُونَ . ثُمَّ جَاءَ آخَرُ ، فَقَالَ : السَّلَامُ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَةُ اللَّهِ وَبَرَكَاتُهُ ، فَرَدَّ عَلَيْهِ فَجَلَسَ ، فَقَالَ : ثَلَاثُونَ.] (رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ)

”ئىمران ئىبنى ھۈسەين رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، بىر ئادەم رەسۇلۇللاھنىڭ قېشىغا كېلىپ: «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم» دېدى . رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭغا سالام قايتۇردى ، ئاندىن ئۇ ئادەم ئولتۇردى . رەسۇلۇللاھ: «ئون ساۋاب» دېدى . يەنە بىر كىشى كېلىپ: «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھ» دېدى . رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭغا سالام قايتۇردى ، ئاندىن ئۇ ئادەم ئولتۇردى . رەسۇلۇللاھ: «يىگىرمە ساۋاب» دېدى . يەنە بىر كىشى كېلىپ: «ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ۋەرەھمەتۇللاھى ۋەبەرەكاتۇھۇ» دېدى . رەسۇلۇللاھ ئۇنىڭغا سالام قايتۇردى ، ئاندىن ئۇ ئادەم ئولتۇردى . رەسۇلۇللاھ: «ئوتتۇز ساۋاب» دېدى .«

2. ”ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم“ سۆزىنى خۇشخۇي ھالەتتە ، باشقىلار ئاڭلىيالىغۇدەك ، ئۈنلۈكرەك ، توغرا تەلەپپۇز قىلىش .

[عَنْ الْمُقَدَّادِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ فِي حَدِيثِهِ قَالَ : كُنَّا نَرْفَعُ لِلنَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ نَصِيْبَهُ مِنَ اللَّبَنِ فَيَجِيئُ مِنَ اللَّيْلِ فَيَسْلَمُ تَسْلِيمًا لَا يُوقِظُ نَائِمًا وَيُسْمَعُ الْيَقْظَانَ.] (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

”مقەداد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، ئۇ زات مۇنداق دەيدۇ: بىز سۈت ساغقاندا رەسۇلۇللاھنىڭ نېسىۋىسىنى ئېلىپ قوياتتۇق ، رەسۇلۇللاھ كېچىلىرى كېلىپ ئۇخلاپ قالغانلار ئويغانمىغۇدەك ، ئويغانغانلار ئاڭلىغۇدەك ئاۋاز بىلەن سالام قىلاتتى .“ (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان) .

3. يىراقتىكى ئۇرۇق تۇغقان ، دوست - بۇرادەر ۋە قوۋم - قېرىنداشلارغا سالام ئېيتىپ قويۇش سۈننەتتۇر . بۇ خىل سالامنى قايتۇرۇش ۋاجىپ بولىدۇ .

[عَنْ غَالِبٍ قَالَ إِنَّا لَجُلُوسٌ بِبَابِ الْحَسَنِ إِذْ جَاءَ رَجُلٌ فَقَالَ حَدَّثَنِي أَبِي عَنْ جَدِّي قَالَ بَعَثَنِي أَبِي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقَالَ أَتَيْتُهُ فَقُلْتُ إِنَّ أَبِي يُقْرِئُكَ السَّلَامَ فَقَالَ عَلَيْكَ السَّلَامُ وَعَلَى أَبِيكَ السَّلَامُ.]

”غالبتىن مۇنداق رىۋايەت قىلىنىدۇ، بىز ھەسەن بەسىرىنىڭ دەرۋازىسى ئالدىدا ئولتۇراتتۇق، بىر كىشى كېلىپ مۇنداق دېدى: دادام ماڭا بوۋامنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى سۆزلەپ بەرگەندى: دادام مېنى پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمگە ئەۋەتتى ۋە: رەسۇلۇللاھقا مەندىن سالام ئېيتقىن! دېدى. مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ھۇزۇرىغا بېرىپ: دادام ئۆزلىرىگە سالام ئېيتتى، دېسەم، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: ئەلەيكەسسالام ۋە ئەلا ئەبىكە (ساڭا ۋە داداڭغىمۇ سالام بولسۇن)! دېگەن ئىدى.“ (ئىمام ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان)

[أَنَّ عَائِشَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا عَائِشَةُ هَذَا جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلَامُ وَهُوَ يَقْرَأُ عَلَيْكَ السَّلَامَ. فَقُلْتُ: وَعَلَيْهِ السَّلَامُ وَرَحْمَةُ اللَّهِ.] (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

”ئائىشە رەزىيەللاھۇ ئەنھا ھەدىس رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ماڭا: ئى ئائىشە، جىبرىئىل ساڭا سالام ئېيتتى، دېۋىدى، مەن: «ۋەئەلەيكۇم ئەسسالام ۋەرەھمەتۇللاھى ۋەبەرەكاتۇھۇ»، دېدىم.“ (بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس)

4. باشقىلاردىن سالام تەمە قىلماستىن، تۆۋەنچىلىك بىلەن ئەڭ ئاۋۋال سالام قىلىۋېتىش.

[عَنْ أَبِي أُمَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قِيلَ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! الرَّجُلَانِ يَلْتَقِيَانِ؛ أَيُّهُمَا يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ؟ فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ: أَوْلَاهُمَا بِالسَّلَامِ." (رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ)]

”ئەبۇ ئۇمامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن: ئى رەسۇلۇللاھ! ئىككى ئادەم ئۇچرىشىپ قالغاندا قايسىسى بۇرۇن سالام قىلىدۇ؟ دەپ سورالغاندا، رەسۇلۇللاھ: ئۇلاردىن ئاللاھ تائالاغا ئەڭ يېقىن بولغىنى ئالدى بىلەن سالام قىلىدۇ، دېدى.“ (ئىمام ترمىزى رىۋايەت قىلغان)

5. سالام بەرگەندە تونۇيدىغان، تونۇمايدىغان كىشىلەرنىڭ ھەممىسىگە سالام بېرىش كېرەك. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا أَنَّ رَجُلًا سَأَلَ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَيُّ الْإِسْلَامِ خَيْرٌ؟ قَالَ: تَطْعِمُ الطَّعَامَ وَتَقْرَأُ السَّلَامَ عَلَى مَنْ عَرَفْتَ وَمَنْ لَمْ تَعْرِفْ. [مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ]

”ئابدۇللا ئىبنى ئەمىر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى ، بىر كىشى رەسۇلۇللاھتىن: ئىسلامدا قايسى ئەمەل ياخشى؟ دەپ سورىۋىدى ، رەسۇلۇللاھ: كىشىلەرگە تائام بېرىش ۋە تونۇغان ، تونۇمىغان كىشىلەرگە سالام قىلىش ، دەپ جاۋاب بەردى. “ (بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس)

6. كېتىۋاتقان ئادەم ئاۋۋال سالام قىلىش ، ئۇلاغ ۋە قاتناش قوراللىرىدىكىلەر باشقىلارغا ئاۋۋال سالام قىلىش ، ئاز سانلىقلار كۆپ سانلىقنىڭ ھەققىگە ھۆرمەت قىلىش يۈزىسىدىن ئاۋۋال سالام قىلىش سۈننەت ھېسابلىنىدۇ .
پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن :

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: يُسَلِّمُ الرَّاَكِبُ عَلَى الْمَاشِي، وَالْمَاشِي عَلَى الْقَاعِدِ، وَالْقَلِيلُ عَلَى الْكَثِيرِ. [مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ]

”ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى ، رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: ئۇلاقلق ئادەم پىيادە ماڭغۇچى ئادەمگە ، ئۆتۈپ كېتىۋاتقانلار ئولتۇرغانلارغا ، ئاز سانلىق كۆپ سانلىققا سالام بەرسۇن. “ (بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس)

چۈنكى بۇنداق قىلىش ئۇلاغقا مىنگۈچىنى ئۆزىنى قالتىس چاغلاشتىن يىراق قىلىدۇ. ئۇنى مەرتىۋىسى ۋە بايلىقىنىڭ قانچىلىك يۇقىرى ھەم كۆپ بولۇشىدىن قەتئىينەزەر داۋاملىق كەمتەرلىك ، مىننەتدارلىق تۇيغۇسىدا بولىدىغان ، ئاجىزلارغا كۆيۈنىدىغان بولۇشقا يېتەكلەيدۇ .

7. ياشتا كىچىكلەر چوڭلارغا ئاۋۋال سالام بېرىشى كېرەك . چوڭلارنىڭ كىچىكلەرگە سالام قىلىشى توغرىسىدا كۆپ قىسىم ئۆلىمالار ”سالام قىلىش سالام قىلماسلىقتىن ئەۋزەلدۇر“ دەپ قارايدۇ .

[عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ مَرَّ عَلَى صَبِيَّانٍ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمْ، وَقَالَ: كَانَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَفْعَلُهُ. [مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ]

”ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى ، ئۇ كىچىك بالىلارنىڭ يېنىدىن

ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئۇلارغا سالام بېرەتتى ۋە رەسۇلۇللاھ مۇشۇنداق قىلاتتى ،
دەيتتى .“ (بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس)

رەسۇلۇللاھنىڭ كىچىك بالىلارغا سالام بېرىشى بىر جەھەتتىن
رەسۇلۇللاھنىڭ كىچىك بالىلارنى ئىززەتلەيدىغان ، ئاسرايدىغان ئالىجاناب
پەزىلىتىنى ئەكس ئەتتۈرسە ، يەنە بىر جەھەتتىن چوڭلارنى كىچىك بالىلارغا
سالام بېرىشكە ، بالىلارغا ئۈلگە بولۇپ ، بالىلارنى چوڭلارنى ھۆرمەت قىلىش ،
كىچىكلەرنى ئىززەتلەش ، باشقىلارغا ئەدەپ بىلەن مۇئامىلە قىلىشتەك ياخشى
پەزىلەت ، ياخشى ئەخلاق يېتىلدۈرۈشكە يېتەكلەشنى مەقسەت قىلىدۇ .

8. كۆرۈشكەندە ئامال بار قول ئېلىشىپ كۆرۈشۈش كېرەك . چۈنكى ، قول
ئېلىشىپ كۆرۈشكەندە كۆرۈشكۈچىلەرنىڭ گۇناھلىرى كەچۈرۈم قىلىنىدۇ . بۇ
ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن :

[عَنِ الْبَرَاءِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مِنْ مُسْلِمٍ يَلْتَقِيَانِ
فَيَتَصَافَحَانِ إِلَّا غُفِرَ لَهُمَا قَبْلَ أَنْ يَفْتَرِقَا.] (رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ)
”بەرا ئە زەبىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن :
ئىككى مۇسۇلمان ئۇچرىشىپ قول ئېلىشىپ سالاملاشسا ئۇلار ئايرىلىشتىن بۇرۇن
گۇناھى كەچۈرۈلىدۇ .“

9. سورۇندىن ياكى سۆھبەتداشلىرىدىن ئايرىلغاندا سالام بېرىپ
خوشلىشىش سۈننەتتۇر .

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن :
[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا انْتَهَى
أَحَدُكُمْ إِلَى الْمَجْلِسِ فَلْيُسَلِّمْ، فَإِذَا أَرَادَ أَنْ يَقُومَ فَلْيُسَلِّمْ، فَلْيُسَلِّمْ الْأُولَى بِأَحَقِّ مِنَ الْآخِرَةِ.]
(رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ)

”ئەبۇ ھۇرەيرە زەبىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، رەسۇلۇللاھ مۇنداق
دېگەن : سىلەردىن بىرەرسىڭلار بىرەر سورۇنغا بارسا سالام قىلسۇن ، سورۇندىن تۇرۇپ
كەتمەكچى بولسىمۇ ، سالام قىلسۇن ، كېيىنكى سالام ئالدىنقى سالامغا قارىغاندا تېخىمۇ
تېگىشلىكتۇر .“ (ئىمام ئەبۇ داۋۇد ، تىرمىزى رىۋايەت قىلغان)

10. قىسقا ۋاقىت ئىچىدە قايتا-قايتا ئۇچراشسىمۇ قايتا سالام قىلىش كېرەك. ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا لَقِيَ أَحَدَكُمْ أَخَاهُ فَلْيَسَلِّمْ عَلَيْهِ، فَإِنْ حَالَتْ بَيْنَهُمَا شَجَرَةٌ أَوْ جِدَارٌ أَوْ حَجْرٌ ثُمَّ لَقِيَهُ فَلْيَسَلِّمْ عَلَيْهِ.] (رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ)

”ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: قاچانكى بىرەرسىڭلار بۇرادىرى بىلەن ئۇچرىشىپ قالسا، ئۇنىڭغا سالام قىلسۇن، گەرچە ئىككىسىنىڭ ئارىسىنى دەرەخ، ياكى تام، ياكى يوغان تاش ئايرىۋېتىپ قايتا ئۇچراشقان بولسىمۇ سالام بەرسۇن.“ (ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان)

11. ئۆزىنىڭ ئۆيى بولسۇن ياكى باشقىلارنىڭ ئۆيى بولسۇن ئۆيىگە كىرىشتىن ئاۋۋال سالام قىلىپ كىرىش، ناۋادا باشقىلارنىڭ ئۆيىگە كىرمەكچى بولسا ئىجازەت سوراش، ئۆي ئىچىدىكىلەرنىڭ ”كىم؟“ دەپ سورىغان سوئالغا ئىسمىنى دېيىش، ناۋادا رۇخسەت قىلىنمىسا قايتىپ كېتىش سۈننەت ئەمەللەرنىڭ جۈملىسىدندۇر.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ بُيُوتِكُمْ حَتَّى تَسْتَأْذِنُوا وَتُسَلِّمُوا عَلَىٰ أَهْلِهَا ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ فَإِن لَّمْ تَجِدُوا فِيهَا أَحَدًا فَلَا تَدْخُلُوهَا حَتَّىٰ يُؤْذَنَ لَكُمْ وَإِن قِيلَ لَكُمْ ارْجِعُوا فَارْجِعُوا هُوَ أَزْكَىٰ لَكُمْ وَاللَّهُ بِمَا تَعْمَلُونَ عَلِيمٌ لَّيْسَ عَلَيْكُمْ جُنَاحٌ أَن تَدْخُلُوا بُيُوتًا غَيْرَ مَسْكُونَةٍ فِيهَا مَتَاعٌ لَّكُمْ وَاللَّهُ يَعْلَمُ مَا تُبْدُونَ وَمَا تَكْتُمُونَ﴾

”ئى مۆمىنلەر! باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىگە ئىجازەت سورىماي ۋە ئۆي ئىككىسىگە سالام بەرمەي كىرمەڭلار، بۇنداق قىلىش سىلەر ئۈچۈن ياخشىدۇر. ئۈمىدىكى، سىلەر (ئۇنىڭ ياخشىلىقىنى بىلىپ) نەسىھەت ئالغايىسىلەر. ئەگەر باشقىلارنىڭ ئۆيلىرىدە ھېچ ئادەم بولمىسا، سىلەرگە ئىجازەت بېرىلمىگۈچە كىرمەڭلار، ئەگەر سىلەرگە قايتىڭلار دېيىلسە، دەرھال قايتىپ كېتىڭلار. قايتىپ كېتىش سىلەر ئۈچۈن ئەڭ ياخشىدۇر. ئاللاھ سىلەرنىڭ قىلغان ئەمەللىرىڭلارنى بىلىپ تۇرغۇچىدۇر. تۇرالغۇ بولمىغان، ئىچىدە نەرسە –

كېرەكلىرىڭلار بار ئۆيلەرگە (هاجىتىڭلار چۈشۈپ، سالام قىلماي، ئىجازەت سورىماي) كىرسەڭلار، سىلەرگە ھېچ گۇناھ يوقتۇر. ئاللاھ سىلەرنىڭ ئاشكارىلىغىنىڭلارنىمۇ، يوشۇرغىنىڭلارنىمۇ بىلىپ تۇرىدۇ ﴿(24 - سۈرە / نۇر 27~29 - ئايەت)

جابر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنغان ھەدىستە مۇنداق بايانلار كەلگەن:
[عَنْ جَابِرِ بْنِ عَبْدِ اللَّهِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا يَقُولُ أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي دَيْنٍ كَانَ عَلَى أَبِي فَدَقَّقْتُ الْبَابَ فَقَالَ مَنْ ذَا فَقُلْتُ أَنَا فَقَالَ أَنَا أَنَا كَأَنَّهُ كَرِهَهَا.]

”جابر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ زات مۇنداق دېگەن: مەن دادامنىڭ گەدىنىدىكى قەرز توغرىلۇق پەيغەمبەر سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىغا كېلىپ، ئىشكىنى قاچتىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: كىم بولسىەن؟ دەپ سورىغانىدى، مەن: مەن، دېدىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ سۆزۈمدىن خاپا بولغاندەك: مەن؟ مەن؟! دېدى.“ (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان)

ئاللاھ تائالا «قورئان كەرىم» دە مۇنداق دەيدۇ:

﴿فَإِذَا دَخَلْتُمْ بُيُوتًا فَسَلِّمُوا عَلَىٰ أَنفُسِكُمْ تَحِيَّةً مِّنْ عِنْدِ اللَّهِ مُبَارَكَةً طَيِّبَةً﴾

﴿سىلەر ئۆيلەرگە كىرگەن چېغىڭلاردا ئۆزۈڭلارغا ئاللاھ بەلگىلىگەن مۇبارەك، پاك سالامنى بېرىڭلار (يەنى ئەسسالامۇ ئەلەيھىكۇم دەڭلار)﴾ (24 - سۈرە / نۇر 61 - ئايەت)

يەنى بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنى ئۆيگە كىرگەندە ئۆيدىكى كىشىلەرگە سالام بېرىش لازىملىقىنى مەقسەت قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ساھابىلىرىغا مۇنداق تەلىم بېرەتتى:

[عَنْ كَلْدَةَ بِنِ الْحَنْبَلِ الصَّحَابِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَدَخَلْتُ عَلَيْهِ وَلَمْ أُسَلِّمْ فَقَالَ النَّبِيُّ: ارْجِعْ فَقُلْ: السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَدْخُلْ؟] (رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ)

”كەلدە ئىبنى ھەنبەل رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەدىس رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: مەن رەسۇلۇللاھنىڭ يېنىغا سالام قىلماي كىرگەنتىم، رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېدى: قايتىپ چىقىپ كەتكىن ۋە «ئەسسالامۇ ئەلەيھىكۇم، كىرەيمۇ؟» دېگىن.“ (ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان)
ئۆيگە كىرگەندە ئۆيدىكىلەرگە سالام بېرىش ئائىلىگە بەرىكەت تىلەش بولىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: يَا بُنَيَّ، إِذَا دَخَلْتَ عَلَى أَهْلِكَ، فَسَلِّمْ، يَكُنْ بَرَكَةً عَلَيْكَ، وَعَلَى أَهْلِ بَيْتِكَ.] (رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ)

”ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ ھەدىس رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: رەسۇلۇللاھ ماڭا مۇنداق دەدى: ئى ئوغلۇم، ئەگەر ئۆيۈڭگە كىرسەڭ سالام قىلىپ كىرگىن. بۇ قىلغىنىڭ سەن ئۈچۈن ۋە ئائىلەڭ ئۈچۈن بەرىكەت بولىدۇ.“ (ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان)

بۇنىڭدىن باشقا رەسۇلۇللاھ كىشىلەرنى ئۆيگە قايتقاندا، ئۆيدىكىلەرگە سالام بېرىش، بۇ ئارقىلىق ئۇرۇق تۇغقان ۋە يېقىنلار ئارىسىدىكى ئۆزئارا ھۆرمەت ۋە ئىناقلىقنى ئىپادىلەشكە بۇيرۇيدۇ. ئەگەر ئۆيدە، مەسچىتتە ياكى مەلۇم ئورۇندا ئادەم بولمىغاندا، كىرگۈچى «السَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللَّهِ الصَّالِحِينَ» (ئاللاھنىڭ ئامانلىقى بىزگە ۋە ئاللاھنىڭ سالھى بەندىلىرىگە بولغاي) دەپ سالام قىلىشى كېرەك. چۈنكى پەرىشتىلەر بىزنىڭ سالامىمىزنى ئىلىك ئالىدۇ. كىمكى بۇنداق دەپسە پەرىشتىلەر بىلەن بىرگە ئاللاھنىڭ ساۋابىغا ئېرىشەلەيدۇ.

12. ئەر-ئاياللار پىتىدىن ساقلىنالمىسا بىر-بىرىگە سالام بېرىش كېرەك.

[عَنْ أَسْمَاءَ بِنْتِ يَزِيدَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهَا قَالَتْ: مَرَّ عَلَيْنَا النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فِي نِسْوَةٍ فَسَلَّمَ عَلَيْنَا] (رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ وَالتِّرْمِذِيُّ)

”ئەسما رەزىيەللاھۇ ئەنھادىن رىۋايەت قىلىندۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىز بىر نەچچە ئايالنىڭ يېنىدىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ، بىزگە سالام بەردى.“ (ئىمام ئەبۇ داۋۇد ۋە تىرمىزى رىۋايەت قىلغان)

13. يەھۇدى، ناسارالارغا سالام قىلىشتا بىلىۋېلىشقا تېگىشلىك ئىشلار.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا سَلَّمَ عَلَيْكُمْ أَهْلُ الْكِتَابِ فَقُولُوا: وَعَلَيْكُمْ.] (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

”ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن: ئەگەر بىرەر ئەھلى كىتاب سىلەرگە سالام بەرسە، «ۋەئەلەيكۇم» دەڭلار.“ (بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس)

ئارىلاش سورۇندىكىلەرگە سالام بېرىشتە مۇسۇلمانلارغا قارىتىپ، ئۇلارنى

مەقسەت قىلىپ سالام بەرسە بولىدۇ.

[عَنْ أَسَامَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَى مَجْلِسٍ فِيهِ أَخْلَاطٌ مِنْ الْمُسْلِمِينَ وَالْمُشْرِكِينَ عَبْدَةَ الْأَوْثَانِ وَالْيَهُودِ فَسَلَّمَ عَلَيْهِمُ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ.] (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ) ”ئۇسامە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، رەسۇلۇللاھ مۇسۇلمان، بۇددىست، يەھۇدىلار ئارىلاش ئولتۇرغان يەردىن ئۆتۈپ كېتىۋېتىپ ئۇلارغا سالام قىلدى.“ دېمەك، يۇقىرىقى ھەدىستە مۇسۇلمانلارنىڭ مۇسۇلمانلارغا سالام بېرىپ قالماي، مۇسۇلمان ئەمەسلەرگە مۇسۇلمان بېرىدىغانلىقىمىز قەيىت قىلىنغان.

14. قەبرە يوقلىغۇچىلارنىڭ ئۆلگەنلەرگە سالام بېرىشى سۈننەتتۇر.

قەبرىستانلىققا بارغاندا مۇنداق دەپ سالام بېرىلىدۇ:

«السَّلَامُ عَلَيْكُمْ أَهْلَ الدِّيَارِ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُسْلِمِينَ وَإِنَّا إِن شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لَاحِقُونَ أَسْأَلُ اللَّهَ لَنَا وَلَكُمْ الْعَافِيَةَ»

”مۇسۇلمانلاردىن بولغان ئى قەبرە ئەھلى! سىلەرگە سالام! ئاللاھ بىزنى ۋە سىلەرنى ئەپۇ قىلغاي، سىلەر بىزدىن بۇرۇن كەلگۈچىلەر، پات يېقىندا بىزمۇ سىلەرگە ئەگىشىپ كېلىمىز.“ (ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان).

ئۇنىڭدىن باشقا سالامنىڭ ئىلمى بولۇشىغا، سالامنى چاقچاققا ئايلاندۇرۇۋالماستىلىققا، باشقىلارغا سالام قىلىش جەريانىدا خاتالىقنىڭ كۆرۈلمەسلىكىگە ئەھمىيەت بېرىش كېرەك. شۇنداق قىلغاندىلا بۇ كۆرسەتمىلەر ئىشىنىمىزكى كىشىلەرگە سالامنىڭ روھىنى تولۇق ئۆگىتىپ، ھەر قانداق ۋاقىتتا، ھەر قانداق ئادەمگە سالام بېرىشىنى ئۆگىتىدۇ.

سالاملىشىشتا مەكرۇھ ھېسابلىنىدىغان ئىشلار قايسى؟

(1) سالام قىلغاندا بېشىنى ئېگىۋېلىش ۋە ياكى بەك غادىيەۋېلىش مەكرۇھ سانىلىدۇ.

(2) ئاغزاكى سالام سۆزىنى دېمەي قولى بىلەنلا ئىشارەت سالام قىلىپ، بېشىنى لىڭشىتىپ سالاملىشىش مەكرۇھ ھېسابلىنىدۇ.

(3) چىرايىنى تۈرۈپ قوپال تەلەپپۇز بىلەن سالاملىشىش مەكرۇھ سانىلىدۇ.

4) ”ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم“ دېگەن سالام كەلمىسىنى بۇزۇپ باشقىچە لەۋزىگە ئۆزگەرتىپ سالام بېرىش مەكرۇھ. مەسىلەن: ”سام ئەلەيكۇم“ دېگەندەك. چۈنكى ”سام ئەلەيكۇم“ نىڭ مەنىسى ”ساڭا ئۆلۈم بولسۇن“ دېگەنلىك بولىدۇ. شۇڭا سالامنى توغرا تەلەپپۇز قىلمىغاندا ھەر خىل خاتا مەنادا چىقىپ قېلىشى مۇمكىن. 5) سالام قىلغۇچىنىڭ ”ئەلەيكەسسالام“ دەپ سالام قىلىشى مەكرۇھ.

بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَبِي جُرَيْجٍ الْهَجِيْمِيِّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: أَتَيْتُ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَقُلْتُ: عَلَيَّ السَّلَامُ يَا رَسُولَ اللَّهِ. قَالَ: لَا تَقُلْ عَلَيَّ السَّلَامُ، فَإِنَّ عَلَيَّ السَّلَامُ تَحِيَّةُ الْمَوْتَى.] (رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ)

”ئەبۇ جۇرەييە ھۇجەيمىي رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ رىۋايەت قىلىپ مۇنداق دەيدۇ: مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ ئالدىغا كېلىپ: ئەلەيكەسسالام ئى رەسۇلۇللاھ، دېسەم. رەسۇلۇللاھ: ئەلەيكەسسالام دېمە، ئەلەيكەسسالام دېگەن ئۆلۈكلەرگە قىلىنىدىغان سالام، دېدى.“ (ئىمام ئەبۇ داۋۇد، تىرمىزى رىۋايەت قىلغان)

6) ناماز ئۆتەۋاتقان، قۇرئان ئوقۇۋاتقان، بېرىلىپ دۇئا قىلىۋاتقان، ئەزان تەكبىر ئېيتىۋاتقان، ئىشتىھا بىلەن تاماق يەۋاتقان، يۇيۇنۇۋاتقان ۋە شۇنىڭدەك سالامنى ئىلىك ئېلىش ئىمكانىيىتى بولمىغان كىشىلەرگە سالام قىلىش مەكرۇھ ھېسابلىنىدۇ.

7) چوڭ-كىچىك تاھارەت قىلىۋاتقان، ئۇخلاۋاتقان، بېھوش ياكى بەك مۈگدەپ كەتكەن كىشىلەرگە سالام قىلىش مەكرۇھ ھېسابلىنىدۇ.

8) ئىمام جۈمە خۇتبىسى ئوقۇۋاتقاندا جامائەتكە سالام قىلىپ مەسچىتكە كىرىش مەكرۇھ ھېسابلىنىدۇ. چۈنكى بارلىق جامائەت خۇتبىنى تىڭشاشقا ئەمرى قىلىنغان.

9) نامازغا تەكبىر ئېيتىلىپ، جامائەت نامازغا تۇرغاندا ئۈنلۈك ئاۋازدا سالام قىلىپ نامازگاھقا كىرىش مەكرۇھ ھېسابلىنىدۇ.

سالاملىشىشنىڭ ئەھمىيىتى

ئۆز ئارا سالاملىشىشنىڭ ئەھمىيىتى ئىنتايىن كۆپ، بولۇپمۇ سالاملىشىش

مۇسۇلمانلار ئارىسىدا ئىتتىپاقلىقنى بەرپا قىلىشتا ئىنتايىن مۇھىم رول ئوينايدۇ. شۇ سەۋەبتىن ئۆزئارا سالام بەرگەنلىك ئىتتىپاقلىققا ئەھمىيەت بەرگەنلىك ھېسابلىنىدۇ.

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ حَتَّى تُؤْمِنُوا، وَلَا تُؤْمِنُوا حَتَّى تَحَابُّوا، أَوْ لَا أَدْلُكُمْ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتُمُوهُ تَحَابَبْتُمْ؟ أَفْشُوا السَّلَامَ بَيْنَكُمْ.] (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

”ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: سىلەر مۆمىن بولمىغۇچە جەننەتكە كىرەلمەيسىلەر، بىر- بىرىڭلارنى ياخشى كۆرمىگىچە مۆمىن بولالمايسىلەر، سىلەرنى ئۇنى قىلساڭلار بىر- بىرىڭلارنى ياخشى كۆرىدىغان بىر ئىشقا باشلاپ قويمايمۇ؟ سىلەر ئاراڭلاردا سالامنى ئومۇملاشتۇرۇڭلار.“ (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

ئۆزئارا سالاملىشىش كىشى بىلەن كىشى ئارىسىدا ئالاقە سەھنىسى ئورنىتىشنىڭ ئاساسىدۇر. ئۇ دوستلۇق، ئىتتىپاقلىقنى كۈچەيتىشنىڭ ۋاسىتىسى ۋە ئەقىدە بىلەن زىچ مۇناسىۋەتلىك بولغان بىر ياخشى ئەمەل ھېسابلىنىدۇ.

سىلىق- سىپايە ئېيتىلغان بىر سالام ناتونۇشلار ئارىسىدىكى ئارزىلىق ۋە زىددىيەتنى كۆتۈرۈۋېتىدۇ. بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دەپ كۆرسەتكەن:

[عَنْ أَبِي أَيُّوبٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: لَا يَجُلُّ لِمُسْلِمٍ أَنْ يَهْجُرَ أَحَاهُ فَوْقَ ثَلَاثِ لَيَالٍ، يَلْتَقِيَانِ فَيُعْرِضُ هَذَا وَيُعْرِضُ هَذَا وَخَيْرُهُمَا الَّذِي يَبْدَأُ بِالسَّلَامِ] (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

”ئەبۇ ئەييۇب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم ساھابىلىرىگە تەلىم بېرىپ مۇنداق دېگەن: بىر ئادەمنىڭ دىنى قېرىندىشىغا ئۈچ كۈندىن ئارتۇق ئاداۋەت تۇتۇپ، بىر- بىرىگە تەتۈر قاراپ يۈرۈشى دۇرۇس ئەمەس، قايسىسى ئالدى بىلەن سالام بەرسە، ئەنە شۇ ئۇلارنىڭ ياخشىسى ھېسابلىنىدۇ.“ (بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس)

سالام سۆزى جەننەت ئەھلىنىڭ ئامانلىق تىلەش سۆزى بولۇپلا قالماي، يەنە ئاللاھنىڭ ئۆز بەندىلىرىگە ئامانلىق ئاتا قىلىدىغان سۆزىدۇر. «قورئان كەرىم» دە ئېيتىلىدۇركى:

﴿حَيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُ سَلَامٌ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا﴾

﴿ئۇلار ئاللاھقا مۇلاقات بولغان كۈندە ئۇلارغا ئاللاھ تەرىپىدىن يوللىنىدىغان تەبرىك سۆزى «سالام» دېگەندىن ئىبارەت بولىدۇ. ئاللاھ ئۇلارغا ئېسىل مۇكاپات تەييارلىدى﴾
(33 - سۈرە / ئەھزاب 44 - ئايەت)

﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَحِيمٍ﴾

﴿مېھرىبان پەرۋەردىگارى تەرىپىدىن ئۇلارغا سالام دېيىلىدۇ﴾ (36 - سۈرە / ياسىن 58 - ئايەت)

تىنچلىق ۋە خاتىرجەملىك ئىنسانلار جەمئىيىتى تەرەققىياتىنىڭ مەڭگۈلۈك ئېھتىياجى، ئىنسانلار دۇنياسى تەقەززالىق ئىشتىياقى بىلەن ئۈمىد قىلىدىغان نىشانىدۇر. ئاللاھ تائالادىن بىزنى كىشىلەر ئارىسىدا سالامدىن ئىبارەت تىنچلىق روھىنى تارقىتىشقا مۇيەسسەرنى قىلىشنى، كىشىلەر بىلەن دوستانە ئىناق، ئىتتىپاق ئۆتۈپ، جېدەل - ماجىرا ۋە زىددىيەتلەرنى تۈگىتىشكە نېسىپ قىلىشنى تىلەيمىز. ئاللاھ تائالا ھەممىمىزگە تىنچلىق ۋە خاتىرجەملىك ئاتا قىلسۇن. ئامىن! دىيارىمىزنى خاتىرجەم، تىنچ ئامان قىلسۇن. خەلقىمىزنى بەختلىك تۇرمۇشتا قىلسۇن! ئاخىرىدا خۇتبىمىزنى ئاللاھ تائالانىڭ مۇنۇ ئايىتى كەرمى بىلەن ئاخىرلاشتۇرمىز.

﴿إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ يَهْدِيهِمْ رَبُّهُم بِإِيمَانِهِمْ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهِمُ الْأَنْهَارُ فِي جَنَّاتِ

النَّعِيمِ دَعْوَاهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ وَأَخْرَجُوا عَنْهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ﴾

﴿شۈبھىسىزكى، ئىمان ئېيتقان ۋە ياخشى ئەمەللەرنى قىلغانلارنىڭ ئىمانى سەۋەبىدىن، پەرۋەردىگارى ئۇلارنى ئاستىدىن ئۈستەڭلەر ئېقىپ تۇرىدىغان نازۇنېمەتلىك جەننەتلەرگە باشلايدۇ. ئۇلارنىڭ جەننەتتىكى دۇئاسى: «ئى رەببىمىز! بىز سېنى پاك دەپ ئېتىقاد قىلىمىز» دېيىشتىن، ئۇلارنىڭ جەننەتتە (بىر - بىرىگە) بېرىدىغان سالامى: «ئامان بولغايسىن» دېيىشتىن، ئۇلارنىڭ دۇئاسىنىڭ ئاخىرى: «بارلىق ھەمدۇسانا ئالاملەرنىڭ پەرىشكارى ئاللاھقا خاستۇر!» دېيىشتىن ئىبارەت بولىدۇ﴾
(10 - سۈرە / يۇنۇس 9 - ، 10 - ئايەت)

گۇناھ ۋە ئۇنىڭ ئاقىۋىتى توغرىسىدا

﴿تَبَارَكَ الَّذِي جَعَلَ فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَاجًا وَقَمَرًا مُنِيرًا﴾ أَحْمَدُ - تَعَالَى - وَأَسْتَعِينُهُ
وَأَسْتَهْدِيهِ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَهُوَ الْمُهْتَدُ، وَمَنْ
يُضِلُّ فَلَنْ تَجِدَ لَهُ وَلِيًّا مُرْشِدًا، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ
وَرَسُولُهُ، صَلَوَاتُ رَبِّي وَسَلَامُهُ عَلَيْهِ وَعَلَى آلِهِ وَصَحْبِهِ وَسَلَّمَ تَسْلِيمًا كَثِيرًا كَثِيرًا. أَمَّا بَعْدُ:

﴿ئاسماندا ئوربتىلارنى، يېنىپ تۇرىدىغان چىراغ (يەنى قۇياش) نى ۋە
نۇرلۇق ئاينى ياراتقان ئاللاھنىڭ بەرىكىتى بۈيۈكتۇر﴾ (25- سۈرە / فۇرقان
61- ئايەت) مەن ئاللاھ تائالاغا ھەمدۇ-سانا ئېيتىمەن، ئۇنىڭدىن ياردەم
تەلەيمەن، ئۇنىڭدىن ھىدايەت تەلەپ قىلىمەن. بىز ئاللاھقا سېغىنىپ
كۆڭۈللىرىمىزدە كەچكەن ئوي-ھەۋەسلىرىمىزنىڭ يامانلىقلىرىدىن،
ئەمەللىرىمىزدە كۆرۈلگەن يامان قىلمىشلاردىن پاناھ تەلەيمىز. ﴿ئاللاھ كىمنى
ھىدايەت قىلىدىكەن، ئۇ ھەقىقىي ھىدايەت تاپقۇچىدۇر، ئاللاھ كىمنى
گۇمراھلىقتا قويدىكەن سەن ئۇنىڭغا يول كۆرسىتىدىغان يېقىن كىشىنى ھەرگىز
تاپالمايسەن﴾ (18- سۈرە / كەھف 17- ئايەت) گۇۋاھلىق بېرىمەنكى:
مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەندىسى، ئاللاھنىڭ ئەلچىسى.
پەرۋەردىگارنىڭ مەرھەمەتلىرى ۋە سالامى ئۇنىڭغا، ئۇنىڭ ئائىلە تەۋەلىرىگە،
ئۇنىڭ ساھابىلىرىگە بولسۇن، كۆپتىن كۆپ ئامانلىق بولسۇن.

ئەسسالامۇ ئەلەيكۇم ھۆرمەتلىك جامائەتلەر!

ئىسلام دىنىمىز ئىنسانلارنى مېھرىبان ئىگىمىز ئاللاھنى ھەقىقىي
رەۋىشتە تونۇشقا يېتەكلەپ، دىنىمىز كۆرسىتىپ بەرگەن توغرا يول ئارقىلىق
ئىنسانلارنىڭ بۇ دۇنيادا خاتىرجەم، بەخت - سائادەتلىك ھايات كەچۈرۈشىنى،
ئاخىرەتتە ئاللاھنىڭ رەھمىتىگە ئېرىشىپ مەڭگۈلۈك جەننەتكە
كىرىشىمىزنى مەقسەت قىلىدۇ.

شۇڭلاشقا ئاللاھ تائالا «قورئان كەرىم» دە بارچە ياخشى ئىشلارنى بايان

قىلغان ۋە ئۇنى قىلىشقا بۇيرۇغان، بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن:
﴿وَمَا تَفْعَلُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ﴾

﴿سىلەر قانداقلا ياخشىلىق قىلساڭلار، ئاللاھ ئۇنى ھەقىقەتەن بىلىپ تۇرىدۇ﴾ (2 - سۈرە / بەقەرە 215 - ئايەت)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالاممۇ ھەر قانداق چوڭ-كىچىك ياخشىلىق بولسۇن ئۆزىنىڭ ئەمەلىي ئىش-ھەرىكىتى ۋە مۇبارەك ھەدىسلىرى ئارقىلىق بىزگە تەلىم بەرگەن ۋە ئۇنى قىلىشقا ئۈندىگەن.

[عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ لِي النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا تَحْقِرَنَّ مِنَ الْمَعْرُوفِ شَيْئًا وَلَوْ أَنْ تَلْقَى أَخَاكَ بِوَجْهِ طَلِقٍ.]

”ئەبۇ زەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام ئۇنىڭغا مۇنداق دېگەن: ياخشىلىقلار ئىچىدىكى بۇرادىرى بىلەن خۇش چىراي كۆرۈشۈش چاغلىق ئىشنىمۇ كىچىك چاغلىمىغان.“ (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

بۇنىڭدىن باشقا مېھرىبان ئىگىمىز ئاللاھ تائالا ۋە ئۇنىڭ پەيغەمبىرى ھەرقانداق بىر يامان ئىشنى مەيلى ئۇ چوڭ بولسۇن ياكى كىچىك بولسۇن ئۇنى بايان قىلغان ۋە ئۇنى قىلىشتىن توسقان. شۇڭا ئىسلام ئۆلىمالىرى ئىسلام دىنىنىڭ ئاساسىي مەقسىتىنى بەش ئىشقا يىغىنچاقلىغان. ئىمام غەززالى بۇ ھەقتە مۇنداق دەيدۇ: ”ئىسلام شەرىئىتىنىڭ مەقسىتى بەشتۇر، ئۇ بولسىمۇ ئىسلام شەرىئىتى ئىنسانلارنىڭ دىنىنى، جېنىنى، ئەقلىنى ۋە نەسلىنى ھەم مال-مۈلكىنى قوغدايدۇ.“ شۇ سەۋەبتىن يەنە شۇنداق دېيىشكە بولىدۇكى مۇشۇ بەش مەقسەتنى ئۆز ئىچىگە ئالغان، شەرىئەت بۇيرىغان ئىشلارنىڭ ھەممىسى ياخشىلىقتۇر. مانا بۇ مەقسەتلەرگە زىت بولغان ھەرقانداق ئىش گۇناھتۇر.

قىسقىچە قىلىپ ئېيتقاندا، گۇناھ ئاللاھ تائالا ۋە ئاللاھنىڭ رەسۇلى چەكلىگەن ئىشلارنى كۆرسىتىدۇ. گۇناھ مەيلى چوڭ بولسۇن ياكى كىچىك بولسۇن ئۇنىڭ زىيىنى ھەرگىز گۇناھ قىلغۇچى بىلەنلا چەكلىنىپ قالماي،

بەلكى ئەتراپتىكى كىشىلەرگە ۋە ئۇچار قۇش، جان - جانىۋارلارغا، ھەتتا مۇھىتىقىمۇ تەسىر كۆرسىتىدۇ.

گۇناھلار چوڭ جەھەتتىن چوڭ گۇناھ ۋە كىچىك گۇناھ دەپ ئىككى تۈرگە بۆلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:

﴿إِن تَجْتَنِبُوا كَبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَنُدْخِلْكُمْ مُدْخَلًا كَرِيمًا﴾

﴿ئەگەر سىلەر مەننى قىلىنغان چوڭ گۇناھلاردىن ساقلىنىڭلار كىچىك گۇناھلىرىڭلارنى يوققا چىقىرىمىز ۋە سىلەرنى ئېسىل ماكانغا (يەنى جەننەتكە) كىرگۈزىمىز﴾ (4 - سۈرە / نسا 31 - ئايەت)

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: اجْتَنِبُوا السَّبْعَ الْمُوبِقَاتِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا هُنَّ؟ قَالَ: «الشِّرْكُ بِاللَّهِ، وَالسَّحْرُ وَقَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ، وَأَكْلُ الرِّبَا، وَأَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ، وَالتَّوَلَّى يَوْمَ الزَّحْفِ، وَقَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ.»] (مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ)

”ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام: يەتتە خىل ھالاكەتكە تاشلايدىغان گۇناھتىن ساقلىنىڭلار، دېگەندە، ساھابىلەر: ئى رەسۇلۇللاھ، ئۇلار قايسى گۇناھلار؟، دەپ سورىغان، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ئاللاھ تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈش، سېھرىگەرلىك قىلىش، ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈش، جازانخورلۇق قىلىش، يېتىمنىڭ مېلىنى يېيىش، جەڭ مەيدانىدىن قېچىش، ئىپپەتلىك، پاك مۇسۇلمان ئاياللارغا بوھتان چاپلاش.“ (بىرلىككە كېلىنگەن ھەدىس)

بۇ ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەتتە تۈرلۈك چوڭ گۇناھنى بايان قىلغان بولۇپ، بۇ گۇناھلار بەندىنى ئاللاھنىڭ رەھمىتىدىن يىراقلاشتۇرىدىغان، ئاللاھنىڭ قاتتىق ئازابىغا دۇچار قىلىدىغان، ئىنسانىيەتكە كەلتۈرگەن زىيىنى ئىنتايىن چوڭ بولغان گۇناھلاردۇر.

بىز تۆۋەندە بۇ يەتتە تۈرلۈك چوڭ گۇناھ توغرىسىدا تەپسىلىي توختىلىپ ئۆتىمىز:

1. ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش (الشِّرْكُ بِاللَّهِ)

ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش ئاللاھ ھەرگىز كەچۈرمەيدىغان ئەڭ ئېغىر گۇناھتۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە «قۇئان كەرىم» دە مۇنداق دەيدۇ:

﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَنْ يُشْرَكَ بِهِ وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَلِكَ لِمَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُشْرِكْ بِاللَّهِ فَقَدِ افْتَرَىٰ إِثْمًا عَظِيمًا﴾

﴿ئاللاھ ھەققەتەن ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈش گۇناھنى مەغپىرەت قىلمايدۇ، خالغان ئادەمنىڭ ئۇنىڭدىن باشقا گۇناھنى مەغپىرەت قىلىدۇ، كىمكى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرىدىكەن ئۇ چوڭ گۇناھ قىلغان بولىدۇ﴾ (4 - سۈرە / نسا 48 - ئايەت) "شېرىك" سۆزىنىڭ لۇغەت مەنىسى: بىرەر نەرسىنىڭ ئىگىدارلىق ھوقۇقىدىن تەڭ بەھرىمان بولىدىغان، ھەمكارلىشىپ، ياردەملىشىپ بىرلىكتە ئىشلەيدىغان كىشىلەر، دېگەن مەنىدە. "شېرىك" نىڭ شەرىئەت ئىستىلاھىدىكى مەنىسى بولسا: ئاللاھقا قىلىنىدىغان قۇلچىلىقنى باشقا بىر شەيئىگە قىلىشنى، ياكى ئاللاھتىن باشقىنى ئاللاھنى ئۇلۇغلىغاندەك ئۇلۇغلاشنى ۋە ياكى ئاللاھتىن باشقا بىرسىنى ئاللاھقا خاس بولغان مەلۇم بىر سۈپەت بىلەن سۈپەتلەشنى كۆرسىتىدۇ.

ئاللاھ تائالا ئىنساننى يوقلۇقتىن بارلىققا كەلتۈردى، ئەقىل ۋە تەپەككۈر قىلىش ئىقتىدارىنى بېرىپ ئۇنى بارلىق مەخلۇقاتلاردىن ئۈستۈن قىلدى. ھەرخىل نېمەتلەردىن رىزىقلاندۇردى. ئاللاھ ھەممىگە قادىردۇر. ھېچقانداق نەرسە ئاللاھقا تەڭداش بولالمايدۇ ۋە ئاللاھتىن بەھاجەت بولالمايدۇ. شۇنداق تۇرۇقلۇق بىر بەندىنىڭ ئۆزىنى ياراتقان پەرۋەردىگارىنى تونۇماسلىقى، ئىنكار قىلىشى، قېيىنچىلىققا يولۇققاندا ئاللاھتىن باشقىدىن ياردەم سورىشى، ئۆلۈكلەردىن، جىنلاردىن مەدەت تېلىشى، ئىبادەتنى ئۆزىنى ياراتقان ئاللاھقا ئەمەس بەلكى بۇتلارغا ياكى دەرەخلەرگە، ياكى شەخسلەرگە قىلىشى، پالچى - داخانلارغا ئىشىنىپ ئۆز تەقدىرى ۋە كەلگۈسىنى بىر مەخلۇققا باغلاپ قويۇشى، رىزىقنىڭ ئاللاھ تەرىپىدىن بېرىلىدىغانلىقىغا بولغان ئىشەنچسىزلىكنىڭ ئاجىزلىقىدىن باشقا بىراۋدىن رىزىق كۈتۈشى، ئاللاھنىڭ ئىزىسىز بەندىگە ھېچقانداق زىيان زەخمەت ياكى پايدا مەنپەئەتنىڭ يەتمەيدىغانلىقىغا چىن پۈتمەسلىكى، ئاللاھنىڭ غەيرى ئۈچۈن مال بوغۇزلاش، ھەرخىل تۇمار ياكى كۆز مونچاق، ھوشۇق دېگەندەك نەرسىلەرنى ئېسىۋېلىپ شۇلاردىن ئۆزىگە ئامان - ئېسەنلىك، خاتىرجەملىك كېلىدۇ، دەپ ئىشىنىشى قاتارلىق ئىشلارنىڭ

ھەممىسى ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈشنىڭ ئىپادىسىدۇر.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە لۇقماننىڭ ئوغلغا قىلغان ۋەسىيىتىنى
مىسال كەلتۈرۈپ مۇنداق دېگەن:

﴿لَا تُشْرِكْ بِاللَّهِ إِنَّ الشِّرْكَ لَظُلْمٌ عَظِيمٌ﴾

﴿ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرمىگەن، شېرىك كەلتۈرۈش ھەقىقەتەن چوڭ گۇناھتۇر﴾

(31 - سۈرە / لۇقمان 13 - ئايەت)

ئىسلام دىنىدا توغرا ئەقىدە تۇرغۇزۇش ئىنتايىن مۇھىم بولۇپ، ئەگەر
ئەقىدە خاتا بولۇپ قالسا، قىلغان بارلىق ياخشى ئەمەللىرىمىزمۇ قوبۇل
قىلىنمايدۇ. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:

﴿لَنْ أَشْرَكَتَ لِيَحْبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ الْخَاسِرِينَ﴾

﴿ئەگەر سەن ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرسەڭ، سېنىڭ قىلغان (ياخشى) ئەمەلىڭ

ئەلۋەتتە بىكار بولۇپ كېتىدۇ، سەن ئەلۋەتتە زىيان تارتقۇچىلاردىن بولۇپ قالسىەن﴾

(39 - سۈرە / زۇمەر 65 - ئايەت)

ئاللاھ تائالاغا شېرىك كەلتۈرۈش: چوڭ شېرىك (الشِّرْكُ الْأَكْبَرُ)، كىچىك شېرىك

(الشِّرْكُ الْأَصْغَرُ) دەپ ئىككى تۈرگە بۆلىنىدۇ:

چوڭ شېرىك دېگىنىمىز: ئەقىدىدىكى شېرىك بولۇپ، ئىنساننى دىندىن
چىقىرىۋىتىدىغان گۇناھتۇر. ئۇ مەخلۇقاتلارنى ئىبادەتتە ۋە باشقا جەھەتلەردە
ئاللاھ بىلەن تەڭ ئورۇنغا قويۇشتۇر. ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:

﴿وَمِنَ النَّاسِ مَن يَتَّخِذُ مِن دُونِ اللَّهِ أَندَادًا يُحِبُّونَهُمْ كَحُبِّ اللَّهِ﴾

﴿بەزى ئادەملەر ئاللاھتىن باشقىلارنى ئاللاھقا شېرىك قىلىۋالىدۇ، ئۇلارنى ئاللاھنى

دوست تۇتقاندەك دوست تۇتىدۇ﴾ (2 - سۈرە / بەقەرە 165 - ئايەت)

[عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ، أَيُّ الذَّنْبِ أَعْظَمُ؟ قَالَ: أَنْ

تَجْعَلَ لِلَّهِ نِدًّا وَهُوَ خَلْقَكَ.] (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ)

”ئابدۇللاھ ئىبنى مەسئۇد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن ئەڭ

چوڭ گۇناھ قايسى دەپ سورىغاندا، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ئاللاھ

سېنى ياراتقان تۇرۇغلۇق ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈشۈڭ ئەڭ چوڭ گۇناھتۇر.“ (ئىمام

بۇخارىي رىۋايەت قىلغان)

چوڭ شېرىك ئۈچ تۈرگە بۆلىنىدۇ:

(1) ئاللاھنىڭ پەرۋەردىگارلىقىغا شېرىك كەلتۈرۈش (الشِّرْكُ فِي الرُّبُوبِيَّةِ) ئاللاھ كائىناتنىڭ ئىگىسى، تەدبىر قىلغۇچى، ئەزىز قىلغۇچى، خار قىلغۇچى، رىزىقلارنى كەڭ، تار قىلغۇچى، ھاياتلىق بەرگۈچى، جان ئالغۇچى، ياخشىلىق ئاتا قىلغۇچى، جازا بەرگۈچىدۇر. ھەر قانداق بىر ئادەم ئۆزىدە ۋە ياكى باشقىلاردا مۇشۇ سۈپەتلەرنى بار دەپ ئېتىقاد قىلسا، ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرگەن بولىدۇ. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە پىرىئەۋنى مىسال ئېلىپ، ئۇنىڭ تىلىدىن بايان قىلىپ مۇنداق دېدى:

﴿فَقَالَ أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلَى﴾

﴿پىرىئەۋن مەن سىلەرنىڭ بۈيۈك پەرۋەردىگارىڭلار بولىمەن، دېدى﴾ (79 - سۈرە

/ نازىئات 24 - ئايەت)

ئاللاھ تائالا ئۇنىڭ دەۋاسىنىڭ باتىل ئىكەنلىكىنى ئىسپاتلاپ، فىرىئەۋنى ئۆز قەۋمىنىڭ كۆز ئالدىدا سۇغا غەرق قىلىپ ھالاك قىلدى.

(2) ئاللاھنىڭ ئىلاھلىقىغا شېرىك كەلتۈرۈش (الشِّرْكُ فِي الْأُلُوهِيَّةِ)

بۇ خىل شېرىكچىلىك بەندىنىڭ ياخشى ئەمەللىرىنى ئاللاھتىن باشقا بىراۋنىڭ رازىلىقى ئۈچۈن قىلىشىنى كۆرسىتىدۇ. بۇخىل شېرىكچىلىكنىڭ ئالامەتلىرى بۇتلارغا، قەبرىلەرگە ۋە باشقا مەخلۇقاتلارغا ئىبادەت قىلىش قاتارلىقلاردا كۆرۈلىدۇ. بۇنداق شېرىك كەلتۈرگەنلەر بۇ نەرسىلەرنىڭ ئۆزلىرىنى ئاللاھقا يېقىنلاشتۇرىدۇ، دەپ ئېتىقاد قىلىشىدۇ. ھالبۇكى ئاللاھ تائالا ئۆزى بىلەن بەندىلەر ئوتتۇرىسىدىكى ئىبادەتتە ھېچقانداق ۋاستىگە موھتاج ئەمەس. شۇڭا بەندىلەر ئاللاھقا ۋاستىسىز ئىبادەت قىلىشى كېرەك.

ئاللاھ تائالا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامغا خىتاب قىلىپ «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿قُلْ إِنَّ صَلَاتِي وَنُسُكِي وَمَحْيَايَ وَمَمَاتِي لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ لَا شَرِيكَ لَهُ وَبِذَلِكَ أُمِرْتُ

وَأَنَا أَوَّلُ الْمُسْلِمِينَ ﴿

﴿ئى مۇھەممەد!﴾ ئېيتقىنى ، «مېنىڭ نامزىم ، قۇربانلىقىم ، ھاياتىم ۋە ماماتىم ئالەملەرنىڭ پەرۋىشكارى ئاللاھ ئۈچۈندۇر ، ئاللاھنىڭ شېرىكى يوقتۇر . مەن مۇشۇنداق دەپ ئېتىقاد قىلىشقا بۇيرۇلدۇم . مەن مۇسۇلمانلارنىڭ تۇنجىسىمەن» ﴿ (6 - سۈرە / ئەنئام 162 - ، 163 - ئايەت)

ئاللاھ تائالا يەنە مۇنداق دەيدۇ:

﴿فَمَنْ كَانَ يَرْجُوا لِقَاءَ رَبِّهِ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَالِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِ أَحَدًا﴾

﴿كىمكى پەرۋەردىگارغا مۇلاقات بولۇشنى ئۈمىد قىلىدىكەن ، ياخشى ئىش قىلسۇن ، پەرۋەردىگارغا قىلىدىغان ئىبادەتكە ھېچكىمنى شېرىك كەلتۈرمىسۇن﴾ (18 - سۈرە / كەھفى 110 - ئايەت)

(3) ئاللاھنىڭ ئىسىم - سۈپەتلىرىدە شېرىك كەلتۈرۈش (الشِّرْكُ فِي الْأَسْمَاءِ وَالصِّفَاتِ) بۇ خىل شېرىك ، ئاللاھنىڭ مەخلۇقاتلىرىدا ئاللاھقا خاس سۈپەتلەردىن بىرەر سۈپەتنى بار دەپ ئېتىقاد قىلىش بولۇپ ، بىر ئادەم بىرەر ئىنساننى ياكى باشقا ھەر قانداق مەخلۇقاتنى غەيبىنى بىلىدۇ ، دەپ ئېتىقاد قىلسا بۇ شېرىكنى سادىر قىلغان بولىدۇ .

كىچىك شېرىك : ئېھتىيات قىلمىسا چوڭ شېرىك كەلتۈرۈشكە ئېلىپ بارىدىغان گەپ - سۆز ۋە ئەمەللەر بولۇپ ، كىچىك شېرىكنى سادىر قىلغانلار ئىسلام دىنىدىن چىقىپ كەتمىگەن تەقدىردىمۇ ، لېكىن ئۇنىڭدىن يانمىسا چوڭ گۇناھقا دۇچار بولۇشى مۇمكىن . مەسىلەن : ئاللاھدىن غەيرىنىڭ نامى بىلەن قەسەم قىلىش ، قىلغان ياخشى ئەمەللەردە ئاللاھنىڭ رازىلىقىنى كۆزلىمەي ، مال - دۇنيا ، نام - ئاتاقنى مەقسەت قىلىش قاتارلىقلارغا ئوخشاش . پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن :

[عَنْ مُحَمَّدِ بْنِ لَيْدٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : إِنَّ أَخَوْفَ مَا أَخَافُ عَلَيْكُمْ الشِّرْكَ الْأَصْغَرَ ، قَالُوا : وَمَا الشِّرْكَ الْأَصْغَرُ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ : الرِّيَاءُ ، يَقُولُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ لَهُمْ يَوْمَ الْقِيَامَةِ إِذَا جِزِيَ النَّاسُ بِأَعْمَالِهِمْ . إِذْهَبُوا إِلَى الَّذِينَ كُنْتُمْ تُرَاءُونَ فِي الدُّنْيَا ، فَانظُرُوا هَلْ تَجِدُونَ عِنْدَهُمْ جَزَاءً.]

”مەھمۇد ئىبنى لۇبەيد رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى ، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دىگەن: ھەقىقەتەن مەن سىلەردىن ئەڭ ئەنسىرەيدىغان قورقۇنۇشلۇق نەرسە ، كىچىك شېرىكتۇر ، ئۇ بولسا ، رىيا قىلىشتۇر ، ئاللاھ قىيامەت كۈنى كىشىلەرنىڭ ئەمەللىرىگە مۇكاپات بەرگەندە ، رىياخورلارغا مۇنداق دەيدۇ: سىلەر دۇنيادىكى چاغدا ، رىيا قىلىپ ، ئەمەللىرىڭلارنى كۆرسەتكەن ، كۆرسۇن دېگەن كىشىلىرىڭلارنىڭ يېنىغا بېرىڭلار ، ئۇلارنىڭ يېنىدا مۇكاپات ، ساۋابىنى تاپالامسىلەر قاراپ بېقىڭلار.“ (ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان)

يەنە بىر خىل شېرىك كەلتۈرۈش بولۇپ ، مەخپىي شېرىكتۇر. بۇ خىل شېرىكنى نۇرغۇن كىشىلەر بايقىيالمايدۇ ، ياكى پەرقلىنەندۈرەلمەيدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَبِي بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: الشِّرْكُ فَيْكُم أَحْقَى مِنْ دَيْبِ التَّمَلِ ، وَسَادُّكَ عَلَى شَيْءٍ إِذَا فَعَلْتَهُ أَذْهَبَ عَنْكَ صِغَارَ الشِّرْكِ وَكِبَارِهِ تَقُولُ: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَشْرِكَ بِكَ وَأَنَا أَعْلَمُ ، وَاسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا أَعْلَمُ. تَقُولُهَا ثَلَاثَ مَرَّاتٍ.] (رَوَاهُ أَحْمَدُ)

”ئەبۇ بەكرى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى ، رەسۇلۇللاھ سەللەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دىگەن: شېرىك كەلتۈرۈش ئاراڭلاردا چۈمۈلىنىڭ ئۆمىلىشىدىنمۇ مەخپىدۇر ، ئەگەر ئەمەل قىلساڭ سەندىن چوڭ - كىچىك بارلىق شېرىك يوقاپ كېتىدىغان بىر ئىشنى كۆرسىتىپ قويايمۇ؟ ئۇ بولسىمۇ مۇنداق دېگەن: اللَّهُمَّ إِنِّي أَعُوذُ بِكَ أَنْ أَشْرِكَ بِكَ وَأَنَا أَعْلَمُ ، وَاسْتَغْفِرُكَ لِمَا لَا أَعْلَمُ. (يەنى: ئى ئاللاھ ، ھەقىقەتەن مەن سىلگە شېرىك كەلتۈرۈپ قېلىشىمدىن سىلگە سېغىنىپ پاناھ تىلەيمەن ، مەن بىلىدىغان بىلمەيدىغان بارلىق گۇناھلىرىم ئۈچۈن سىلدىن مەغپىرەت قىلىپ كەچۈرۈۋېتىشىڭنى سورايمەن). بۇنى ئۈچ قېتىم دېگەن.“ (ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان)

كۆفۈرلۈك ۋە شېرىكنىڭ ئىنسانغا كەلتۈرىدىغان زىيانلىرى (1) ئاللاھنى ئىنكار قىلغان ئادەمنىڭ تۇرمۇشى قالايمىقان ، جاپالىق ۋە بىلىش دائىرىسى ئىنتايىن تار بولىدۇ ، بۇ ھەقتە ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن:

﴿وَمَنْ أَعْرَضَ عَنْ ذِكْرِي فَإِنَّ لَهُ مَعِيشَةً ضَنْكًا وَنَحْشُرُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ أَعْمَى﴾

﴿كىمكى مېنىڭ ھىدايىتىمدىن يۈز ئۆرۈيدىكەن ، ئۇنىڭ ھاياتى جاپالىق بولىدۇ ،

قىيامەت كۈنى ئۇنى بىز كور ھالەتتە تىرىلدۈرىمىز ﴿ 20 - سۈرە / تاھا 124 - ئايەت)
شېرىك بەندىنىڭ ئاللاھنىڭ قاتتىق ئازابىغا دۇچار بولۇشىغا سەۋەب
بولدۇ. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَمَاتُوا وَهُمْ كُفَّارًا أُولَٰئِكَ عَلَيْهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْمَلَائِكَةِ وَالنَّاسِ
أَجْمَعِينَ خَالِدِينَ فِيهَا لَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ الْعَذَابُ وَلَا هُمْ يُنظَرُونَ﴾

﴿شۈبھىسىزكى، كۇفردا چىڭ تۇرۇپ كافر پېتى ئۆلگەنلەر — ئەنە شۇلار چوقۇم
ئاللاھنىڭ، پەرىشتىلەرنىڭ ۋە بارلىق ئىنسانلارنىڭ لەنتىگە ئۇچرايدۇ. ئۇلار دوزاختا
مەڭگۈ قالىدۇ، ئۇلاردىن ئازاب يېنىكلىتىلمەيدۇ، ئۇلارغا بېرىلىدىغان ئازاب
كېچىكتۈرۈلمەيدۇ﴾ (2 - سۈرە / بەقەرە 161 - ، 162 - ئايەت)

(2) ئاللاھ شېرىك كەلتۈرۈشنىڭ باشقا كىشىلەرگە كەلتۈرگەن زىيانلىرى
ئاللاھنى ئىنكار قىلغان ئىمانسىز كىشى خۇددى ئەما كىشىگە ئوخشاش
ياشايدۇ. ئۇنىڭ نېمە ئۈچۈن يارىتىلغانلىقىنى، ئۆزىنىڭ ياشاشتىكى مەقسەت
ۋە غايىسىنىڭ نېمە ئىكەنلىكىنى ۋە نەدىن كېلىپ، قەيەرگە بارىدىغانلىقىنى
بىلمەي تۇرۇپلا بۇ دۇنيادىن ئايرىلىدۇ.

ئىمانسىز كىشى ئاخىرەتتىكى قايتا تىرىلىشكە، جەننەت ۋە دوۋزاخقا
ئىشەنمەيدىغان بولغاچقا ئۇنىڭ بارلىق غەم-قايغۇسى ۋە ئارزۇسى پەقەت مۇشۇ
دۇنيا ئۈچۈنلا بولىدۇ، مۇشۇ دۇنيا ئۈچۈنلا ياشايدۇ. ئېرىشكەن نەرسىلىرى
ھالالدىن كەلدىمۇ ياكى ھارامدىن كەلدىمۇ، قىلغان ئىشلىرى باشقا كىشىلەرگە
زىيان ئېلىپ كەلدىمۇ، بۇلارغا ئەھمىيەت بەرمەيدۇ. ئۇنىڭ بارلىق غەم-قايغۇسى
پەقەت ئۆزىنىڭلا مەنپەئىتى ئۈچۈن بولۇپ، كۆپۈنچە ھاللاردا شەخسىيەتچىلىك
روھى بىلەن ياشايدۇ. بۇ خىل كىشىلەر ئارىسىدا مېھرى-شەپقەت ئازىيىپ،
رەھىمسىزلىك، بىپەرۋالىق ئەۋج ئالىدۇ. كىشىلەر ئارىسىدىكى ئىشەنچنىڭ
تۆۋەنلىشى ۋە شۇنداقلا نۇرغۇن نەرسىلەرگە ئىشەنچ قىلالماسلىقىمۇ دەل شۇنىڭ
مەھسۇلىدۇر. شۇڭلاشقا ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:

﴿يَعْلَمُونَ ظَهْرًا مِّنَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَهُمْ عَنِ الْآخِرَةِ هُمْ غَافِلُونَ﴾

﴿ئۇلار دۇنيا ھاياتىنىڭ تاشقى كۆرۈنۈشىنىلا بىلىدۇ، ئۇلار ئاخىرەتتىن غەپلەتتۇر﴾

(30 - سۈرە / رۇم 7 - ئايەت)

ئۆزىنىڭ شەخسى مەنپەئىتىنىلا كۆزلەيدىغان كىشىلەر ئازراق مەنپەئەتنى دەپ مەخلۇقاتلارغا، ئىنسانلارغا زىيان سالىدۇ. باشقىلارغا رەھىم قىلمايدۇ. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَتَمَتَّعُونَ وَيَأْكُلُونَ كَمَا تَأْكُلُ الْأَنْعَامُ وَالنَّارُ مَثْوًى لَّهُمْ﴾

﴿كافىرلار دۇنيا ھاياتىدىن بەھرىمەن بولىدۇ ۋە چاھارپايلاردەك يەپ - ئىچىدۇ،

(ئاخىرەتتە) ئۇلارنىڭ جايى دوزاخ بولىدۇ﴾ (47 - سۈرە / مۇھەممەد 12 - ئايەت)

مانا بۇلار ئاللاھقا شېرىك كەلتۈرۈشنىڭ بەندىلەرگە ئېلىپ كېلىدىغان بىر قىسىم ئاقىۋىتىدۇر.

2. سېھىرگەرلىك قىلىش (وَالسَّحْرُ): سېھىرگەرلىك قىلىش ئىسلام دىنىدىكى ئەڭ چوڭ گۇناھلار قاتارىدىندۇر. چۈنكى سېھىرگەرلەر، داخانلار جىنلاردىن ياردەم سورايدۇ، پەقەت ئاللاھقا مەلۇم بولغان غەيب ئىشلارنى بىلىدىغانلىقىنى دەۋا قىلىدۇ. ئىناق ئەر-خوتۇنلار، ئۇرۇق - تۇغقانلار ئارىسىدا ئىتتىپاقسىزلىق پەيدا قىلىدۇ. بۇنىڭ ھەممىسى كۇفىرلىققا ئېلىپ بارىدىغان ئىشلاردۇر.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بَيْنَ الْمَرْءِ وَرَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِّينَ بِهِ مِنْ أَحَدٍ إِلَّا يَأْذِنُ اللَّهُ

وَيَتَعَلَّمُونَ مَا يَضُرُّهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ﴾

﴿ئۇلار (يەنى ئىنسانلار) بۇ ئىككىسىدىن ئەر-خوتۇننى بىر-بىرىدىن

ئايرىۋېتىدىغان سېھىرگەرلىكنى ئۆگىنەتتى. ئۇلار (سېھىر ئارقىلىق) ئاللاھنىڭ ئىرادىسىز ھېچ كىشىگە زىيان يەتكۈزۈلمەيدۇ. ھالبۇكى، ئۇلار ئۆزىگە زىيانى بار، پايدىسى يوق نەرسىنى ئۆگىنەتتى﴾ (2 - سۈرە / بەقەرە 102 - ئايەت)

سېھىرگەرلىكنىڭ كىشىلەرگە ۋە جەمئىيەتكە بولغان يامان زىيانى ئىنتايىن چوڭ. كىشىلەرنى توغرا ئېتىقادتىن ئازدۇرۇپ، ئاللاھنى قويۇپ مەخلۇقلاردىن ياردەم سوراشقا، ھەتتا ئۆزىنىڭ كەلگۈسى تەقدىرىنى ئەنە شۇ رامال، جىنكەشلەرگە تاپشۇرۇشتەك ئازغۇنلۇققا ئېلىپ بارىدۇ. شۇڭا پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالام سېھىر قىلىش ئۇياقتا تۇرسۇن، ھەتتا سېھىرگەرنىڭ دېگەن سۆزلىرىنى تەستىقلىغان، ئىشەنگەن كىشىنىڭ 40 كۈنلۈك ئىبادىتىنىڭ مەقبۇل بولمايدىغانلىقىنى ئېيتقان.

جەمئىيىتىمىزدە بىر تۈركۈم كىشىلەر ئەر-ئاياللار ئوتتۇرىسىغا ئىسسىتقۇ، ياكى سۇۋۇتقۇ قىلىمىز، دەپ ئېتىقادى ئاجىز كىشىلەرنى ئالدايدۇ. بۇنداق قىلىش ئىسلام دىنىمىزدا ھارام قىلىنغان.

3. ناھەق ئادەم ئۆلتۈرۈش (قَتْلُ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ). ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە شۇنداق دېگەن:

﴿وَمَنْ يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُتَعَمِّدًا فِجْرًا ۖ وَهُوَ جَاهِلٌ بِالْإِيمَانِ فَكَانَ مِثْلَ مَقْتُلِ النَّفْسِ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ ۗ وَعَدَدُ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا﴾

كىمكى بىر مۇمىننى قەستەن ئۆلتۈرىدىكەن، ئۇنىڭ جازاسى جەھەننەم بولىدۇ، ئۇ جەھەننەمدە مەڭگۈ قالىدۇ. ئاللاھنىڭ غەزىپىگە ۋە لەنتىگە دۇچار بولىدۇ، ئاللاھ ئۇنىڭغا قاتتىق ئازاب تەييارلايدۇ ﴿4 - سۇرە / نسا 93 - ئايەت﴾

ئىسلام دىنىدا ئادەم ئۆلتۈرۈش ئەمەس بەلكى بىر كىشىنىڭ چاقچاق قىلىپ بولسىمۇ ئۆز قېرىنداشلىرىغا تىغلىق نەرسىلەرنى تەڭلەشمۇ گۇناھتۇر. بۇنىڭ ئەكسىچە يامانلىشىپ قالغان ئىككى مۇسۇلماننى ياراشتۇرۇپ قويۇش نەفلە ناماز ۋە نەفلە روزا تۇتقاندىن ئۈستۈن تۇرىدۇ.

4. جازانە يېيىش (وَأَكْلُ الرِّبَا): دىنىمىزدا ھەربىر كىشى ئۆز كۈچىگە تايىنىپ ھالال، پاك نەرسىلەرنى ئىشلىتىش ۋە قىيىنچىلىققا يولۇققاندا ئاللاھ يولىدا خالىس ئۆزئارا ياردەم بېرىش تەشەببۇس قىلىنىدۇ. ئەكسىچە بىر-بىرىگە ياردەم بېرىشنىڭ ئورنىغا باشقىلارغا قىيىنچىلىق ئۈستىگە قىيىنچىلىق ئېلىپ كېلىش ۋە مال-مۈلكىنى ناھەق يەۋېلىش ئېغىر گۇناھتۇر.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا لَا تَأْكُلُوا الرِّبَا أَضْعَافًا مُّضَاعَفَةً وَاتَّقُوا اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾

ئى مۇمىنلەر! جازاننى قاتمۇقات ئاشۇرۇپ يېمەڭلار، مەقسىتىڭلارغا ئېرىشىش ئۈچۈن ئاللاھقا تەقۋادارلىق قىلىڭلار ﴿3 - سۇرە / ئال ئىمران 130 - ئايەت﴾ پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام جازانە يېيىشنىڭ نەقەدەر ئېغىر گۇناھ

ئىكەنلىكىنى بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن:

[عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ حَنْظَلَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: دَرَهُمْ رَبًّا يَأْكُلُهُ الرَّجُلُ وَهُوَ يَعْلَمُ أَشَدَّ عِنْدَ اللَّهِ مِنْ سِتَّةٍ وَثَلَاثِينَ زَنِيَةً.] (رَوَاهُ أَحْمَدُ)

”ئابدۇللا ئىبنى ھەنزەلە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: بىر كىشىنىڭ بىلىپ تۇرۇپ جازانىدىن بىر دەرھەمگە ئېرىشكەنلىكى ئاللاھنىڭ نەزىرىدە 36 قېتىم زىنا قىلغىنىدىن قاتتىقراق تۇر.“ (ئىمام ئەھمەد رىۋايەت قىلغان)

5. يېتىملارنىڭ مال - مۈلكىنى ناھەق يەۋېلىش (أَكْلُ مَالِ الْيَتِيمِ).

بىر مۇسۇلمان ھەرخىل سەۋەبلەر تۈپەيلىدىن ئۆلۈپ كەتكەن قېرىنداشلىرىنىڭ يېتىم بالىلىرىغا كېپىل بولۇپ تۇرمۇشىغا ۋە مال - مۈلكىگە ياخشى ئىگىدارچىلىق قىلىپ قويۇشى قىيامەت كۈنى پەيغەمبەرلەر بىلەن بىر جايدا بولۇشقا سەۋەب بولىدىغان ياخشى ئەمەلدۇر. ئەكسىچە يېتىم بالىلارنىڭ مال - مۈلكىنى ناھەق يەۋېلىش، يېتىملەرنى بوزەك قىلىپ مال - مۈلكىنى ئىگىلىۋېلىش ئېغىر گۇناھتۇر.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا﴾

﴿يېتىملەرنىڭ مال - مۈلكىنى ناھەق يەۋالغانلار، شۈبھىسىزكى، قورسىقىغا (يېنىپ تۇرىدىغان)

ئوتنى يەۋالغان بولىدۇ. ئۇلار لاۋۇلداپ كۆيۈۋاتقان دوزاخقا كىرىدۇ﴾ (4 - سۇرە / نىسا 10 - ئايەت)

6. جەڭ مەيدانىدىن قېچىش (التَّوَلَّى يَوْمَ الرَّحْفِ).

ھەققانىيەت ئۈچۈن ئېلىپ بېرىلغان جەڭ مەيدانىدىن قېچىپ كېتىش ئاللاھنىڭ نەزىرىدە ئېغىر بولغان گۇناھ ھېسابلىنىدۇ.

7. پاك، ئىپپەتلىك ئاياللارغا تۆھمەت قىلىش (قَذْفُ الْمُحْصَنَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ الْغَافِلَاتِ).

ئىسلام دىنىمىز ئىنسانلارنىڭ كىشىلىك ھوقۇقىغا ئىنتايىن ھۆرمەت قىلىدىغان، ھەربىر كىشىنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىگە ئېتىبار بېرىدىغان دىندۇر. شۇڭا دىنىمىزدا ئەر - ئايال مۆمىنلەرنىڭ ئىززەت - ھۆرمىتىنى قوغداش ئالاھىدە تەكىتلەنگەن. بۇنىڭ ئەكسىچە ئىسلام دىنىدا بىرەر مۆمىننىڭ ئەيىبلىرىنى

ياكى مەخپىيەتلىكلەرنى ئوتتورغا چىقىرىپ ئۇنى باشقا كىشىلەر ئالدىدا خىجالەتچىلىككە قويۇش ياكى ئەيىبىنى ئېچىش، ئابرويىنى تۆكۈش كىشىنى ئۆلتۈرگەنگە ئوخشاش ئېغىر گۇناھ ھېسابلىنىدۇ.

بىرەر كىشىگە تۆھمەت چاپلاش، بولۇپمۇ پاك ئاياللارغا تۆھمەت چاپلاش ئاللاھنىڭ نەزەرىدە ئىنتايىن ئېغىر گۇناھتۇر. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:

﴿إِنَّ الَّذِينَ يَرْمُونَ الْمُحْصَنَاتِ الْغَفْلَاتِ الْمُؤْمِنَاتِ لَعُنُوا فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَلَهُمْ عَذَابٌ عَظِيمٌ﴾

﴿يامان ئىشتىن بىخەۋەر ئىپپەتلىك مۆمىن ئاياللارغا قارا چاپلايدىغانلار دۇنيا ۋە ئاخىرەتتە چوقۇم لەنەتكە ئۇچرايدۇ، ئۇلار قاتتىق ئازابقا دۇچار بولىدۇ﴾ (24 - سۈرە / نۇر 23 - ئايەت)

بەزى كىشىلەرمىزدە تۈرلۈك كىچىك ئىشلارنى باھانە قىلىپ پاك ئاياللارنى خارلايدىغان، يامان گەپ سۆزلەر بىلەن تىللايدىغان، ھاقارەتلىيدىغان، يامان ئادەت بار. بۇ بىزنىڭ نەزىرىمىزدە چوڭ ئىش ھېسابلانمىغان بىلەن، ئاللاھنىڭ نەزەرىدە ئىنتايىن چوڭ گۇناھ ھېسابلىنىدۇ.

تۆۋەندە بىز يەنە جەمئىيىتىمىزدە كۆپ كۆرۈلىۋاتقان بىر قانچە چوڭ گۇناھلار ۋە بۇ گۇناھلارنىڭ كەلتۈرۈپ چىقىرىدىغان ئاقىۋەتلىرى ۋە زىيانلىرى توغرىسىدا توختىلىپ ئۆتىمىز.

1. ھاراق ئىچىش ۋە قىمار ئويناش.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِنَّمَا الْخَمْرُ وَالْمَيْسِرُ وَالْأَنْصَابُ وَالْأَزْلُمُ رِجْسٌ مِّنْ عَمَلِ الشَّيْطَانِ فَاجْتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ إِنَّمَا يُرِيدُ الشَّيْطَانُ أَنْ يُوقِعَ بَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ فِي الْخَمْرِ وَالْمَيْسِرِ وَيَصُدَّكُمْ عَن ذِكْرِ اللَّهِ وَعَنِ الصَّلَاةِ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنتَهُونَ﴾

﴿ئى مۆمىنلەر! ھاراق ئىچىش، قىمار ئويناش، ئىلاھ قىلىپ تىكلەنگەن نەرسىلەرگە چوقۇنۇش، پال ئوقلىرى بىلەن پال سېلىش پەقەت شەيتاننىڭلا ئىشى، پاسكىنا قىلىقلاردۇر. بەختكە ئېرىشىشىڭلار ئۈچۈن شەيتاننىڭ ئىشىدىن يىراق بولۇڭلار. شەيتان ھاراق، قىمار ئارقىلىق ئاراڭلاردا دۈشمەنلىك، ئۆچمەنلىك

تۇرغۇزماقچى ، سىلەرنى نامازدىن ۋە ئاللاھنى ياد ئېتىشتىن توسماقچى بولىدۇ ، سىلەر ئەمدى (ھاراقىتىن ، قىماردىن) يانامسىلەر؟ ﴿ (5 - سۈرە / مائىدە 90 - ، 91 - ئايەت) ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ”ئۇ ئىشلارنى قىلماڭلار“ دېمەستىن «فَاجْتَبُوهُ» (ئۇ ئىشلاردىن يىراق بولۇڭلار) دەيدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ بۇ سۆزى ئۇ ئىشلارنىڭ مەنىنى قىلىنغانلىقىنىلا ئەمەس ، بەلكى شۇ ئىشلارغا يېتەكلەيدىغان ۋە ۋاسىتە بولىدىغان ھەرقانداق ئىشلارنىڭمۇ مەنىنى قىلىنىدىغانلىقىنى كۆرسىتىدۇ.

ھاراق قاتارلىق مەسىت قىلىدىغان نەرسىلەر ئىنساننى ئىنسانلىق سالاھىيىتىنى يوقۇتۇپ ھايۋانىيلىققا ھەتتا ئۇنىڭدىنمۇ تۆۋەن ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويدۇ. قىمار بولسا ئوينىغۇچىلار ئارىسىدا ئۆچمەنلىك ، ئاداۋەت ، دۈشمەنلىشىش ، تۇرمۇشنى ۋەيران قىلىشنى كەلتۈرۈپ چىقىرىدۇ. ئاللاھنى ياد ئېتىشتىن توسۇيدۇ. ئادەمنى ھورۇنلۇققا كۆندۈرۈپ خىيالى بايلىققا قىزىقتۇرىدۇ. جەمئىيەتنى بۇزۇپ ، ئائىلىنى ۋەيران قىلىپ ، پەرزەنتلەرنىڭ ئىستىقبالىنى نابۇت قىلىدۇ. ئەقىلدىن ئىبارەت بۇ ئۇلۇغ نېمەتنى ئاجىزلىتىدۇ ، ۋاقتىنى ئىسراپ قىلىدۇ. ئىنساننى بىكار تەلەت قىلىپ قويدۇ. مىللەتنى تەرەققىي قىلدۇردىغان ، ئائىلىنى روناق تاپقۇزىدىغان ھالال كەسىپتىن توسىدۇ. ھەتتا ئەر - خوتۇن ، بالا - چاقا ۋە ئىللىق ئائىلىدىن ئايرىپ يالاڭتۇش قىلىپ قويدۇ.

ئىسلام دىنىمىز ھاراق ئىچىشنى چەكلەپلا قالماستىن ، ئۇنىڭغا مۇناسىۋەتلىك ھەر قانداق ئىشنى قىلىشتىن توسىغان . بۇ ھەقتە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن :

[عَنْ ابْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَعَنَ اللَّهُ الْخَمْرَ وَشَارِبَهَا وَسَاقِيَهَا وَبَائِعَهَا وَمُبْتَاعَهَا وَعَاصِرَهَا وَمُعْتَصِرَهَا وَحَامِلَهَا وَالْمَحْمُولَةَ إِلَيْهِ.] (رَوَاهُ أَبُو دَاوُدَ)

”ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ئاللاھ تائالا ھاراق ئىچكۈچىگە ، ئۇنى قويۇپ بەرگۈچىگە ، ساتقۇچىغا ، سېتىۋالغۇچىغا ، سىقىپ چىقىرىپ ئىشلىگۈچىگە ۋە ئۇنى ئىشلەتكۈچى ، مال زاكاس

قىلغۇچىغا، ئۇنى كۆتۈرگۈچىگە، يەتكۈزۈپ بەرگەن دۇكاندارغا، ھاراقنىڭ پۇلىنى يېگۈچىگە قاتتىق لەنەت قىلدى. “ (يەنى بۇلارمۇ گۇناھ بىلەن باراۋەر، ئوخشاش دېگەن مەنىدە) (ئىمام ئەبۇ داۋۇد رىۋايەت قىلغان)

2. زىنا قىلىش

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿وَلَا تَقْرَبُوا الزَّيْنَىٰ إِنَّهُ كَانَ فَحِشَةً وَسَاءَ سَبِيلًا﴾

﴿زىناغا يېقىنلاشماڭلار. چۈنكى، ئۇ قەبىھ ئىشتۇر، يامان يولدۇر﴾ (17 -

سۇرە / ئىسرا 32 - ئايەت)

پەرۋەردىگار بىز ئىنسانلارنى نىكاھلىنىش يولى بىلەن پاك، ئىپپەتلىك، ھالال ياشاشقا بۇيرىدى، بىر قىسىم ئىنسانلار نىكاھلىنىپ پاك ئائىلە قۇرۇشقا ۋە زىنانىڭ ئاقىۋىتىگە سەل قارىغانلىقتىن زىنا زالالەت ئىنسانلار ئىچىدە ئەۋج ئالدى. نەتىجىدە ئەيدىزگە ئوخشاش ساقايماستىن، مەينەت كېسەللەرگە گىرىپتار بولۇپ نۇرغۇنلىغان كىشىلەر ئۆلۈپ كەتتى، ئاللاھ تائالا ھەممىمىزنى زىنادىن ساقلىسۇن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عُمَرَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ: لَمْ تَظْهَرَ الْفَاحِشَةُ فِي قَوْمٍ قَطُّ، حَتَّى يُعْلِنُوا بِهَا،

إِلَّا فَشَا فِيهِمُ الطَّاعُونَ، وَالْأَوْجَاعُ الَّتِي لَمْ تَكُنْ مَضَتْ فِي أَسْلَافِهِمُ الَّذِينَ مَضُوا...] (رَوَاهُ ابْنُ مَاجَه)

”ئىبنى ئۇمەر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، رەسۇلۇللاھ مۇنداق دېگەن:

ھەر قانداق بىر قەۋمدە زىنا، پاهىشە تارقالسسا، ئۇلار زىنانى ئوچۇق - ئاشكارا قىلسا، ئۇلارنىڭ

ئارىسىدا ۋابا كېسىلى ۋە ئۇلاردىن ئىلگىرىكى ئاتا - بوۋىلىرىدا كۆرۈلۈپ باقمىغان قورقۇنۇشلۇق

كېسەللەر كەڭ تارقاپ كېتىدۇ. “ (ئىمام ئىبنى ماجە رىۋايەت قىلغان)

3. تاماكا چېكىش

تاماكا چېكىش ئىنساننىڭ تەن - سالامەتلىكىگە ۋە شەخسىي تازىلىقىغا ۋە

ئەتراپتىكى مۇھىتقا تەسىر يەتكۈزۈپ، ئىقتىسادقا بىھۇدە زىيان سالىدىغان

ھارام ئىش بولۇپ، ئاللاھ تائالا بىزگە ئامانەت قىلىپ بەرگەن جىسمىمىزنى ۋە

قىممەتلىك ھاياتىمىزنى ھالاكەتكە تاشلىغانغا ئوخشاش ئىشتۇر.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن :
﴿وَلَا تُلْقُوا بِأَيْدِيكُمْ إِلَى التَّهْلُكَةِ﴾

﴿ئۈزۈڭلارنى ھالاكەتكە تاشلىماڭلار﴾ (2 - سۈرە / بەقەرە 195 - ئايەت)

بەزى كىشىلەرنىڭ نەزىرىدە تاماكا چېكىش كىچىك ئىشتەك بىلىنگىنى بىلەن بۇ كىچىك ئىش ئەمەس، چۈنكى تاماكا چەككۈچى ئۆزىگە، ئىقتىسادىغا ۋە مۇھىتقا زىيان سېلىپ، بۇلغاپ قالماستىن ئاياللىرىغا، بالىلىرىغىمۇ زىيان سالىدۇ. جەمئىيىتىمىزدە نۇرغۇنلىغان ياشلار ئۆزىنىڭ ياشلىق باھارىنى ۋە ئاتا-ئانىسىنىڭ مال-دۇنياسىنى ۋە كۆڭۈللۈك ئائىلىسىنى ۋەيران قىلغاندىن سىرت، يەنە ئوغرىلىق قىلىشقا ئوخشاش ھەرخىل قەبىھ ئىشلارنى سادىر قىلىپ، جىنايەت ئۆتكۈزۈپ بۇ دۇنيادىن ۋاقتىسىز ئايرىلماقتا. دېمەك، تاماكا گەرچە ئاددىي نەرسىدەك كۆرۈنگىنى بىلەن نەشە، خروئىن ۋە باشقا زەھەرلىك چېكىملىكلەرگە ئۆگىنىپ قېلىشنىڭ باشلامچىسىدۇر.

يەنە بىر قىسىم كىچىك گۇناھلار بولۇپ، بىز چەكلەنگەن چوڭ گۇناھلاردىن يىراق بولغىنىمىزدا ۋە نامازلىرىمىزنى مۇكەممەل، ۋاقتىدا ئوقۇغان ۋاقتىمىزدا ئۆچۈرۈلۈپ تاشلىنىدىغان گۇناھلاردۇر.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن :

﴿الَّذِينَ يَحْتَبُونَ كِبَائِرَ الْإِثْمِ وَالْفَوَاحِشَ إِلَّا اللَّمَمَ إِنَّ رَبَّكَ وَاسِعُ الْمَغْفِرَةِ﴾

﴿ئۇلار سەۋەۋەنلىكلەردىن خالىي بولالمىسىمۇ، چوڭ گۇناھلاردىن ۋە قەبىھ

ئىشلاردىن يىراق بولىدىغانلاردۇر. ھەقىقەتەن پەرۋەردىگارىڭنىڭ مەغپىرىتى كەڭرىدۇر﴾

(53 - سۈرە / نەجمە 32 - ئايەت)

ئاللاھ تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېگەن :

﴿إِنْ تَحْتَبُوا كِبَائِرَ مَا تُنْهَوْنَ عَنْهُ نُكَفِّرْ عَنْكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ﴾

﴿ئەگەر سىلەر مەننى قىلىنغان چوڭ گۇناھلاردىن ساقلىنىڭلار كىچىك

گۇناھلىرىڭلارنى يوققا چىقىرىمىز﴾ (4 - سۈرە / نىسا 31 - ئايەت)

لېكىن، بىز ھەرقانداق بىر گۇناھنى كىچىك كۆرۈپ ئۇنىڭغا سەل

قاراشتىن ھوشيار بولۇشىمىز كېرەك. چۈنكى، كىچىك گۇناھلار چوڭ گۇناھلارغا ئېلىپ بارىدۇ. شۇڭا، قېرىنداشلىرىمىزغا شۇنى تەۋسىيە قىلىمىزكى بىز دىنىمىز بۇيرۇغان ياخشى ئىشلارغا كۆڭۈل بۆلۈپ، چەكلىگەن چوڭ-كىچىك گۇناھلاردىن يىراق تۇرۇشىمىز كېرەك. چۈنكى بىز ئىنسانلارنىڭ بېشىغا كېلىۋاتقان ھەرخىل ئاپەت ۋە بالا-قازا ۋە ھەر تۈرلۈك كېسەللىكلەرنىڭ ھەممىسى «قورئان كەرىم» نىڭ روھىدىن يىراقلىشىپ كەتكەنلىكىمىز ۋە گۇناھلارغا سەل قارىغانلىقىمىزدىن كېلىدۇ.

ئاللاھ تائالا بۇ ھەقتە مۇنداق دېگەن:

﴿وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُو عَنْ كَثِيرٍ﴾

﴿سىلەرگە ھەرقانداق بىر كېلىشمەسلىك كەلسە ئۇ سىلەرنىڭ قىلغان گۇناھىڭلار تۈپەيلىدىن بولىدۇ. ئاللاھ نۇرغۇن گۇناھىڭلارنى ئەپۇ قىلىدۇ﴾ (42 - سۈرە / شۇرا 30 - ئايەت)

ئاللاھ تائالا يەنە بىر ئايەتتە مۇنداق دېگەن:

﴿ظَهَرَ الْفَسَادُ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ بِمَا كَسَبَتْ أَيْدِي النَّاسِ لِيُذِيقَهُمْ بَعْضَ الَّذِي عَمِلُوا لَعَلَّهُمْ يَرْجِعُونَ﴾

﴿ئىنسانلارنىڭ يامان قىلمىشلىرىدىن يېنىشى ئۈچۈن بىر قىسىم قىلمىشلىرىنىڭ جازاسىنى تېتىشى ئۈچۈن ئۇلارنىڭ قىلغان گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن قۇرۇقلۇقتا ۋە دېڭىزدا ئاپەت يۈز بەردى﴾ (30 - سۈرە / رۇم 41 - ئايەت)

[عَنْ أَبِي قَتَادَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّهُ كَانَ يُحَدِّثُ أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ مَرَّ عَلَيْهِ بِجِنَازَةٍ فَقَالَ مُسْتَرِيحٌ وَمُسْتَرَاخٌ مِنْهُ قَالُوا يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا الْمُسْتَرِيحُ وَالْمُسْتَرَاخُ مِنْهُ قَالَ الْعَبْدُ الْمُؤْمِنُ يَسْتَرِيحُ مِنْ نَصَبِ الدُّنْيَا وَأَذَاهَا إِلَى رَحْمَةِ اللَّهِ وَالْعَبْدُ الْفَاجِرُ يَسْتَرِيحُ مِنْهُ الْعِبَادُ وَالْبِلَادُ وَالشَّجَرُ وَالذَّوَابُ]. [رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ]

”ئەبۇ قەتادە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر سەللاللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەمنىڭ يېنىدىن بىر جىنازا ئۆتكەندى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: يا بۇنىڭ ئۆزى قۇتۇلۇپتۇ ياكى باشقىلار بۇنىڭدىن قۇتۇلۇپتۇ، ئەتراپىدىكىلەر: ئى رەسۇلۇللاھ! بۇ نېمە دېگەنلىرى؟ دەپ سورىدى، پەيغەمبەر

ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ئەگەر ئۇ مۆمىن بەندە بولسا، دۇنيانىڭ جاپا - مۇشەققەتلىرىدىن قۇتۇلۇپ، ئاللاھ تائالانىڭ رەھمىتىگە قاراپ ماڭغان بولىدۇ. ئەگەر ئۇ گۇناھكار، پاسىق بەندە بولسا، ئاللاھ تائالانىڭ باشقا بەندىلىرى، ئەل - يۇرت، دەل - دەرەخ ۋە مال - چارۋىلار ئۇنىڭدىن قۇتۇلغان بولىدۇ. “ (ئىمام بۇخارى رىۋايەت قىلغان) ھۆرمەتلىك قېرىنداشلار! بىز تۇرمۇشىمىزدا چوڭ كىچىك گۇناھلاردىن خالىي بولالمايمىز. شۇڭا، بىز ھەر قاچان قانچىلىك گۇناھ ئۆتكۈزگەنلىكىمىزگە ئەمەس، بەلكى كىمگە ئاسسىيلىق قىلغانلىقىمىزنى ئويلىشىمىز لازىم. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنْ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ إِنَّ الْعَبْدَ إِذَا أَخْطَأَ خَطِيئَةً نُكِّتَتْ فِي قَلْبِهِ نُكْتَةٌ سَوْدَاءٌ فَإِذَا هُوَ نَزَعَ وَاسْتَعْفَرَ وَتَابَ سُقِلَ قَلْبُهُ وَإِنْ عَادَ زِيدَ فِيهَا حَتَّى تَعْلُوَ قَلْبَهُ وَهُوَ الرَّانُ الَّذِي ذَكَرَ اللَّهُ ﴿كَلَّا بَلْ رَانَ عَلَى قُلُوبِهِمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾] (رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ)

”ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر سەلەللاھۇ ئەلەيھى ۋەسەللەم مۇنداق دېگەن: بەندە بىر گۇناھنى سادىر قىلسا، ئۇنىڭ دىلىغا بىر قارا چىكىت ئۇرۇلىدۇ. ئەگەر ئۇ گۇناھتىن قول ئۈزۈپ، مەغپىرەت تىلەپ ئاللاھقا تەۋبە قىلسا دىلى پاكىلىنىدۇ. گۇناھنى قايتا قىلىشقا باشلىسا، قارا چىكىت ئاۋۇپ، ھەتتا بەندىنىڭ قەلبىنى پۈتۈنلەي قاپلاپ كېتىدۇ. ئاللاھ تائالانىڭ: ﴿ھەرگىز ئۇنداق ئەمەس، ئەمەلىيەتتە ئۇلار گۇناھلىرى تۈپەيلىدىن كۆڭلى قارا بولۇپ كەتكەنلەردۇر﴾ (83 - سۈرە / مۇتەففىن 14 - ئايەت) دېگەن ئايىتى مانا شۇنىڭغا قارىتىلغان. “ (ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان)

ئاللاھ ھەممىمىزنى ياخشى ئىشلارنى كۆپرەك قىلىپ، گۇناھ ئىشلاردىن يىراق تۇرۇشقا، كەڭ مۇسۇلمانلارغا ۋە باشقىلارغا ساۋابلىق ئىشلارنى قىلىپ، سالىھ مۇسۇلمانلاردىن بولۇشقا، كۆپلەپ ئىلىم ئېلىپ، جەمئىيىتىمىزنىڭ مىللىتىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا تۆھپە قوشۇشقا، پەرزەنتلىرىمىزنى سالىھ پۇقرا ۋە مۇسۇلمانلاردىن قىلىپ تەربىيەلەشكە، پايدىلىق ئىلىم بىلەن قۇراللىنىشقا يېتەكلەشكە نېسىپ قىلسۇن. ئىمانىمىزنى مۇستەھكەم قىلسۇن! دىلىمىزنى ئىمان نۇرى بىلەن يورۇتسۇن. ئامىن!

ئىسلام دىنىدىكى ئىسراپچىلىق توغرىسىدا

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

إِنَّ الْحَمْدَ لِلّٰهِ نَحْمَدُهُ وَنَسْتَعِينُهُ وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللّٰهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللّٰهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَ عَلَى آلِهِ وَأَصْحَابِهِ أَجْمَعِينَ .
أَمَّا بَعْدُ :

بارلىق ھەمدۇ - سانا ئاللاھقا خاستۇر. بىز ئاللاھقا ھەمدۇ - سانا ئېيتىمىز؛ ئاللاھتىنلا ياردەم تىلەيمىز؛ ئاللاھتىن مەغپىرەت تىلەيمىز. ئاللاھقا سېغىنىپ كۆڭۈللىرىمىزدە كەچكەن ئوي - ھەۋەسلىرىمىزنىڭ يامانلىقلىرىدىن، ئەمەللىرىمىزدە كۆرۈلگەن يامان قىلمىشلاردىن پاناھ تىلەيمىز. ئاللاھ ھىدايەت قىلغان ئادەمنى ھېچبىر ئازدۇرغۇچى بولمايدۇ، ئاللاھ گۇمراھلىقتا قالدۇرغان ئادەمنى ھېچبىر ھىدايەت قىلغۇچى بولمايدۇ. گۇۋاھلىق بېرىمەنكى: يالغۇز ئاللاھتىن باشقا ھېچبىر ئىلاھ يوقتۇر، ئاللاھنىڭ ھېچبىر شېرىكى يوقتۇر. گۇۋاھلىق بېرىمەنكى: مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئاللاھنىڭ بەندىسى، ئاللاھنىڭ ئەلچىسىدۇر. ئاللاھنىڭ مەرھەمىتى ئۇنىڭغا، ئۇنىڭ ئائىلە تەۋەلىرىگە، ئۇنىڭ بارلىق ساھابىلىرىگە بولسۇن.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە خىتاب قىلىپ مۇنداق دېگەن:

﴿وَلَا تُبَدِّرْ تَبَدِيرًا إِنَّ الْمُبَدِّرِينَ كَانُوا إِخْوَانَ الشَّيْطَانِ وَكَانَ الشَّيْطَانُ لِرَبِّهِ كَفُورًا﴾

﴿پۇل - مېلىگىنى بۇزۇپ - چاچمىغىن. بۇزۇپ - چاچقۇچىلار ھەقىقەتەن

شەيتانلارنىڭ قېرىنداشلىرىدۇر. شەيتان پەرۋەردىگارىغا تولىمۇ تۈزكۈرلۈك قىلغان ئىدى﴾

(17 - سۈرە / ئىسرا 26 - ، 27 - ئايەت)

بۈگۈنكى جۈمە خۇتبىسىدىن پايدىلىنىپ كەڭ جامائەتلەرگە ئىسلام

دېننىڭ ئىسراپچىلىقتىن توسۇش ھەققىدىكى بەزى كۆرسەتمىلىرى ھەققىدە توختىلىپ ئۆتمەكچىمىز.

”ئىسراپ“ دېگەن سۆز ئەسلى ئەرەبچە سۆز بولۇپ، ”ھەددىدىن ئاشۇرۇۋېتىش، بۇزۇپ-چېچىش“ دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. شەرئەتتە بولسا ”ئىسلام دىنى كۆرسىتىپ بەرگەن ئۆلچەمدىن ئاشۇرۇۋېتىش“ دېگەن مەنىلەرنى ئىپادىلەيدۇ. دېمەك، كىشىلەر ھەرقانداق ئىشتا ئۆلچەمدىن ئاشۇرۇۋېتىدىكەن ئىسراپچىلىق قىلغاننىڭ گۇناھى سەۋەبىدىن قىيامەت كۈنى سوئال-سوراققا تارتىلىدۇ. ئەمدى تۆۋەندە بىز ئىسراپچىلىقنىڭ تۈرلىرىنى ۋە دىنىمىزنىڭ بۇنىڭغا نىسبەتەن بەرگەن ئاگاھلاندۇرۇش ۋە جازالىرى ھەققىدە توختىلىمىز. ئەتراپىمىزغا قاراپ باقىدىغان بولساق نۇرغۇن ئىشلاردا بىز ئىسراپچىلىق قىلىۋاتىمىز. مەسىلەن:

1. بىزدە ئەڭ ئېغىر بولغىنى ۋاقىت ئىسراپچىلىقىدۇر.

ھازىر نۇرغۇن ئادەملەر بوش ۋاقىتنى غەيۋەت-شىكايەت قىلىش، بىر-بىرىنى مەسخىرە قىلىش، يۇرتلار ئارا كەمسىتىش خاراكتېردىكى يۇمۇرلارنى دېيىش بىلەن ۋە باشقا تېلېفون ياكى تورلاردا ھەرخىل شەھۋانىي گەپ ۋە پايدىسىز سۆزلەرنى قىلىش ئارقىلىق ئۆتكۈزىدۇ. ھالبۇكى بىزنى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭدىن ئاگاھلاندۇرۇپ مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ خَيْرًا أَوْ لِيَصْمُتْ.] (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ)

”ئەبى ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: كىمكى ئاللاھقا ۋە قىيامەت كۈنىگە ئىشەنسە قوشنىسىغا ئەزىيەت يەتكۈزمىسۇن، كىمكى ئاللاھقا ۋە قىيامەت كۈنىگە ئىشەنسە مېھماننى ھۆرمەتلىسۇن، كىمكى ئاللاھقا ۋە قىيامەت كۈنىگە ئىشەنسە ياخشى سۆزلەرنى قىلسۇن ياكى جىم تۇرسۇن.“ (ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان)

يۇقىرىقى ھەدىستە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام كىمكى ئاللاھقا ئىشەنسە يەنى ئاللاھ تائالانىڭ ھەممىنى ئاڭلاپ، ھەممىنى كۆرۈپ، ھەممىدىن خەۋەر تېپىپ تۇرىدىغانلىقىغا ئىشەنسە، ۋە ھەر بىر ئېغىز گەپ-سۆزدىن ھېساب ئېلىنىدىغان قىيامەت كۈنىگە ئىشەنسە، ئۇ كىشى پايدىسىز سۆزدىن يىراق تۇرسۇن دەپ ئەسكەرتىۋاتىدۇ. ئۇنىڭدىن باشقا تېخىمۇ ئېغىر بولغىنى ئوتتۇرا ياشتىكىلەر كوچا-كويلاردا بىر كۈن كەچكىچە قارتقا ئوخشاش ۋاقتنى زايلايدىغان نەرسىلەرنى ئويناپ ۋاقتنى ئۆتكۈزۈش، ياشلار تېلېفوندا ئەھمىيەتسىز ئويۇنلارنى ئويناش، توردا پايدىسىز نەرسىلەرنى كۆرۈش بىلەن ۋاقتنى ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ. ئاياللار بولسا بوش ۋاقتنى تۈگىمەس قاتار چاپلارغا قاتنىشىش بىلەن ئۆتكۈزۈۋاتىدۇ. سەبىي بالىلار بولسا ئاتا-ئانا مېھرىدىن ئايرىلىپ، گاڭگىراش ئىچىدە قىلىپ قالسا، يالغۇز قالغان بوۋاي-مومىيلار بالىلىرى بىلەن بىرگە ئولتۇرۇپ، ھال-مۇڭ ئېيتىشىش ئىستىكىدە تەلمۈرتۈپ كۈتۈشۋاتىدۇ. ئەمەلىيەتتە بۇلارنىڭ ھەممىسى بىزنىڭ ئەھمىيەتسىز ئىشلار بىلەن مەشغۇل بولۇپ، ۋاقتىمىزنى بەھۇدە ئىسراپ قىلغانلىقىمىزنىڭ تىپىك مىسالىدۇر.

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مِنْ حُسْنِ إِسْلَامِ الْمَرْءِ تَرْكُهُ مَا لَا يَعْنِيهِ.] [رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ]

”ئەبۇ ھۇرەيرە رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: زۆرۈر بولمىغان ئىشلارنى تاشلاش بىر كىشىنىڭ ئىسلامىنىڭ ياخشى ۋە بەلەنلىكىنىڭ جۈملىسىدىن سانىلىدۇ.“ (ئىمام تىرمىزى رىۋايەت قىلغان)

بىزدە بۇ ھەدىسكە ئەمەل قىلىش روھى كۆتۈرۈلۈپ كەتكەچكە يۇقىرىقىدەك ئەھۋاللار كۆرۈلۈۋاتىدۇ. دېمەك، بوش ۋاقىتلىرىمىز مانا مۇشۇنداق ئىسراپ قىلىنغاچقا پايدىسىز سۆزلەردىن ئادەملەرنىڭ دىللىرى رەنجىسە، پايدىسىز ئىشلاردىن جەمئىيەت زىيانغا ئۇچراۋاتىدۇ. نەتىجىدە بۇ ئىسراپچىلىقلار

جەمئىيىتىمىزنىڭ تەرەققىياتىغا توسالغۇ بولۇۋاتىدۇ. شۇنىڭ ئۈچۈن بىز نوقسانلىرىمىزنى دەرھال ئىسلاھ قىلىپ، ۋاقتىمىزنى ئەھمىيەتلىك ئىشلار ئۈچۈن ئىشلىتىشىمىز كېرەك. بولۇپمۇ، تېلېفون، تور قاتارلىق ئالاقە قۇراللىرىدا پايدىسىز كىنو- فىلىم، ناخشا- مۇزىكا قاتارلىقلار بىلەن مەشغۇل بولۇشنىڭ ئورنىغا يېڭى پەن- تېخنىكا ئۇچۇرلىرىنى، سودا ئۇچۇرلىرىنى، ئۆزىمىزنىڭ ھوقۇق- مەنپەئەتىگە مۇناسىۋەتلىك قانۇن- سىياسەت ئۇچۇرلىرىنى ۋە ئىسلامىي ماقالە- ئەسەرلەرنى كۆرۈشىمىز. قىمار ئويناپ باشنى قاتۇرۇشنىڭ ئورنىغا بىر ئايەت، بىر ھەدىس بولسىمۇ ئۆگىنىشىمىز، قاتار چاي ئويناشنىڭ ئورنىغا كىتاب ئوقۇپ، ئۆزىمىزنىڭ، ئەۋلادلىرىمىزنىڭ ياراملىق ئادەم بولۇپ چىقىشى ئۈچۈن ۋاقت ئاجرىتىشىمىز لازىم. بۇنداق قىلىش ئۆزىمىزنى ئىسلاھ قىلغانلىقىمىز ۋە ئاللاھ تائالانىڭ ئاخىرەت كۈنىدە بىزدىن ئالدىغان ۋاقتىنىڭ سوئال- سورىقىغا ياخشى تەييارلىق قىلغانلىقىمىز ھېسابلىنىدۇ.

2. يېمەك- ئىچمەك ئىسراپچىلىقى.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

﴿وَكُلُوا وَاشْرَبُوا وَلَا تُسْرِفُوا إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْرِفِينَ﴾

﴿يەڭلار، ئىچىڭلار، ئىسراپ قىلماڭلار. ئاللاھ تائالا ئىسراپ قىلغۇچىلارنى

ھەقىقەتەن ياقىتۇرمايدۇ﴾ (7- سۈرە / ئەئراف 31- ئايەت)

ھازىر جەمئىيىتىمىزدە نۇرغۇن كىشىلەر ئاللاھ تائالانىڭ بۇ ئەمرىنى ئۇنتۇپ، ھەر خىل ئىسراپچىلىقنى كەلتۈرۈپ چىقىرىۋاتىدۇ. توي- تۆكۈن، نەزىرە- چىراغ ۋە ھەر خىل يىغىلىشلاردا تاماقنى ئېھتىياجىدىن سىرت بۇيرۇتۇۋېلىش نەتىجىسىدە تاماقلار تۆكۈلۈپ ئىسراپ بولۇۋاتقان ئەھۋاللار ناھايىتى ئېغىر بولۇۋاتىدۇ.

پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ أَبِي عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: إِذَا أَكَلَ أَحَدُكُمْ

طَعَامًا، فَلَا يَمْسَحُ أَصَابِعَهُ حَتَّى يَلْعَقَهَا أَوْ يَلْعَقَهَا.] (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ)

”ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: سىلەرنىڭ بىرىڭلار تاماقنى يەپ بولسا ، قۇلىنى يالىۋەتمىگۈچە ياكى يالاتقۇزۋەتمىگۈچە سۈرتىۋەتمىسۇن.“ (ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان)

دېمەك پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىزگە تاماقنى ئاشۇرۇپ قويۇپ ، تۆكۈۋېتىش ئۇياقتا تۇرسۇن ، قولىدىكى تاماق قالدۇقلىرىنىمۇ قالدۇرماي يەۋېتىش ئارقىلىق ئىسراپ قىلىشتىن چەكلىگەن . يەنە بىر تۈرلۈك ئىسراپچىلىق ھەددىدىن زىيادە تويۇنۇپ تاماق يېيىشتىن ئىبارەتتۇر .

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بۇنىڭدىن بىزنى چەكلەپ مۇنداق دېگەن :
 [عَنْ الْمُقَدَّامِ بْنِ مَعْدِي يَكْرِبَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: مَا مَلَأَ أَدَمِي وَعَاءً شَرًّا مِنْ بَطْنٍ بِحَسْبِ ابْنِ آدَمَ أَكْلَاتُ يُقْمَنُ صُلْبُهُ فَإِنْ كَانَ لَا مَحَالَةَ فَثَلْثُ لِطْعَامِهِ وَثَلْثُ لِشَرَابِهِ وَثَلْثُ لِنَفْسِهِ.] (رَوَاهُ التِّرْمِذِيُّ)

”مۇقداۋ ئىبنى مەئدى يەكرب رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ئادەم بالىسى قورساقتىن يامانراق قاچىنى تويغۇزۇپ باقمىدى . ئادەمگە بەدىنىنى تىك تۇتقۇدەك يېيىش كۇپايە . ئەگەر پەقەت بولمىسا ، ئۈچتىن بىرىگە تاماق يېسۇن ، ئۈچتىن بىرىگە سۇ ئىچسۇن . ئۈچتىن بىرىنى نەپەسلىنىش ئۈچۈن قالدۇرسۇن.“ (ئىمام تىرمىزىي رىۋايەت قىلغان)

بەزىلەر ”ياخشى تاماق ئېشىپ قالغۇچە يامان قۇرساق يىرىلىپ كەتسۇن“ دېگەن گەپ بار ئەمەسمۇ دەپ ئۆزلىرىنىڭ كۆپ يېيىشىگە باھانە ئىزدىشىدۇ . ئەمەلىيەتتە بۇ گەپ دىنىمىزنىڭ روھىغا تۈپتىن خىلاپ . شۇنداقلا ، ھازىرقى مېدىتسىنا تەتقىقاتچىلىرى تەۋسىيە قىلىۋاتقان ئىلمىي ئوزۇقلىنىش ئادىتىگە ۋە ساغلاملىق قانۇنىيىتىگە پۈتۈنلەي زىت كېلىدۇ . قېرىنداشلار! بىز پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ئۆمۈر تۇيغۇدەك تاماق يەپ باقمىغانلىقىنى ئېسىمىزدىن چىقىرىپ قويمايلى . بىز چوقۇم ئىلگىرىكى

ئاچارچىلىق دەستىدىن دەرەخ يوپۇرماقلىرىنى كۆكتات ئورنىدا، ئوت-چۆپ مايسىلىرىنى ئاشلىق ئورنىدا يېگەن، قورساق ئاچلىقى سەۋەبىدىن چوڭلار ئەتراپقا يېگۈدەك نەرسىنىڭ بولۇپ قىلىشىنى ئۈمىد قىلىپ چوڭقۇر ئۆھسىنىپ قارىسا، كىچىك بالىلار ئاتا-ئانىلىرىنىڭ قوللىرىغا بىچارىلەرچە تەلمۈرۈپ قارىغان، بوۋاق بالىلار ئاچلىقتىن قاتتىق چىقىراپ يىغلاشقان مەزگىللەرنى ھەرگىز ئۇنتۇپ قالمايلى! ”نېمىنى خارلىساڭ شۇنىڭ قەدرى ئۆتۈلىدۇ“ دېگەندەك بىز ئاللاھ تائالانىڭ بىزگە بەرگەن نېمەتلىرىنى خارلاپ قويساق ئاللاھ تائالا بۇنىڭ قەدرىنى بىزگە بۇرۇنقى ئاچارچىلىق دەۋرىدىكىدەك تونۇتۇپ قويۇشى تۇرغانلا گەپ. ھازىر ئاچارچىلىق يۈز بېرىۋاتقان دۆلەتلەردىكى ئەھۋاللارنى ھەممىمىز كۆز ئالدىمىزغا كەلتۈرسەك بۇ ئاپەتلەرنىڭ بىزدىن يىراق ئەمەسلىكىنى بىلىۋالالايمىز. شۇڭلاشقا بۇنداق ناچار ئادەتلەر بىزدە كۆرۈلگەن ھامان ئۆز-ئۆزىمىزگە تەربىيە قىلىشىمىز ۋە ئاچارچىلىق رايونلاردىن ئىبرەت ئېلىشنى ئۆزئارا تەكىتلىشىمىز كېرەك.

3. ساغلاملىقنىڭ قەدىرلىمەي، ئۇنى زاي قىلىۋېتىش جەھەتتىكى ئىسراپچىلىق: بىزدە ئادەمنى ئېچىندۈرىدىغان يەنە بىر خىل ئىسراپچىلىق بولۇپ، ئۇ دەل بىزدىكى ساغلاملىقنى زاي قىلىۋېتىش ئىسراپچىلىقىدۇر. ھازىر ئادەملەر ساغلاملىقنى قانداق ئىسراپ قىلىۋاتىدۇ؟ بۇنىڭ جاۋابى ناھايىتى ئاددىي بولۇپ، نۇرغۇن كىشىلەر ئىسلامىي ئەخلاقنى چۈشەنمىگەنلىكى ئۈچۈن نەپسى-خاھىشىغا ئەگىشىپ زىنا، پاهىشە يوللىرىغا كىرىپ كېتىۋاتىدۇ. يەنە بەزى كىشىلەر شەيتاننىڭ ۋەسۋەسىگە ئالدىنىپ، ھاراق، تاماكىغا بېرىلىپ، ھاراق ئارقىلىق ساغلاملىقنىڭ ئاساسى بولغان يۈرەك، مېڭە، بۆرەك قاتارلىق ئەزالىرىنى زىيانغا ئۇچراتسا، تاماكا ئارقىلىق سالامەتلىكنىڭ يادروسى بولغان ئۆپكەسىنى كاردىن چىقىرىۋاتىدۇ. ھەتتاكى بەزى كىشىلەر ئاق ئالۋاستى خېرۇئىغا ئۆگىنىپ قىلىپ، ئۆزىنى ياكى تىرىكلەر سېپىگە ياكى ئۆلۈكلەر سېپىگە تەۋە بولمىغان بىر ئورۇنغا چۈشۈرۈپ قويماقتا.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَا ضَرَرَ وَلَا ضِرَارَ.] (رَوَاهُ الْحَاكِمُ)

”ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ئۆزىڭمۇ ۋە باشقىلارغىمۇ زىيان سېلىشقا بولمايدۇ.“ (ئىمام ھاكىم رىۋايەت قىلغان)

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام يەنە مۇنداق دېگەن :

[عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: كُلُّ مُسْكِرٍ حَرَامٌ، إِنَّ عَلَى اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ عَهْدًا لِمَنْ يَشْرِبُ الْمُسْكِرَ أَنْ يَسْقِيَهُ مِنْ طِينَةِ الْحَبَالِ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ، وَمَا طِينَةُ الْحَبَالِ ؟، قَالَ: عَرَقُ أَهْلِ التَّارِ أَوْ عَصَارَةُ أَهْلِ التَّارِ.] (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

”جابر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: ھەر بىر مەست قىلغۇچى نەرسە ھارامدۇر . ئاللاھ تائالانىڭ مەست بولغۇچىنى تىيىنەتۇل خەبالدىن سۇغۇرۇش ئەھدىسى بار . تىيىنەتۇل خەبال دېگەن نېمە؟ دېيىلىگەندە ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ئۇ دوزاخ ئەھلىنىڭ تەرىپىدۇر.“ (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

دېمەك ، ھاراق ئىچىپ مەست بولغان بولسۇن ياكى ئەقىلنى يوقىتىدىغان نەرسىلەرنى چېكىپ مەست بولسۇن ئۇ ئاللاھ تائالانىڭ ئەقىل ۋە ساغلاملىقتىن ئىبارەت ئەڭ ئېسىل نېمىتىنى زىيا قىلغانلىقىدىن يۇقىرىقى قاتتىق جازاغا ئۇچرايدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن :

[عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُمَا قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: نِعْمَتَانِ مَغْبُونٌ فِيهِمَا كَثِيرٌ مِنَ النَّاسِ؛ الصَّحَّةُ وَالْفَرَاغُ.] (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ)

”ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇمدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى ، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن: نورغۇن كىشىلەر (قەدىرنى بىلمەي) زىيان تارتىدىغان ئىككى نېئەت بار . ئۇ بولسىمۇ سالامەتلىك ۋە بوش ۋاقىت.“ (ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان)

ئىنساننىڭ ئەڭ قىممەتلىك ۋە ئەڭ زور بايلىقى ساغلاملىقتۇر. يەنە بەزى كىشىلەر بۇ نۇقتىنى چۈشەنسىمۇ، ساغلاملىقنى قانداق قولغا كەلتۈرۈش ۋە ئۇنى داۋاملىق ساقلاپ تۇرۇشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلىنى بىلەلمەي، كەچكىچە تېلېۋىزور كۆرۈپ ئەتىسى كۈن چىققۇچە ئۇخلايدۇ. ئورنىدىن تۇرۇپمۇ، ھەرىكەت قىلماي، ئۆيدە بىكار ئولتۇرۇش بىلەن ۋاقىت ئۆتكۈزىدۇ. لېكىن كۈن ئۆتكەنسېرى سالامەتلىكى ئاجىزلىشىپ، روھى جەھەتتىن چۈشكۈنلىشىپ كېتىدۇ.

سالامەتلىكىنى قولغا كەلتۈرۈشنىڭ ئەڭ ياخشى ئۇسۇلىنى بىزگە ئەلى رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ بايان قىلىپ مۇنداق دېگەن: بەش ۋاقىت نامازنى كىم ۋاقىتدا ئوقۇسا، ئاللاھ ئۇنى توققۇز خىل كارامەت بىلەن تارتۇقلايدۇ: (1) ئاللاھ ئۇنى ياخشى كۆرىدۇ؛ (2) ئۇنىڭ بەدىنى ساغلام بولىدۇ؛ (3) ئۇنى پەرىشتىلەر قوغدايدۇ؛ (4) ئائىلىسىگە بەرىكەت ياغىدۇ؛ (5) يۈزىدە سالىھلار سىماسى زاھىر بولىدۇ؛ (6) ئاللاھ ئۇنىڭ قەلبىنى يۇمشاق قىلىدۇ؛ (7) سىرات كۆۋرۈكىدىن چاقماق تېزلىكىدە ئۆتۈپ كېتىدۇ؛ (8) ئاللاھ ئۇنى دوزاختىن ساقلايدۇ؛ (9) قىيامەتتە قورقۇنچ يوق ۋە غەمىسىز كىشىلەر بىلەن بىرگە تۇرىدۇ.

يۇقىرىقى بايانلار بىز نامازنىڭ سالامەتلىكىنى قولغا كەلتۈرۈشتىكى مۇھىم ئامىل ئىكەنلىكى ئېنىق بىلىۋالالايمىز. ئەمەلىيەتكە قارايدىغان بولساق، مۇسۇلمان بولمىغان كىشىلەرمۇ تاڭ سەھەردە بەدەن چېنىقتۇرىدۇ. ھەرىكەت قىلىپ سالامەتلىكىگە مەبلەغ سالىدۇ. بىز بولساق بەش ۋاخ ناماز ئارقىلىق سالامەتلىكىمىزگە مەبلەغ سېلىپلا قالماي، ئاخىرەتلىكىمىزگە مەبلەغ سالىمىز. كۈندە بەش قېتىم بېرىپ-كېلىش، ئۇنىڭ ئۈستىگە سەھەر تۇرۇپ، بالدۇر ئۇخلاش ئادىتى بىزنى تېخىمۇ ساغلام قىلىدۇ. شۇنداق بولغاچقا ساغلاملىقىمىزنى قەدىرلەپ ۋە ئۇنى قوغداپ، بىزنىڭ دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىك بەخت-سائادىتىمىزنىڭ كاپالىتى بولغان دىنىمىزنى ھەقىقىي تۈردە چۈشىنىش ئۈچۈن قۇرئان ئۆگىنىپ، تەتقىقات ئېلىپ بارايلى. قۇرئاننىڭ بۇيرۇق-چەكلىمىرىگە ئەمەل قىلىپ، روھىي ۋە جىسمانىي ساغلاملىقنى قولغا كەلتۈرەيلى.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿ثُمَّ لَتَسْأَلَنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ النَّعِيمِ﴾

﴿ئاندىن ئۆزۈڭلارغا بېرىلگەن نېمەتلەر توغرىلىق بۇ كۈندە سوراققا تارتىلىسىلەر﴾ (102 - سۈرە / تەكاسۇر 8 - ئايەت)

بىز بۇ ئايەتنىڭ مەزمۇنىنى ئېسىمىزدە چىڭ ساقلاپ، ساغلاملىقتىن ئىبارەت بۇ نېمەتنىڭ سۈرىتىدىن ئامان - ئېسەن ئۆتۈۋېلىش ئۈچۈن ساغلام ھالەتلىرىمىزدە ئاللاھ رازىلىقى ئۈچۈن كۆپلەپ ياخشى ئەمەللەرنى قىلىشىمىز لازىم. ساغلام ھالەتلىرىنى ئارزۇ قىلىشىپ ۋە ئۇنى زاي قىلغانلىقىمىزغا پۇشايماق قىلىشىپ، ماڭاي دېسىمۇ ماڭالماي، تۇراي دېسىمۇ تۇرالماي، نەپەس ئالاي دېسىمۇ نەپەس ئالالماي، كۆزىنى ئاچاي دېسىمۇ ئېچىشقا قادىر بولالماي، ئۆزىنىڭ ئۈس - سۈزۈلۈق ۋە ئاچلىقىنى ئۆزى قاندۇرالماي، ئۆزىنىڭ ھاجىتىدىن ئۆزى چىقالماي يۈرگەن كىشىلەردىن ئىبارەت ئېلىپ ساغلاملىقىمىزنى قەدىرلەپ، دۇنيا ۋە ئاخىرەتلىكىمىز ئۈچۈن پايدىلىق ئىشلارنى قىلايلى.

4. قەبرىستانلىقتىكى ئىسراپچىلىق:

ئارىمىزدا بەزى كىشىلەر باركى، ئاتا - ئانا، ئۇرۇق - تۇغقانلىرى ھايات ۋاقتىدا ئۇلارغا ئازراق سوۋغات ھەدىيە قىلىشقا كۆڭلى ئۈنمايدۇ - يۇ، لېكىن ئۆلۈپ كەتكەندىن كېيىن قەبرىلىرىنى نەقىشلەپ ياساپ، ھەر خىل بېزەپ، ئېگىز گۈمبەز قىلىپ قاتتۇرۇپ نۇرغۇن پۇلنى ئورۇنسىز سەرپ قىلىۋېتىدۇ.

پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېگەن:

[عَنْ جَابِرِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ نَهَى رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ أَنْ يُجْصَصَ الْقَبْرُ وَأَنْ يُقْعَدَ

عَلَيْهِ وَأَنْ يُبْنَى عَلَيْهِ.] (رَوَاهُ مُسْلِمٌ)

”جابر رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىندۇكى، پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام قەبرىگە گەج ئىشلىتىشتىن، ئۇنىڭ ئۈستىدە ئولتۇرۇشتىن ۋە قۇرۇلۇش قىلىشتىن (يەنى قەبرە قاتتۇرۇش، گۈمبەز ياساشقا ئوخشاش ئىشلارنى قىلىشتىن) مەنئى قىلدى.“ (ئىمام مۇسلىم رىۋايەت قىلغان)

دىننىڭ روھىنى چۈشەنمىگەن ئەنە شۇ كىشىلەر دىنىمىزنىڭ

كۆرسەتمىسىگە خىلاپلىق قىلىپ، ئۆزىنى ۋە باشقىلارنى جاپادا قويۇۋاتىدۇ. ئەگەر ئۇلار شۇ سەرىپ قىلغان پۇللىرىنى شۇ ئاتا-ئانا، قېرىنداشلىرى ھايات ۋاقتىدا ئۇلار ئۈچۈن خەجلىگەن بولسا قانچىلىك ساۋاب بۇلاتتى - ھە. ئۇلار پۇل مالنى ئىسراپ قىلىش گۇناھىنى تارتقانىنىڭ ئۈستىگە، مېيىتكە زىيىنى يېتىدىغان ئىشلارنى قىلىپ قوشلاپ زىيان تارتىۋاتىدۇ ۋە پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بۇيرۇقىغا ئۇچۇقتىن - ئۇچۇق قارشى ئىش قىلىپ، ھالاكەتكە قاراپ مېڭىۋاتىدۇ. مىسىرلىق ئالىم باقۇرى: "ئىسلام دىنى تىرىكلەر ئارىسىدا باراۋەرلىكنى تەشەببۇس قىلىدىغان تۇرسا، ئۆلۈكلەر ئارىسىدا ئايرىمچىلىق قىلىشقا قانداقمۇ قاراپ تۇرسۇن" دېگەندى. شۇنىڭ ئۈچۈن قېرىنداشلار، دۇنيادا قوغلىشىپ تۈگىتەلمىگەن قۇرۇق نام - ئابروينى ئاخىرەت يۇرتىغا ئېلىپ بارماي، ئاخىرەتتىكى ئىززەت - ھۆرمەتنىڭ پەقەتلا ياخشى ئەمەل ئىكەنلىكىنى ئېسىمىزدە چىڭ تۇتۇپ، پۇللىرىمىزنى قەبرە ياساش، بېزەشتىن ئىبارەت بىدئەتكە خەجلىمەستىن، ۋاپات بولۇپ كەتكەن قېرىنداشلىرىمىزنىڭ روھىغا ئاتا پەقەت ياخشى يوللارغا خەجلىيلى. ئاللاھ ھەممىمىزگە ساغلام ئەقىل، ئويغاق قەلب ئاتا قىلسۇن.

5. ھەشەمەتچىلىك:

ھەشەمەتچىلىك مۇسۇلمانلار ئارىسىغا سىڭىپ كىرگەن خەتەرلىك كېسەل. چۈنكى مۇشۇ ھەشەمەتچىلىك سەۋەبىدىن نۇرغۇن بالىلار ئوقۇش پۇرسىتىگە ئېرىشەلمەي كۆزلىرى ياشقا تولماقتا. نۇرغۇن ئاجىز، مېيىپلار ياردەمگە ئېرىشەلمەي زار-زار قاقشماقتا. مۇسۇلمانلارنىڭ سۈپىتى ھەققىدە بۈيۈك پەرۋەردىگارمىز ئاللاھ تائالا مۇنداق دېگەن:

﴿وَالَّذِينَ إِذَا أَنْفَقُوا لَمْ يُسْرِفُوا وَلَمْ يَقْتُرُوا وَكَانَ بَيْنَ ذَلِكَ قَوَامًا﴾

﴿ئۇلار خىراجەت قىلغاندا، ئىسراپچىلىقمۇ قىلمايدۇ، بېخىللىقمۇ

قىلمايدۇ، ئۇتتۇراھال خىراجەت قىلىدۇ﴾ (25 - سۈرە / فۇرقان 67 - ئايەت)

دېمەك، مۆمىنلەر ئۆي - جايلىرىنى رەتلىك، پاكىزە قىلسا، توي - تۆكۈنلەردە

گۈزەل، پاكىزە، يارىشىملىق، مۇسۇلمانلارغا مۇناسىپ ھالدا كىيىنسە كۇپايە.

ئىبنى ئابباس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇ مۇنداق دېگەن: «كىم بىر تەڭگە پۇلنى لايىق بولمىغان ئورۇنغا خەجلىسە، ھەقىقەتەن ئۇ ئىسراپچىلىق قىلغان بولىدۇ.» دېمەك، نۇرغۇن كىشىلەر بىر تەڭگە ئەمەس، نەچچە ئون مىڭ ھەتتا نەچچە يۈز مىڭلىغان پۇللارنى نالايىق بولغان ئورۇنلارغا خەجلىۋاتىدۇ.

ئاللاھ تائالا مۇنداق دەيدۇ:

﴿مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضْعِفُهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ﴾

﴿ئاللاھقا ياخشى قەرز بېرىدىغان (يەنى ئاللاھ يولىدا پۇل - مال سەرپ قىلىدىغان) كىشى بارمۇ؟ ئۇنداق كىشىگە ئاللاھ ئۇنى ھەسسىلەپ قايتۇرىدۇ، ئۇنىڭغا كاتتا ساۋاب بېرىدۇ﴾ (57 - سۈرە / ھەدىد 11 - ئايەت)

6. سۇ ۋە توكلارنى ئىسراپ قىلىش:

بۇ نۇرغۇن ئادەملەرنىڭ ئېڭىغا سىڭىپ كەتكەن ئىسراپچىلىقنىڭ بىر تۈرى. كىشىلىك تۇرمۇشىمىزدا مەيلى شەخسىي مۈلۈك بولسۇن، مەيلى جامائەت مۈلكى بولسۇن ئىسراپچىلىق قىلىش چەكلىنىدۇ. ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿وَسَخَّرَ لَكُمْ مَّا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا مِنْهُ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾

﴿ئاللاھ ئاسمانلاردىكى ۋە زېمىندىكى نەرسىلەرنىڭ ھەممىسىنى ئۆز مەرھەمىتىدىن سىلەرنىڭ مەنپەئەتلىنىشىڭلار ئۈچۈن بويسۇندۇرۇپ بەردى، بۇنىڭدا تەپەككۈر قىلىدىغان قەۋم ئۈچۈن ھەقىقەتەن نۇرغۇن دەلىللەر بار﴾ (45 - سۈرە / جاسىيە 13 - ئايەت)

دېمەك، پەرۋەردىگارمىز ئاللاھ تائالا بۇ ئايەتتە ھەممە نەرسىنى بىزنىڭ مۇۋاپىق پايدىلىنىشىمىز ئۈچۈن ياراتقان، ھەرگىزمۇ ئىسراپ قىلىش ئۈچۈن ياراتقان ئەمەس.

ئاللاھ تائالا «قۇرئان كەرىم» دە مۇنداق دېگەن:

﴿لِلَّهِ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ﴾

﴿ئاسمانلاردىكى، زېمىندىكى شەيئىلەر ئاللاھنىڭدۇر﴾ (2 - سۈرە / بەقەرە 284 - ئايەت)

سىز ھەر قاچان ئاللاھنىڭ مۈلكىنى ئىشلىتىۋاتقىنىڭىزنى ئۇنتۇپ قالماسلىقىڭىز كېرەك. يەنە شۇ ئېسىڭىزدە بولسۇنكى، بەزى بايلىقلارنى ۋاقتى كەلگەندە پۇلغىمۇ سېتىۋالغىلى بولمايدۇ.

ئاللاھ تائالا ﴿قورئان كەرىم﴾ دە مۇنداق دېگەن:
﴿قُلْ أَرَأَيْتُمْ إِنْ أَصْبَحَ مَاؤُكُمْ غَوْرًا فَمَنْ يَأْتِيكُمْ بِمَاءٍ مَّعِينٍ﴾

﴿ئۇلارغا يەنە ئېيتقىنكى، «سۇيۇڭلار سىڭىپ كەتسە، دەپ بېقىڭلارچۇ، سىلەرگە كىم ئېقىن سۇ كەلتۈرۈپ بېرىدۇ؟»﴾ (67 - سۈرە / مۈلك 30 - ئايەت) دېمەك، ئاللاھ تائالا بارلىق سۇلارنى چەكلەپ قويسا، ئۇنىڭغا پۇل - مال ئارقىلىقمۇ ئېرىشكىلى بولمايدۇ. پەيغەمبىرىمىز مۇھەممەد ئەلەيھىسسالام ئېرىقتا ئېقىۋاتقان سۇدىنمۇ نامۇۋاپىق پايدىلانسا ئىسراپچىلىق بولىدىغانلىقىنى بايان قىلغان. سىز تۇرۇبىدىكى پاكىزە سۇنى بىكاردىن - بىكار چۈشۈرۈۋەتسىڭىز ئىسراپچىلىق بولمامدۇ؟ بىز چوقۇم ئاللاھ تائالانىڭ غەزىپى كېلىپ، سۇنى چەكلەپ، قەھەتچىلىككە دۇچار قىلىشىدىن بۇرۇن سۇنى قەدىرلەپ، سۇنى ئاسراپ ئاللاھ تائالانىڭ رەھىمىتىنى قولغا كەلتۈرۈشكە تىرىشايلى.

ئۇنىڭدىن باشقا ئارىمىزدىكى بىر قىسىم كىشىلەردە كۆرۈلىدىغان مەسچىت ھاجەتخانىسى ۋە تاھارەت ئېلىش ئورۇنلىرىدىكى ئىسراپچىلىقمۇ دىققىتىمىزنى تارتماي قويمايدۇ. بەزى كىشىلەر ئاللاھ تائالانىڭ ئۆيى بولغان مەسچىتنىڭ ئۈسكۈنە سايىمانلىرىنى، ئەسلىھەلىرىنى ئاسىرماي زىيانغا ئۇچرىتىۋاتىدۇ. ئاللاھنىڭ ئۆيىدىكى نەرسىلەرنى زىيانغا ئۇچرىتىش باشقا جايلاردىكى نەرسىلەرنى زىيانغا ئۇچرىتىشقا ئوخشامدۇ؟ كۆپچىلىك مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشىغا زور ياردىمى بولۇۋاتقان ئاشۇ نەرسىلەرنى زىيانغا ئۇچرىتىش ئەمەلىيەتتە مۇسۇلمانلارنىڭ ئاللاھ تائالاغا ئىبادەت قىلىشىغا توسالغۇ بولۇش ۋە قىيىنلاشتۇرۇشۇش ھېسابلىنىدۇ.

بۇ ئىش ئەمەلىيەتتە ئۆزىڭىز ھەم باشقىلارنىڭ خاتىرجەم، قۇلاي ئىبادەت قىلىش مۇھىتىنى زىيانغا ئۇچرىتىدۇ. يەنە بەزى كىشىلەر تاھارەت ئالغاندا

سۈنى ھەددىدىن زىيادە كۆپ ئىشلىتىش، جۈمەكنى ئەتمەي ئىشلىتىش ئارقىلىق ئىسراپچىلىق قىلىدۇ. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام تاھارەت ئېلىشتىمۇ ئىسراپچىلىق بولمىسۇن ئۈچۈن بىزگە مۇنداق ئۈلگە كۆرسەتكەن. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ بىر ھەدىسىدە مۇنداق بايان قىلىنغان.

[عَنْ أَنَسِ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ يَقُولُ : كَانَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ يَغْسِلُ أَوْ كَانَ يَغْتَسِلُ بِالصَّاعِ إِلَى خَمْسَةِ أَمْدَادٍ وَيَتَوَضَّأُ بِالْمُدِّ.] (رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ)

”ئەنەس رەزىيەللاھۇ ئەنھۇدىن رىۋايەت قىلىنىدۇكى، ئۇ مۇنداق دەيدۇ: پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام بىر سائىلەن بەش مۇدقچە سۇ بىلەن غۇسلى قىلاتتى. بىر مۇد سۇ بىلەن تاھارەت ئالاتتى.“ (ئىمام بۇخارىي رىۋايەت قىلغان)

(بىر مۇد 508.7 گرام. تۆت مۇد بىر ساغا تەڭ.)

يۇقىرىدا بايان قىلغانلىرىمىز تۇرمۇش-مىمىزدىكى بىز سەل قاراۋاتقان، ئەمما زىيىنى چوڭ بولۇۋاتقان بىر قىسىم ئىسراپچىلىقلاردۇر. ئۇنىڭدىن باشقا ھەرخىل مۇھىتلاردىكى نۇرغۇن ئىسراپچىلىقلار ھېلىھەم مەۋجۇد. بىز مۇسۇلمانلار ھەرقانداق شەكىلدىكى ئىسراپچىلىققا قارشى تۇرۇپلا قالماستىن، بۇ جەھەتتە ئەتراپىمىزدىكىلەرگە ئۈلگە بولۇپ، مۇسۇلمانلارنىڭ گۈزەل ئەخلاقىنى نامايەن قىلىشىمىز لازىم. بۇنىڭ ئۈچۈن بىز مۇسۇلمانلار ھەرقانداق ئىشتا پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنى ئۈلگە قىلىپ، ئۇنىڭ ئىش-پائالىيەتلىرىنى ئۆزىمىزنىڭ كۈندىلىك قانۇن-پىرىنسىپىمىز قىلغاندىلا بارلىق ئىسراپچىلىقلاردىن ساقلىنالايمىز، قىيامەت كۈنىدىكى ھېساب-كىتابتىن ئامان-ئېسەن ئۆتۈپ كېتەلەيمىز. ئاللاھ تائالا ھەممىمىزنى ئىسراپچىلىقتىن يىراق بولۇشقا، ئاتا قىلغان نېمەتلىرىدىن ياخشى مۇۋاپىق پايدىلىنىش ئارقىلىق ئۆزىنىڭ رەھىمىتىگە ۋە مۇكاپاتىغا ئېرىشىشكە مۇيەسسەر قىلسۇن. ئامىن!

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العلمين

بۇلاقتاغ رايونلۇق قىزىل مۇنار مەسچىتىنىڭ قىسقىچە تارىخى

قىزىل مۇنار مەسچىتى ئۈرۈمچى شەھىرىنىڭ مەركىزىدىن ئورۇن ئالغان بولۇپ، بۇلاقتاغ رايونى قىزىلتاغ يولى شىمالىي باش بۆلىكىنىڭ شەرقىگە جايلاشقان. ھازىرقى ئىشىك رەت نومۇرى: 33-نومۇر، رويخەت نومۇرى: Y080050157، بۇ مەسچىت بۇرۇنقى ۋاقىتلاردا دەۋر ئۆزگىرىشىگە ئەگىشىپ، مۇناسىپ ھالدا ”شىنمەن يولى مەسچىتى“، ”قىزىلتاغ مەسچىتى“، ”قىزىل مۇنار مەسچىتى“ دېگەندەك ئوخشىمىغان ناملار بىلەن ئاتىلىپ كەلگەن. بۈگۈنكى كۈندىكى قەد كۆتۈرۈپ تۇرغان يېڭى مەسچىت بىناسى 2010-يىلىنىڭ بېشى پۈتكەن بولۇپ، پايدىلىنىشقا باشلىغاندىن كېيىن ئەل-جامائەتنىڭ ئارزۇسىغا مۇۋاپىق ئەسلىدىكى «قىزىلتاغ مەسچىتى» نامىدىن ھازىرقى «قىزىل مۇنار مەسچىتى» دەپ ئاتاش ئومۇملاشتى. بۇ مەسچىت ئەتراپىدىكى مۇسۇلمان ئاممىنىڭ تارقاق ئولتۇراقلىشىشى ۋە مەسچىدىكى جامائەت سانىنىڭ ئاز بولۇشىغا قارىماي ئۇزۇندىن بېرى ئۆز ئورنىنى ئىزچىل ساقلاپ كەلگەن.

مەسچىتنىڭ دەسلەپ بىنا بولۇشى

يازما مەنبەلەر ۋە ئەسلىمىلەرگە قارىغاندا قىزىل مۇنار مەسچىتى 20-ئەسىرنىڭ 70-يىللىرىنىڭ ئوتتۇرىلىرىدا ئەتراپتىكى كەڭ مۇسۇلمان ئاممىسىنىڭ دىنىي پائالىيەت ئېلىپ بارىدىغان سورۇننىڭ بولماسلىقى سەۋەبىدىن جامائەتنىڭ كۈچلۈك تەلەپ-ئارزۇسىغا ئاساسەن نۇردۇن ھاشىم ئىسىملىك بىر كىشىنىڭ ئۆزى باش بولۇپ ئىقتىسادىي جەھەتتىن مەبلەغ چىقىرىشى، باشقا مۇسۇلمان ئاممىسىنىڭ قوللاپ قۇۋۋەتلىشى ئارقىسىدا بېيىمىن «تۆگە دەڭ» نىڭ شىمالىغا، يېكەنكۆلنىڭ جەنۇبىغا سېلىنغان. ئەينى چاغدىكى مەسچىت قۇرۇلمىسى 1975-يىلى 90 كۋادرات مېتىر كۆلىمىدە ئاددىي

كېسەك تام ئاساسىدا بەرپا قىلىنىپ، شۇ ئەتراپتىكى ھەر مىللەت مۇسۇلمان ئاممىسىغا ناماز ئوقۇش سورۇنىنى ھازىرلاپ بەرگەن.

بۇ جەرياندا دىندا مەخسۇس تەربىيەلەنگەن مۇكەممەل ئىلىم تەھسىل قىلغان بىر ئۆلىمانىڭ بولماسلىقى سەۋەبلىك، نۇردۇن ھاشىم ئۆزى «قۇرئان كەرىم» نى تىرىشىپ ئۆگىنىپ، جامائەت ئالدىغا ئۆتۈپ ئىمامەتچىلىك قىلغان. ئەتراپتىكى كىشىلەرنى مەسچىتكە كېلىپ ئىبادەت قىلىشقا دەۋەت قىلغان. ئارىدىن ئۇزۇن ئۆتمەي بۇ كىشى كېسەل سەۋەبلىك ئىمامەتچىلىكنى داۋاملاشتۇرالمىغان. كېيىنكى يىللاردا (يەنى 1995-يىلىدىن 2007-يىلىغىچە) ئاققارى ئىسىملىك بىر كىشى نۇردۇن ھاشىمنىڭ ئىزىنى بېسىپ ئىزچىل ئىمامەتچىلىك قىلىپ كەلگەن. 2008-يىلى 6-ئايغا كەلگەندە ئاللاھ تائالاھنىڭ ئورۇنلاشتۇرۇشى، بۇلاقتاغ رايونلۇق ئىسلام جەمئىيىتى رەھبەرلىرىنىڭ كۆڭۈل بۆلۈشى ئارقىسىدا، شىنجاڭ ئىسلام دىنى ئىنستىتۇتىنى پۈتتۈرگەن سابىتجان داموللام ئىمامەتچىلىككە تەيىنلەندى. مەسچىتتە ۋەز-تەبلىغ سۆزلەش، كەڭ جامائەتچىلىكنى توغرا يولغا باشلاش، خەير-ساخاۋەت ئىشلىرىدا باشلامچىلىق رول ئويناش ئىشلىرى ئۈزلۈكسىز كۈچەيدى.

شۇنىڭدىن ئېتىبارەن، بۇ مەسچىت ئىككى قېتىم يېڭىلاپ ياسالغان. بۇ مەسچىتنىڭ دەسلەپكى چاغدىكى ئىشىكى جەنۇب تەرەپكە قارىتىلىپ ئېچىلغان. مەسچىتنىڭ تۆت ئەتراپى ئاھالىلەر ئولتۇراق بىنالىرى بىلەن قورشالغان.

مەسچىتنىڭ ئىككىنچى قېتىم يېڭىلىنىپ ياسىلىشى

2010-يىلى 2-قېتىم مەسچىت چېقىلىپ ئەسلىدىكى ئورۇندىن غەربىي شىمال تەرەپكە يۆتكىلىپ، مەسچىت ئىشىكى شەرققە قارىتىپ ئېچىلغان، ئەسلىدىكى خام كېسەك قۇرۇلمىدىن پىششىق خىشقا ئۆزگەرتىلىپ ئەسلىدىكى 90 كۋادرات مېتىردىن 330 كۋادرات مېتىرغا كېڭەيتىلىپ (يەر ئاستى 165 كۋادرات مېتىر، يەر ئۈستى 165 كۋادرات مېتىر) ئەسلىدىكى ھالىتىدىن 240 كۋادرات مېتىر چوڭايتىلدى، ئەسلىدىكى ئاددىي، قاراڭغۇ ھالىتىدىن بۈگۈنكىدەك

ئازادە، يورۇق ھالەتكە كەلتۈرۈلدى.

بۇ قېتىمقى قۇرۇلۇش، بۇلاقتاغ رايونلۇق ئىسلام دىنى جەمئىيىتى رەھبەرلىرىنىڭ قوللاپ قۇۋۋەتلىشى ئارقىسىدا، ئىنيۇەن تەرەققىيات چەكلىك شىركىتى %60 مەبلەغ، مەسچىت %40 مەبلەغ چىقىرىپ، ئەسلىدىكى ئۆلچەمدىن 240 كۋادرات مېتىر چوڭايتىلىپ سېلىنغان. بۇ قېتىمقى قۇرۇلۇش ئىشلىرىغا جېلىل ھاجى، ئىبراھىم ھاجى، ئەمەتخان، ساتتار، ئوسمان ئاخۇن ۋە يېڭى تەيىنلىگەن سابىتجان ئىمام قاتارلىق كىشىلەر يېتەكچىلىك قىلغان.

دېمەك، بۈگۈنكى كۆركەم قىزىل مۇنار مەسچىتى 1975-يىلى قۇرۇلۇپ، 35 يىللىق جاپالىق قەھرىتان سوغۇق، پىزغىرىم ئىسسىقلارنى بېشىدىن ئۆتكۈزۈپ، ئاخىرى 2010-يىلى ئەسلىدىكى قولايىسىز شارائىتقا خاتىمە بېرىپ، بۈگۈنكىدەك ئازادە مۇھىتقا ئېرىشكەن. بۇ قېتىمقى قۇرۇلۇش مەسچىت جامائەتلىرى ھەر جۈمە كۈنى يىغىش قىلىپ توپلىغان ۋە ئۈرۈمچى شەھىرىدىكى ھەرقايسى مەسچىتلەرنىڭ ئىقتىسادى جەھەتتىكى ياردىمى نەتىجىسىدە ۋۇجۇتقا كەلگەن.

شۇ ۋاقىتتىكى بىناكارلىق-قۇرۇلۇش ماتېرىياللىرىنىڭ باھاسى بويىچە مەسچىت قۇرۇلۇشىغا بىر مىليون يۈەنگە يېقىن مەبلەغ كەتكەن. ھازىرقى مەسچىت سەيناسىنىڭ ئومۇمىي يەر كۆلىمى 500 كۋادرات مېتىر كېلىدۇ.

مەسچىت يېڭىلىنىپ سېلىنغاندىن كېيىن سابىتجان داموللام باشچىلىقىدا مەسچىت ھەيئەت ئەزالىرى قايتا سايلىنىپ چىقىلدى، ئۇلار بولسا: ئابدۇللا قانۇنى ۋەكىل، ئوبۇل ئاخۇن مۇئەزرىن، ئوبۇل ئاخۇن ۋە ئەمەتخان قاتارلىقلاردىن ئىبارەت. مەسچىت ھەيئەت ئەزالىرى مەسچىتنىڭ جەمئىيەتتىكى ئورنىنى ۋە تەسىرىنى تېخىمۇ ياخشىلاش ئۈچۈن بىر قاتار پىرىنسىپلارنى تۈزۈپ ئۇنى مەسچىتنىڭ باشقۇرۇش پائالىيەتلىرىدىكى يېتەكچى مىزانى قىلدى. مەسىلەن:

1. ھەر ۋاقىت مەسچىت جامائەتلىرىنىڭ ئۆزئارا ئىتتىپاقلىقىنى ياخشىلاش

ئۈچۈن تىرىشىش.

2. مەسچىتتىكى دىنىي پائالىيەتلەردە ئۇزۇن يىللىق ئېسىل ئەنئەنىلەرگە

ۋارسلىق قىلىش.

3. جامائەتنى ھەر جەھەتتىن ساغلام ئىدىيە ۋە توغرا ئەقىدە بىلەن يېتەكلەشكە كاپالەتلىك قىلىش.

4. دىنىي پائالىيەتلەرنىڭ نورمال، خاتىرجەم، ئازادە ئادا قىلىنىشى ئۈچۈن ھەرقانداق ۋاقىتتا مەسچىت مۇقىملىقىنى ساقلاشقا كاپالەتلىك قىلىش.

5. مەسچىتكە دەرد ئېيتىپ كەلگەن كېسەل، كەمبەغەل، ئاجىز كىشىلەرگە، مۇساپىرلارغا ياخشى مۇئامىلە قىلىپ، ئىمكانقەدەر ياردەم قولىنى سۈنۈش.

6. مەسچىت ئەتراپىدىكى ياشانغان، كېسەلچان، جامائەتلەرنىڭ ھالىدىن داۋاملىق خەۋەر ئېلىپ يوقلاپ تۇرۇش.

7. مەسچىتكە ئېلىپ كېلىنگەن مېيىتلارنىڭ ئاخىرەتلىك ئىشلىرىنى ياخشى ئورۇنلاشتۇرۇش.

يۇقىرىقى قائىدە-مىزانلار ئاساسىدا، قىزىل مۇنار مەسچىتى جامائەتكە پايدىلىق نۇرغۇنلىغان پائالىيەتلەرنى ئېلىپ بېرىپ، جەمئىيەتتە ياخشى تەسىر قوزغىدى. بولۇپمۇ 2010-يىلىنىڭ مابەينىدە نۇرغۇنلىغان يېتىم-يېسىر، كېسەللەردىن ھال سوراپ ئۇلارنىڭ دەردىگە دەرىمان بولدى. قىزىل مۇنار مەسچىت باشقۇرۇش ھەيئىتى يېقىنقى يىللاردىن بېرى مەسچىتنىڭ شارائىتىنى تېخىمۇ ياخشىلاش، مەسچىت ئىچىگە ئۆلچەملىك جايناماز سېلىش، ئاۋاز ياڭراتقۇلىرىنى يېنىك، يېقىملىق ئاۋازدا چىقىرىش، مەسچىتنى توك سەرپىياتى تۆۋەن ئالاھىدە ئىقتىدارلىق لامپۇچكىلار بىلەن يورۇتۇش ۋە مەسچىت ئىچىگە كىتاب جاھازىلىرىنى ئورۇنلاشتۇرۇپ، جامائەتنىڭ مەنىۋى ئېھتىياجىدىن چىقىش قاتارلىق نۇرغۇنلىغان خىزمەتلەرنى ئىشلىپ كەڭ جامائەتچىلىكنىڭ ياخشى باھاسىغا ئېرىشىپ كەلمەكتە. شۇڭا، قىزىل مۇنار مەسچىتى 2013-يىلى ئۈرۈمچى شەھەرلىك بۇلاقتاغ رايونى بويىچە مىللەتلەر ئىتتىپاقلىقىدىكى « بەشتە ياخشى » دىنىي پائالىيەت سورۇنى بولۇپ باھالاندى. ئاللاھ تائالا جامائەتلىرىمىزگە رەھمەت ئاتا قىلغاي! مەسچىتىمىزنى ھىدايەت يولىدا يېتەكچى قىلغاي!

هەدىس شەرھىسىنىڭ تەرجىمىلىرىدىن ئۆرنەكلەر

كىتاب الایمان^① (ئىمان ھەققىدە)

10. عَنْ عَبَادِ بْنِ تَمِيمٍ عَنْ عَمِّهِ أَنَّهُ شَكَاَ إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلُ الَّذِي يُخَيَّلُ إِلَيْهِ أَنَّهُ يَجِدُ الشَّيْءَ فِي الصَّلَاةِ فَقَالَ: "لَا يَنْفَتِلُ أَوْ لَا يَنْصَرِفُ حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا".

”ئەبىباد ئىبنى تەمىمدىن ئۇنىڭ تاغىسىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكى رىۋايەت قىلىندى: نامازدا تاھارەتنى بۇزىدىغان بىر ئىشنى سېزىۋاتقاندا ئۆزىگە بىلىنىۋاتقان كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئەھۋال ئېيتىپ كەلدى. پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالام مۇنداق دېدى: ئۇ ئاۋازنى ئاڭلىمىغۇچە ياكى پۇراقنى پۇرمىغۇچە كېتىپ قالمىسۇن ياكى ئايرىلمىسۇن.“

المعنى العام (ئومۇمىي مەنىسى)

سبحان من خلق الإنسان وفي طبعه الشك والنسيان، ثم سلط عليه الشيطان الوسواس الخناس، ليأتيه من بين يديه ومن خلفه وعن يمينه وشماله ليوسوس له، ويشككه في عبادته، ويخرجه من الإقبال على ربه، سبحانه جل شأنه يعلم من خلق وهو اللطيف الخبير، خفف عن الإنسان، ورفع عنه الحرج والضيق أمام الشك والوسواس. رسم له قاعدة استصحاب الأصل وطرح الشك، وإبقاء ما كان على ما كان.

ئىنساننى ئۆزىنىڭ تۇغۇلما خاراكتېرىدە گۇمان ۋە ئۇنتۇش بار بولغان ھالدا ياراتقان ئاندىن ۋەسۋەسە قىلغۇچى يوشۇرۇن شەيتاننى ئىنسانغا ۋەسۋەسە قىلىش، ئۇنىڭغا ئىبادىتىگە گۇمان پەيدا قىلىش، ئۇنى پەرۋەردىگارىغا يۈزلىنىشتىن چەتنىتىش ئۈچۈن ئۇنىڭ يېنىغا ئالدىدىن، ئارقىسىدىن، ئوڭ تەرىپىدىن، سول تەرىپىدىن كېلىدىغان كۈشەندە قىلغان زات پاكىتۇر. ئۆزى ياراتقان مەخلۇقاتلارنى بىلىپ تۇرىدىغان شەنى ئۇلۇغ، ناھايىتى مېھرىبان، ھەممىدىن خەۋەردار ئاللاھ پاكىتۇر. ئاللاھ ئىنساندىن گۇمان ۋە ۋەسۋەسە ئالدىدا تەخللىك ۋە قىسىلىشنى يەڭگىلەشتۈردى ۋە ئۇنى ئېلىپ تاشلىدى. ئاللاھ ئىنسانغا ئەسلىدىكىنى ساقلاپ قېلىش، گۇماننى چىقىرىپ تاشلاش، بولغان ئىشنى بۇرۇنقىسى ئاساسدا ساقلاپ قېلىشنى بىر قاندىن قىلىپ بەلگىلەپ بەردى.

وتكفل - جل شأنه - أن يعفو عن الخطأ، ويتقبل العمل، وإن وقع على خلاف الأصل، رحمة منه وفضلا فالمصلى الذي يخيل إليه أنه أحدث وهو في الصلاة، ويخيل إليه أنه خرج منه الريح المبطل للوضوء، المبطل للصلاة، لا ينبغي أن يخرج من الصلاة ولا أن يعتقد بطلانها، بل عليه أن يستصحب الأصل، أي الطهارة التي دخل بها في الصلاة، وأن يطرح الشك الذي طرأ عليه، وأن لا ينصرف حتى يتيقن الحدث، يقينا لا يمازجه شك، يقينا ناشئا عن الحواس الموجبة

① «المنهل الحديث في شرح الحديث» دىن بىرىلدى. بېشى ئالدىنقى سانلاردا.

للعلم، يقينا صادرا عن السمع أو الشم، لا ينصرف حتى يسمع بأذنه صوت الريح، أو يشم بأنفه ريح الحدث. بهذا الطريق الشرعي الذي رسمه الإسلام، يسد المسلم على الشيطان أبواب إغوائه، ويدفع عن نفسه أخطار الشك والتردد.

شەنى ئۇلۇغ ئاللاھ ئۆزىنىڭ مەغپىرىتى ۋە مەرھەمىتى بىلەن خاتالىقنى ئەپۇ قىلىشقا، قىلغان ئەمەل ئەسلىدىكىگە خىلاپ بولغان بولسىمۇ ئۇنى مەقبۇل قىلىدىغانلىقىغا كاپالەت بەردى. نامازدا تۇرۇپ بىر ئىش سادىر قىلىپ قويغانلىقى خىيالغا كېلىۋاتقان، ئۆزىگە تاھارەتنى بۇزىدىغان، نامازنى بۇزىدىغان يەل چىققاندا كېلىنىۋاتقان ناماز ئوقۇغۇچى نامازدىن چىقماستىكى، نامازنى بۇزۇلدى دەپ قارىماستىكى، بەلكى ئەسلىدىكىدىن، يەنى نامازغا كىرگەن پاكلىق ھۆكۈمىدىن ئايرىلماستىكى، ئۆزىدە پەيدا بولغان گۇماننى چىقىرىپ تاشلىشى، تاھارەتنى بۇزىدىغان ناپاكلىقنى گۇمان ئارىلاشمايدىغان دەرىجىدە، بىلىشكە تۈرتكە بولىدىغان سەزگۈلەردىن كېلىپ چىققان دەرىجىدە، ئاڭلاش ياكى پۇراشتىن كېلىپ چىققان دەرىجىدە ئېنىق بىلىمگۈچە كېتىپ قالماسلىقى لازىم: يەنى ئاۋازنى ئۆز قۇلىقى بىلەن ئاڭلىمىغۇچە ياكى تاھارەتنى بۇزىدىغان ناپاكلىقنىڭ پۇرىقىنى بۇرنى بىلەن پۇرىمىغۇچە كېتىپ قالماسلىقى لازىم.

ئىسلام دىنى بەلگىلىگەن بۇ قانۇنى ئۇسۇل ئارقىلىق مۇسۇلمانلار شەيتاننى ئۆزلىرىنى ئازدۇرۇشىدىن توسالايدۇ، ئۆزلىرىنى گۇمان ۋە ئارىسالدى بولۇشنىڭ خەتەرلىرىدىن قوغدىيالايدۇ.

المباحث العربية (ئەرەب تىلى جەھەتتىكى ئىزدىنىشلەر)

(أنه شكاً إلى رسول الله صلى الله عليه وسلم الرجل) الشاكي عبد الله بن زيد الأنصاري، عم عباد، وفي رواية ابن خزيمة عن عبد الله بن زيد قال: سألت رسول الله صلى الله عليه وسلم عن الرجل... إلخ. «أَنَّ شَكَاً إِلَى رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ الرَّجُلُ» (هېلىقى كىشى پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامنىڭ يېنىغا ئەھۋال ئېيتىپ كەلدى) ئەھۋال ئېيتقۇچى ئەبىدانىڭ تاغىسى ئابدۇللا ئىبنى زەيد ئەنسارىي. ئىبنى خۇزەيمىنىڭ بىر رىۋايىتىدە ئابدۇللا ئىبنى زەيدنىڭ «مەن پەيغەمبەر ئەلەيھىسسالامدىن... غان ھېلىقى كىشى ھەققىدە سورۇدۇم.» دېگەنلىكى كەلدى.

(الذي يخيل إليه) بضم الياء وفتح الحاء وتشديد الياء الثانية المفتوحة وأصله من الخيال، والمعنى ظن، والظن هنا أعم من تساوي الاحتمالين أو ترجيح أحدهما على ما هو أصل اللغة من أن الظن خلاف اليقين. «الَّذِي يُخَيَّلُ إِلَيْهِ» (... غاندا ك بىر ئىش خىيالغا كېلىۋاتقان، ئۆزىگە ... غاندا ك بىلىنىۋاتقان) «ي» دەمىلىك، «خ» پەتھلىك، ئىككىنچى پەتھلىك «ي» شەددىلىك كەلگەن «يُخَيَّلُ» - سۆزى ئەسلى گۇمان قىلىش مەنىسىدىكى خىيال (الْخَيْال) دىن كېلىپ چىققان، بۇ يەردىكى گۇمان مەنىسى ئىككى ئېھتىماللىقنىڭ باراۋەر بولۇشىدىن، ئۇ ئىككىسىدىن بىرىنىڭ «گۇمان بىلەن ئېنىق بىلىش قارمۇ قارشى» ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت ئۇنىڭ ئەسلى لۇغەت مەنىسىدىن ئۈستۈن بولۇشىدىنمۇ ئومۇمىيىراق مەنىدە.

(أنه يجد الشيء) أي الحدث، والعدول عن ذكره صراحة، للأدب وصيانة اللسان عن المستقذر، حيث لا ضرورة. ومعنى وجدانه الحدث ظن خروجه منه.

«أَنَّهُ يَجِدُ الشَّيْءَ» (ئۇنىڭ بىر نەرسىنى - تاھارەتنى بۇزىدىغان بىر ئىشنى - سېزىۋاتقانلىقى) ئۇ (تاھارەتنى بۇزىدىغان ئىش) نى ھېچبىر زۆرۈرىيىتى يوق يەردە بىۋاسىتە تىلغا ئالماسلىق ئەدەبىي بولۇش، تىلنى يىرگىنىشلىك ئىشتىن ساقلاش ئۈچۈندۇر. ئۇنىڭ تاھارەتنى بۇزىدىغان ئىشنى ھېس قىلىشىنىڭ مەنىسى - ئۆزىدىن تاھارەتنى بۇزىدىغان بىر ئىشنىڭ سادىر بولغانلىقىنى گۇمان قىلىشتۇر.

(في الصلاة) قيد لبيان الواقع وليس للاحتراز، فالحكم خارج الصلاة هو الحكم فيها على ما ذهب إليه الجمهور، وجعله المالكية للاحتراز، وسيأتي توضيحه في فقه الحديث.

«فِي الصَّلَاةِ» (نامازدا) ئۇ (تاھارەتنى بۇزىدىغان ئىش) ساقلىنىش ئۈچۈن ئەمەس، يۈز بەرگەن ئىشنى بايان قىلىش ئۈچۈن (ناماز بىلەن) چەكلىنىلدى. نامازنىڭ سىرتىدىكى ھۆكۈم كۆپچىلىك ئالىملار بىرلىككە كەلگىنى ئاساسدا ئۇنىڭغا (نامازغا) قىلىنغان ھۆكۈمدۈر. مالكىي مەزھىپى ئۇ (تاھارەتنى بۇزىدىغان ئىشنىڭ تىلغا ئېلىنىشى) نى ساقلىنىش ئۈچۈن قىلدى. ئۇنىڭ چۈشەندۈرۈلۈشى تۆۋەندە سۆزلىنىدىغان ھەدىسشۇناسلىقتا كېلىدۇ.

(لا يفتل - أو لا ينصرف) بالشك من الراوي، والفعل مجزوم ب"لا" الناهية، ويجوز الرفع على أن "لا" نافية. «لَا يَنْفَتِلُ - أَوْ لَا يَنْصَرِفُ» (كېتىپ قالمسۇن ياكى ئايرىلمسۇن) رىۋايەت قىلغۇچىنىڭ گۇمانى سەۋەبىدىن (مۇشۇنداق كەلگەن). پېئىل توسۇقنى ئىپادىلىگۈچى «لَا» بىلەن كېسىك فورمىدا كەلگەن، «لَا» نىڭ بۇلۇشسىز قوشۇمچە ئىكەنلىكى ئاساسدا باش فورمىدا كېلىشىمۇ جائىز بولىدۇ.

(حتى يسمع صوتاً أو يجد ريحاً) معناه حتى يعلم وجود أحدهما، ولا يشترط السماع والشم بإجماع المسلمين. «حَتَّى يَسْمَعَ صَوْتًا أَوْ يَجِدَ رِيحًا» (ئاۋازنى ئاڭلىمىغۇچە ياكى پۇراقنى پۇرمىغۇچە) مەنىسى - ئۇ ئىككىسىدىن بىرىنىڭ مەۋجۇتلۇقىنى بىلگەنگە قەدەر. مۇسۇلمانلارنىڭ بىردەك قارىشى بىلەن ئاڭلاش ياكى پۇراش شەرت قىلىنمايدۇ.

فقه الحديث (ھەدىسشۇناسلىق)

قال النووي: هذا الحديث أصل من أصول الإسلام، وقاعدة عظيمة من قواعد الفقه، وهي أن الأشياء يحكم ببقائها على أصولها، حتى يتيقن خلاف ذلك، ولا يضر الشك الطارئ عليها، فمن ذلك مسألة الباب التي ورد فيها الحديث، وهي أن من تيقن الطهارة، وشك في الحدث، حكم ببقائه على الطهارة، ولا فرق بين حصول هذا الشك في نفس الصلاة وحصوله خارج الصلاة. هذا مذهبننا ومذهب جماهير العلماء من السلف والخلف.

نەۋەۋىي مۇنداق دەيدى: بۇ ھەدىس ئىسلام دىنىنىڭ تۈپ ئاساسلىرىدىن بىرى، فىقھى قانۇنلىرىدىن ئۇلۇغ بىر قائىدە. ئەنە شۇ قائىدە ئىشلارنىڭ داۋامىغا، ئۇنىڭغا پەيدا بولغان گۇمان

زىيان يەتكۈزەلمەيدىغان ھالدا، ئاشۇنىڭغا زىتلىق ئېنىق بىلىنگەنگە قەدەر ئەسلىدىكى ئاساسدا ھۆكۈم قىلىنىدىغانلىقى. ھەدىس كەلگەن بابتىكى مەسىلە شۇنىڭ جۈملىسىدىن. ئەنە شۇ (مەسىلە) - پاكلىقنى ئېنىق بىلگەن ۋە تاھارەتنى بۇزىدىغان ناپاكلىقتىن گۇمانلانغان كىشى، ئىشنىڭ داۋامىغا پاكلىق ئاساسدا ھۆكۈم قىلىشىدۇر. بۇ گۇماننىڭ نامازنىڭ ئۆزىدە پەيدا بولۇشى بىلەن، نامازنىڭ سىرتىدا پەيدا بولۇشىنىڭ ھېچبىر پەرقى يوق. بۇ بىزنىڭ تۇتقان يولىمىز. كۆپچىلىك سەلەپ ۋە خەلپ ئالىملىرىنىڭ تۇتقان يولى.

وحي عن مالك روايتان، إحداهما: أنه لزمه الوضوء إن كان شك خارج الصلاة. ولا يلزمه إن كان في الصلاة، والثانية. يلزمه بكل حال. قال النووي: وقال الشافعية: ولا فرق في الشك بين أن يستوي الاحتمالان في وقوع الحدث وعدمه، أو يترجح أحدهما أو يغلب على ظنه، فلا وضوء عليه بكل حال، ويستحب له أن يتوضأ احتياطاً.

ئىمام مالىكتىن مۇنداق ئىككى رىۋايەت بايان قىلىندى: ئۇنىڭ بىرى: ئەگەر گۇمان نامازنىڭ سىرتىدا بولسا تاھارەت ئېلىش لازىم بولىدىغانلىقى: ئەگەر نامازنىڭ ئىچىدە بولسا تاھارەت ئېلىش لازىم بولمايدىغانلىقىدۇر؛ ئىككىنچىسى ھەر ھالدا (تاھارەت ئېلىش) لازىم بولىدىغانلىقىدۇر. نەۋەۋىي شافىئى مەزھىبىنىڭ مۇنداق دېگەنلىكىنى ئېيتتى: تاھارەتنى بۇزىدىغان ناپاكلىقنىڭ يۈز بېرىشى ۋە يۈز بەرمەسلىكىدە ئىككى ئېھتىماللىقنىڭ باراۋەر بولۇشى بىلەن، ئۇنىڭ بىرسىنىڭ ئېھتىماللىقى زورراق بولۇشى ياكى ئۇنىڭ گۇماندىن ئۈستۈنراق بولۇشى ئارىسىدىكى گۇماندا ھېچبىر پەرق يوق. ھەر بىر ئەھۋالدا ئۇنىڭغا تاھارەت ئېلىش يوق، ئېھتىيات ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش ياخشى كۆرۈلىدۇ.

أما إذا تيقن الحدث وشك في الطهارة فإنه يلزمه الوضوء بإجماع المسلمين.

ئەگەر تاھارەتنى بۇزىدىغان ناپاكلىقنى ئېنىق بىلسە ۋە پاكلىقتىن گۇمان قىلسا مۇسۇلمانلارنىڭ بىردەك قارىشى بىلەن ئۇنىڭ تاھارەت ئېلىشى لازىم بولىدۇ.

ثم قال النووي: ومن مسائل القاعدة المذكورة أن من شك في طلاق زوجته أو عتق عبده، أو نجاسة الماء الطاهر، أو طهارة الماء النجس، أو نجاسة الثوب، أو الطعام، فكل هذه الشكوك لا تأثير لها، والأصل عدم هذا الحادث. والله أعلم.

نەۋەۋىي يەنە مۇنداق دېدى: ئايالىنى تالاق قىلغانلىقى، ياكى قولىنى ئازاد قىلغانلىقى، ياكى پاك سۇنىڭ نجاسەت بولۇشى، ياكى نجاسەت سۇنىڭ پاكلىقى، ياكى كىيىم ياكى تاماقنىڭ نجاسەتلىكىدە گۇمان بولغان كىشىگە بۇنداق گۇمانلارنىڭ ھېچبىر تەسىرى يوق بولۇشى - يۇقىرىدا تىلغا ئېلىنغان قائىدىگە تەئەللۇق مەسىلىلەر جۈملىسىدىن. (بۇ ئىشلارنىڭ) ئەسلىسى بۇنداق ئىشنىڭ بولمىغانلىقىدۇر. ئاللاھ ئەڭ بىلگۈچىدۇر.

قال القرطبي: ومشهور مذهب مالك النقض داخل الصلاة وخارجها وحمل بعض أتباعه الحديث على من كان به وسواس، وتمسكوا بأن الشكوى لا تكون إلا عن علة. قال الحافظ ابن حجر: وأجيب بما دل على التعميم وهو حديث أبي هريرة عند مسلم، ولفظه "إذا وجد أحدكم في بطنه شيئاً فأشكل عليه. أخرج منه شيئاً أو لا؟ فلا يخرج من

المسجد حتى يسمع صوتاً أو يجد ريحاً". اھ، فهذا الحديث لم يتعرض لشكوى شك، وهو صريح في طرح الشك. والله أعلم. قورتوبي مۇنداق دېدى " ئمام مالكنىڭ ھەممىگە تونۇلغان قارشى ناماز ئىچى ۋە سىرتىدا بۇزۇلدىغانلىقى. مالكى مەزھىبىدىكىلەرنىڭ بەزىلىرى بۇ ھەدىسنى ئۆزىدە ئەنسىزلىك بولغان كىشىگە تەۋە قىلدى. ئۇلار ھال ئېيتىش پەقەت بىرەر ئىللەتتىنلا بولىدىغانلىقىدا چىڭ تۇردى. ھاپىز ئىبنى ھەجەر مۇنداق دېدى: ئۇ ئومۇملۇق مەنىسىنى ئىپادىلەشنى بىلدۈرگەن، ئەبۇ ھۇرەيرەنىڭ مۇسلىمدىكى مۇنۇ لەۋزىدىكى ھەدىسى بىلەن رەت قىلىندى؛ «سىلەردىن بىر كىشى قورسىقىدا بىرەر نەرسە بارلىقىنى سەزسە، ئۇنىڭغا ئۆزىدىن بىر نەرسە چىققان چىقىمغانلىقى ئېنىق بولمىسا ئۇ كىشى بىرەر ئاۋازنى ئاڭلىمىغۇچە ياكى بىرەر پۇراقنى سەزمىگۈچە چوقۇم مەسچىتتىن چىقىمىسۇن». بۇ ھەدىس گۇماننى چىقىرىپ تاشلاشنى ئېنىق ئوتتۇرىغا قويغان ھالدا ھال ئېيتقۇچىنىڭ ھال-زارىغا چېتىلغان ئەمەس. ئاللاھ ئەڭ بىلگۈچىدۇر.

يُؤَخَذُ مِنَ الْحَدِيثِ (ھەدىستىن مۇنۇلار ئېلىنىدۇ)

- 1- مشروعية سؤال العلماء عما يحدث من وقائع.
- ئالمىلاردىن سادىر بولۇۋاتقان ئەمەلىي ئىشلار ھەققىدە سوئال سوراشنىڭ شەرىئەتكە ئۇيغۇن ئىكەنلىكى
- 2- وعدم الاستحياء في العلم.
- ئىلىم ئېلىشتا خىجىل بولۇشنىڭ يوقلۇقى
- 3- والعدول عن ذكر الشيء المستقبح.
- ياخشى كۆرۈلمەيدىغان ئىشنى تىلغا ئالماسلىق.
- 4- ومحاربة الشيطان والوسوسة، وإحباط هذا الكيد بترسيخ اليقين، ففي بعض الروايات "إذ جاء أحدكم الشيطان، فقال: إنك أحدثت، فليقل في نفسه: كذبت".
- شەيتانغا ۋە ئازدۇرۇشقا جەڭ ئېلان قىلىش، بۇنداق مىكىرنى گۇماندىن خالىي بولۇشنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش بىلەن بىكار قىلىش. بەزى رىۋايەتلەردە مۇنداق كەلدى: "سىلەرنىڭ بىرىڭلارنىڭ يېنىغا شەيتان كەلسە، ۋە ئۇ: سەن تاھارەتنى بۇزىدىغان بىر ئىشنى سادىر قىلدىڭ دېسە. ئۇ ئىچىدە: يالغان ئېيتتىڭ، دېسۇن."

أَسْئَلُهُ (سوئاللار)

1. اشرح الحديث بأسلوبك مبرزاً رحمة الله بالإنسان في عدم مؤاخذته على الشكوك.
- ئاللاھ تائالانىڭ ئىنساننىڭ گۇمان قىلىشلىرىنى جازالماسلىقتا ئۇنىڭغا بولغان مەرھەمىتىنى گەۋدىلەندۈرگەن ھالدا ئۆز ئۇسلۇبىڭىز بىلەن ھەدىسنى چۈشەندۈرۈڭ.
2. ما هو الخيال والتخيل؟
- «الخيال» ۋە «التخيل» نىڭ مەنىسى نېمە؟

3. ما المراد بالشيء؟ ولم عبر عنه بهذا التعبير؟

(ههدهسته تلغا ئېلىنغان) «بالشيء» دىن ئىرادە قىلىنغان مەنە نېمە؟ نېمە ئۈچۈن ئۇنى بۇنداق ئىپادىلەش بىلەن ئىپادىلىدى؟

4. ما معنى وجدانه؟ وهل قيد " في الصلاة " لبيان الواقع أو للاحتراز؟

«وَجَدَانُهُ» نىڭ مەنىسى نېمە؟ ئۇ يۈز بەرگەن ئىشنى بايان قىلىش ئۈچۈن «ناماز» بىلەن چەكلىنىدىمۇ ياكى (تاھارەتنى بۇزىدىغان ئىشتىن) ساقلىنىش ئۈچۈنمۇ؟

5. ما إعراب " لا يَنْفِتِلْ " أو " لا يَنْصِرْفُ "؟ وما الفرق بين الفعلين؟ وما معنى "أو" بينهما؟

«لَا يَنْفِتِلْ» ياكى «لَا يَنْصِرْفُ» نىڭ سۆز ئاخىرىنىڭ تۈرلىنىپ كېلىشى قانداق؟ بۇ ئىككى پېئىلنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى پەرق نېمە؟ ئۇ ئىككىسىنىڭ ئوتتۇرىسىدىكى «أو» نىڭ ئىپادىلەيدىغان مەنىسى نېمە؟
6. هل سماع الصوت أو شم الريح شرط؟ وضح ما تقول.

ئاۋاز ئاڭلاش ياكى پۇراقنى پۇراش شەرتمۇ؟ دېمەكچى بولغىنىڭىزنى چۈشەندۈرۈڭ.

7. يقال : إن هذا الحديث أصل من أصول الشريعة. فما هي القاعدة التي بناها؟

«بۇ ھەدىس ئىسلام شەرىئىتىنىڭ تۈپ ئاساسلىرىدىن بىرى» - دېيىلىدۇ. بۇ ھەدىس مەيدانغا كەلتۈرگەن قائىدە نېمە؟

8. ما رأى الإمام مالك فيها؟ وهل غلبة الظن بالحدث لا تبطل الوضوء؟

ئىمام مالىكنىڭ ئۇ ھەقتىكى قارىشى نېمە؟ تاھارەتنى بۇزىدىغان ناپاكلىق ھەققىدىكى ئارتۇق گۇمان تاھارەتنى بۇزىدۇ ياكى بۇزىمىدۇ؟

9. ماذا تعرف من مسائل تطبق عليها هذا القاعدة؟ وما وجهة نظر المالكية في المسألة؟ وبماذا ترد عليهم؟

بۇ قائىدە تەتبىقلىنىدىغان مەسىلىلەردىن نېمىلەرنى بىلىسىز؟ مالىكى مەزھىپىنىڭ بۇ مەسىلە ھەققىدىكى كۆز قارىشى نېمە؟ ئۇلارغا نېمە بىلەن جاۋاب قايتۇرىسىز؟

10. ماذا تأخذ من الحديث من الأحكام؟

ھەدىستىن ئېلىنغان ھۆكۈملەر نېمە؟

شَرْحُ الْكَلِمَاتِ

مەلۇم قىلدى، ھال ئېيتتى

شَكَا يَشْكُو شَكْوًا وَشَكَايَةً هَمَّهُ إِلَيْهِ / أَبَدَاهُ مُتَوَجِّعًا

شەكايەت قىلدى، دەرد تۆكتى

شَكَا إِلَيْهِ فُلَانًا / أَخْبَرَهُ بِسُوءِ فِعْلِهِ

دوختۇرغا ئاغرىقىنى بايان قىلدى

شَكَا مَرَضَهُ لِلطَّيِّبِ / شَرَحَهُ لَهُ

... نى ... نىڭ خىيالىغا كەلتۈردى

خَيَّلَ إِلَيْهِ إِلَيْهِ / جَعَلَهُ يَخَالُهُ

... نى دەپ خىيال قىلدى، ... غا ... دېگەن خىيال كەلدى،

خَيَّلَ إِلَيْهِ أَنَّهُ كَذَا / تَوَهَّمُ وَظَنَّ أَنَّهُ كَذَا

... غا ... غاندەك بىلىندى

وَجَدَ يَجِدُ وَجِدًا وَوُجُودًا وَوَجَدَانًا الشَّيْءَ / أَدْرَكَهُ وَأَصَابَهُ سەزدى، ھېس قىلدى
 الشَّيْءُ / الْحَالَةُ النَّاقِضَةُ لِلظَّهَارَةِ تەھارەتنى بۇزىدىغان ئىش
 الشَّيْءُ (خَارِجًا مِنَ الدُّبْرِ) ئارقىدىن چىققان نەرسە
 انْفَتَلَ عَنْ / انْصَرَفَ عَنْ ... ئايرىلدى، كىتىپ قالدى، قايتتى
 انْفَتَلَ عَنْ رَأْيِهِ پىكىرىدىن ياندى
 انْصَرَفَ عَنْهُ / تَحَوَّلَ عَنْهُ وَتَرَكَهُ
 رِيحٌ جَارِيَةٌ / هَوَاءٌ مُتَحَرِّكٌ ئايرىلدى، تاشلاپ كەتتى
 رِيحٌ / رَائِحَةٌ پۇراق، ھىد
 رِيحُ البَطْنِ / غَارٌ فِي المَعِدَةِ أَوِ المَعَاءِ ئوسۇرۇق
 المَعْنَى العَامُ شامال

سُبْحَانَ اللَّهِ / أَبْرَأُ لِلَّهِ مِنْ كُلِّ مَا لَا يَلِيْقُ بِجَلَالِهِ ئاللاھنى پاك دەپ بىلىمەن
 سُبْحَانَ اللَّهِ / تَنْزِيهَا لِلَّهِ وَتَرَاءَةً لَهُ مِمَّا لَا يَلِيْقُ بِهِ ئاللاھ پاك تۇر
 سُبْحَانَ اللَّهِ / أُسَبِّحُ سُبْحَانَ اللَّهِ ئاللاھنى پاك دەپ بىلىمەن
 سُبْحَانَ مَنْ خَلَقَ الْإِنْسَانَ ئىنساننى ياراتقان زات پاك تۇر
 طَبْعٌ / السَّجِيَّةُ الَّتِي جُبِلَ عَلَيْهَا الْإِنْسَانُ تۇغۇلما خاراكتېر، مەجەز
 وَفِي طَبْعِهِ الشُّكُّ وَالتَّسْيَانُ تۇغۇلما خاراكتېرىدە گۇمان ۋە ئۇنتۇش بار بولغان
 الشَّيْطَانُ الوَسْوَسُ الخَنَّاسُ ۋەسۋەسە قىلغۇچى يوشۇرۇن شەيتان
 سَلَطَهُ عَلَيْهِ / مَكَّنَهُ مِنْهُ وَحَكَمَهُ فِيهِ ... نى ... قىلىش ئىمكانىيىتىگە ئىگە قىلدى، ... لايىدىغان
 سَلَطَ فُلَانًا عَلَى فُلَانًا / حَرَضَهُ عَلَيْهِ قىلدى؛ ... نى ... كونترول قىلىدىغان قىلدى
 مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ / مِنْ أَمَامِهِ كۈشەندە قىلدى
 وَسُوَسَ الشَّيْطَانُ لَهُ / حَدَّثَهُ بِشَرِّ تۇنىڭ ئالدىدىن
 شَكَّكَ فُلَانًا فِي الْأَمْرِ / جَعَلَهُ يَشْكُ فِيهِ ۋەسۋەسە قىلدى
 جَلَّ يَجُلُّ جَلًّا / عَظَمَ ... گە ... دە گۇمان پەيدا قىلدى
 سُبْحَانَهُ جَلَّ شَأْنُهُ ئۇلۇغ بولدى
 أَقْبَلَ عَلَيْهِ بِوَجْهِهِ / تَوَجَّهَ نَحْوَهُ شەنى ئۇلۇغ ئاللاھ پاك تۇر
 الإِقْبَالُ عَلَى رَبِّهِ ... گە يۈزلەندى
 حَرَجٌ / ضَيْقٌ پەرۋەردىگارىغا يۈزلىنىش
 ضَيْقٌ / شِدَّةٌ، عُسْرٌ، فَقْرٌ قىسىلىش، تەڭلىك
 قَاتِنَقْچىلىق، قىسىلىش، يوقسۇزلۇق

وَسَوَّاسٌ / مَصْدَرٌ وَسَوَّسَ

رَسَمَ يَرَسِمُ لَهُ كَذَا / أَمَرَهُ بِهِ

اِسْتَصْحَبَ الشَّيْءَ / حَمَلَهُ مَعَهُ

اَلْاِسْتِصْحَابُ / اَلْحُكْمُ بِثُبُوتِ اَمْرِ فِي الزَّمَنِ اَللَّاحِقِ بِنَاءً عَلٰى ثُبُوتِ فِي الزَّمَنِ السَّابِقِ

ئەسلەدىكىنى ساقلاپ قېلىش، ئەسلەدىكى بىلەن ھۆكۈم قىلىش

اِسْتِصْحَابُ الْاَصْلِ

ئەسلەدىكىنى ساقلاپ قېلىش

طَرَحَ يَطْرَحُ طَرَحًا الشَّيْءَ عَنْهُ / اَلْقَاهُ وَاَبْعَدَهُ

چىقىرىپ تاشلىدى

اِبْقَاءُ مَا كَانَ عَلٰى مَا كَانَ

بولغان ئىشنى بۇرۇنقىسى ئاساسدا ساقلاپ قېلىش

تَكَفَّلَ لَهُ بِكَذَا / ضَمِنَهُ لَهُ

... غا . . . دا كاپالەت بەردى

وَإِنْ وَقَعَ عَلٰى خِلَافِ الْاَصْلِ

ئۇ (ئەمەل) ئەسلەگە خىلاپ بولغان بولسىمۇ

رَحْمَةً / مَغْفِرَةً

مەغپىرەت

رَحْمَةً مِنْهُ وَفَضْلًا

ئۆزىنىڭ مەغپىرىتى ۋە مەرھەمىتى بىلەن

الرِّيحُ الْمُبْتَلُ لِلرُّضْوَةِ

تاھارەتنى بۇزىدىغان يەل

لَا يَنْبَغِي أَنْ ...

... قىلىشقا بولمايدۇ. . . ماسلىق لازىم

وَلَا أَنْ يَعْتَقِدَ بُظْلَانَهَا

ئۇ (ناماز) نى بۇزۇلدى دەپ قارىماسلىقى

عَلَيْهِ أَنْ ... / يَجِبُ عَلَيْهِ أَنْ ...

... قىلىشى لازىم

طَرَأَ يَطْرَأُ طَرَأًا الشَّيْءَ / حَدَثَ

يۈز بەردى، پەيدا بولدى

تَيَقَّنَ الْأَمْرَ / عَلِمَهُ وَتَحَقَّقَهُ

ئېنىق بىلدى، چوڭقۇر ئىشەندى

يَقِينًا لَا يُمَارِجُهُ شَكٌّ

گۇمان ئارىلاشمايدىغان دەرىجىدە

مُوجِبٌ جُمُوجِبَاتٌ / بَاعِثٌ . دَاعٍ

سەۋەب ، تۈرتكە

اَلْحَوَاسُ الْمُوْجِبَةُ لِلْعِلْمِ

بىلىشكە تۈرتكە بولىدىغان سەزگۈلەر

نَاشِئٌ مِنْ كَذَا / نَاتِجٌ

... دىن كېلىپ چىققان، . . . دىن پەيدا بولغان

صَادِرٌ عَنِ السَّمْعِ أَوِ السَّمِّ

ئاڭلاش ۋە پۇراشتىن كېلىپ چىققان

رِيحُ الْحَدِيثِ

تاھارەتنى بۇزىدىغان ناپاكلىقنىڭ پۇرىقى

حَتَّى يَتَيَقَّنَ الْحَدِيثَ يَقِينًا ... يَقِينًا ... يَقِينًا

تاھارەتنى بۇزىدىغان ناپاكلىقنى . . . دەرىجىدە، . . . دەرىجىدە، . . . دەرىجىدە،

... دەرىجىدە ئېنىق بىلىمگۈچە

سَمَّ يَسُمُّ سَمًّا الشَّيْءَ / تَنَشَّقُ رَائِحَتَهُ

پۇرىدى

سَدٌّ يَسُدُّ سَدًّا الْبَابَ / أَغْلَقَهُ

ئىشكىنى ئەتتى

سَدٌّ عَلَيْهِ بَابُ الْكَلَامِ / مَنَعَهُ مِنَ الْكَلَامِ

... غا سۆزلەشنىڭ ئىككىشىنى ئەتتى، سۆزلەتمىدى

ئازدۇردى

أَعْوَى فُلَاكًا / أَضَلَّهُ وَأَعْرَاهُ

يُسَدُّ الْمُسْلِمُ عَلَى الشَّيْطَانِ أَبْوَابَ إِغْوَائِهِ

مۇسۇلمانلار شەيتانغا ئازدۇرۇش ئىشىكىنى ئېتىدۇ، ئۆزلىرىنى ئازدۇرۇشتىن توسىدۇ.

گۇمان ۋە ئارىسالدى بولۇشنىڭ خەتەرلىرى

أَخْطَارُ الشَّكِّ وَالْتَرَدِّ

الْمَبَاحِثُ الْعَرَبِيَّةُ

ئەھۋال ئېيتقۇچى

الشَّكِي / مَنْ يَشْتَكِي أَمْرَهُ لِعَبْرِهِ

ئۇ ئەسلى مەنىسى گۇمان قىلىش بولغان خىيالدىن كېلىپ چىققان

وَأَضَلُّهُ مِنَ الْخِيَالِ وَالْمَعْنَى ظَنُّ

ئىككى ئېھتىماللىقنىڭ باراۋەر بولۇشى

تَسَاوِي الْأَحْتِمَالَيْنِ

ئۇ ئىككىسىدىن بىرىنىڭ ... دىن ئۈستۈن بولۇشى

تَرْجِيحَ أَحَدِهِمَا عَلَى ...

مَا هُوَ أَضَلُّ اللَّغَةِ مِنْ أَنَّ الظَّنَّ خِلَافُ اليَقِينِ

«گۇمان ئېنىق بىلىشنىڭ ئەكسى» ئىكەنلىكىدىن ئىبارەت ئۇنىڭ ئەسلى لۇغەت مەنىسى

حَدَّثَ (عِنْدَ الْفُقَهَاءِ): التَّجَاسُةُ الْحُكْمِيَّةُ الَّتِي تَرْتَفِعُ بِالْوُضوءِ أَوِ الْغُسْلِ أَوِ التَّيْمُمِ

ھەدەس، تاھارەتنى بۇزىدىغان ناپاكلىق (تاھارەت، غۇسۇل، تەيەممۇمنى كەتكۈزىدىغان ھۆكۈم جەھەتتىكى ناپاكلىق)

تاشلىدى، كەچتى، قىلمىدى

عَدَلَ يَعِدُّلُ عَدْلًا وَعَدُولًا عَنْ كَذَا / تَرَكَهُ

ئۇنى بىۋاسىتە تىلغا ئالماسلىق

الْعُدُولُ عَنْ ذِكْرِهِ صِرَاحَةً

مەينەت دەپ بىلدى، يىرگەندى

اسْتَقْدَرَ الشَّيْءَ / وَجَدَهُ قَدِيرًا كَرِهَهُ لَوْسَخِهِ

يېقىمسىز ئىش، يىرگىنىشلىك ئىش

مُسْتَقْدَرٌ

ھېچبىر زۆرۈرىيىتى يوق يەردە (چاغدا)

حَيْثُ لَا ضُرُورَةَ

ئۇنىڭ تاھارەتنى بۇزىدىغان ئىشنى ھېس قىلىشنىڭ مەنىسى

مَعْنَى وَجْدَانِهِ الْحَدَثَ

ئۇ (تاھارەتنى بۇزىدىغان ئىش) نىڭ ئۆزىدىن سادىر بولغانلىقىنى گۇمان قىلىش

ظَنُّ خُرُوجِهِ مِنْهُ

ئۇنىڭ ئەركىنلىكىنى چەكلىدى

قَيْدَهُ / حَصَرَهُ

ئۇ (تاھارەتنى بۇزىدىغان ئىش) ساقلىنىش ئۈچۈن ئەمەس،

قَيْدَ لِبَيَانِ الْوَاقِعِ وَلَيْسَ لِلْإِحْتِرَازِ

يۈز بەرگەن ئىشنى بايان قىلىش ئۈچۈن (ناماز بىلەن) چەكلىنىلدى

كۆپچىلىك ئالىملار بىرلىككە كەلگىنى ئاساسدا

عَلَى مَا ذَهَبَ إِلَيْهِ الْجُمْهُورُ

ساقلىنىدى

إِحْتَرَزَ مِنْهُ / تَحَفَّظَ وَتَوَقَّى مِنْهُ

رىۋايەت قىلغۇچىنىڭ گۇمانى سەۋەبىدىن

بِالشَّكِّ مِنَ الرَّاويِ

توسۇقنى ئىپادىلىگۈچى «لا» بولۇشىسىز بۇيرۇقنى ئىپادىلىگۈچى «لا»

لَا التَّاهِيَةَ

توسۇقنى ئىپادىلىگۈچى «لا» بىلەن كېسىك فورمىدا كەلگەن

مَجْزُومٌ بِـ "لَا" التَّاهِيَةِ

وَيَجُوزُ الرَّفْعُ عَلَى أَنَّ "لَا" نَائِيَةٌ

«لَا» نىڭ بولۇشىسىز قوشۇمچە ئىكەنلىكى ئاساسدا باش

فورمىدا كېلىشىمۇ جائىز بولىدۇ

ئىككىسىنىڭ بىرىنىڭ مەۋجۇتلۇقى

مۇسۇلمانلارنىڭ بىردەك قارىشى بىلەن

فِقْهُ الْحَدِيثِ

وَجُودُ أَحَدِهِمَا

بِإِجْمَاعِ الْمُسْلِمِينَ

أَصْلُ جُأْصُولٍ / أَسَاسٍ

ئاساس، تۈپ ئاساس

أَصْلٌ مِنَ أَصُولِ الْإِسْلَامِ

ئىسلام دىنىنىڭ تۈپ ئاساسلىرىدىن بىرى

حَكَمٌ يَحْكُمُ حُكْمًا بِالْأَمْرِ / قَضَى

ھۆكۈم قىلدى

يُحْكَمُ بِبَقَائِهَا عَلَى أَصُولِهَا

ئۇنىڭ داۋامىغا ئەسلىدىكىسى ئاساسدا ھۆكۈم قىلىنىدۇ

بِقَاءٍ / دَوَامٍ

داۋامى

أَلَشَّكَ الطَّارِئُ عَلَيْهَا

ئۇ (ئىش) قا پەيدا بولغان گۇمان

مَنْ تَيَقَّنَ الظَّاهِرَةَ وَشَكَ فِي الْحَدِيثِ

پاكلىقنى ئېنىق بىلگەن، ناپاكلىقتىن گۇمانلانغان كىشى

حُصُولُ هَذَا الشَّكِّ فِي نَفْسِ الصَّلَاةِ

بۇ گۇماننىڭ نامازنىڭ ئۆزىدە پەيدا بولۇشى

مَذْهَبٌ / رَأْيٌ قَارَاش

مَذْهَبٌ / طَرِيقَةٌ تۇتقان يول

مَذْهَبُ بَجَاهِيرِ الْعُلَمَاءِ

كۆپچىلىك ئالىملارنىڭ تۇتقان يولى

السَّلَفُ / الصَّحَابَةُ وَالتَّابِعُونَ وَتَابِعُو التَّابِعِينَ

سەلەپ (ئالىملىرى)

(ساھابىلەر، تابىئىنلار ۋە ئۇلاردىن كېيىنكىلەر)

خَلْفٌ / مَا بَعْدَ عَصْرِ تَابِعِ التَّابِعِينَ مِنَ الْعُلَمَاءِ

خەلەف (ئالىملىرى)

(تابىئىنلاردىن كېيىنكىلەرنىڭ دەۋرىدىن كېيىنكى ئالىملار)

حَتَّى يَحْكِيَ حِكَايَةً عَنْهُ الْحَدِيثُ / نَقَلَهُ

رىۋايەت قىلدى، بايان قىلدى

حُكْيَ عَنْ مَالِكٍ رَوَايَتَانِ

ئىمام مالىكتىن ئىككى رىۋايەت بايان قىلىندى

لَزِمَهُ الْوُضُوءُ

ئۇنىڭغا تاھارەت ئېلىش لازىم بولدى

إِنْ كَانَ شَكُّ خَارِجَ الصَّلَاةِ

گۇمان نامازنىڭ سىرتىدا بولسا

يَلْزَمُهُ بِكُلِّ حَالٍ

ھەر ھالدا ئۇنىڭغا (تاھارەت ئېلىش) لازىم بولىدۇ

الشَّافِعِيَّةُ

شافىئى مەزھىپى

وُقُوعُ الْحَدِيثِ وَعَدَمُهُ

تاھارەتنى بۇزىدىغان ناپاكلىقنىڭ يۈز بېرىشى ۋە يۈز بەرمەسلىكى

يَعْلَبُ عَلَى ظَنِّهِ

ئۇنىڭ گۇمانىدىن ئۈستۈنراق بولىدۇ

فَلَا وَوُضُوءَ عَلَيْهِ بِكُلِّ حَالٍ

ھەر بىر ئەھۋالدا ئۇنىڭغا ھېچبىر تاھارەت ئېلىش يوق

وَيُسْتَحَبُّ لَهُ أَنْ يَتَوَضَّأَ إِحْتِيَاظًا

ئۇنىڭغا ئېھتىيات ئۈچۈن تاھارەت ئېلىش ياخشى كۆرۈلىدۇ

يُوقِرِدَا تِلْغَا ئېلِنِغَان قَائِدِنِگە تەئەللۇق مەسلىلەر جۈملىسىدىن

ئايالنى تالاق قىلىش

قۇلىنى ئازاد قىلىش

پاك سۇنىڭ نجاسەت بولۇشى

نجاسەت سۇنىڭ پاكلىقى

ئەسلىسى بۇنداق ئىشنىڭ بولمىغانلىقىدۇر

ئىمام مالىكىنىڭ ھەممىگە تونۇلغان قارىشى

بۇزدى، بىكار قىلدى

ئۇنىڭ ئەگەشكۈچىلىرىنىڭ بەزىلىرى، ئۇنىڭ مەزھىبىدىلەرنىڭ بەزىلىرى

ئەنسىزلىك، ئەنسىرەش

ئۆزىدە ئەنسىزلىك بار كىشى

ھال ئېيتىش پەقەت بىرەر ئىللەتتىنلا بولىدىغانلىقى

ئۇ ئومۇملۇق مەنسىنى ئىپادىلەشنى بىلدۈرگەن (ھەدىس) بىلەن رەت قىلىندى

ئېنىق بولمىدى، مۇرەككەپلەشتى

ئۇنىڭغا ئۆزىدىن بىر نەرسە چىققان - چىقمىغانلىقى ئېنىق بولمىدى

تاقالدى، چېتىلدى

ھال ئېيتقۇچىنىڭ ھال - زارىغا چېتىلغان ئەمەس

يُؤْخَذُ مِنَ الْحَدِيثِ

ئالىملاردىن سادىر بولۇۋاتقان ئەمەلىي ئىشلار ھەققىدە سوئال سوراش

ياخشى كۆرۈلمەيدىغان ئىش

بۇنداق مىكىرنى بىكار قىلىش، بەربات قىلىش

تېخىمۇ چوڭقۇر ئېنىق بىلىش، گۇماندىن خالىي بولۇشنى چوڭقۇرلاشتۇرۇش

الْأَسْئَلَةُ

ئۇنىڭ گۇمان قىلىشلىرىنى جازالماسلىق

تاھارەتنى بۇزىدىغان ناپاكلىق ھەققىدىكى ئارتۇق گۇمان

بۇ قائىدە تەتبىقلىنىدىغان مەسلىلەر

مالىكى مەزھىپىنىڭ كۆز قارىشى

(نەشىرگە تەييارلىغۇچى: ئىسمائىل قادىر ھاجىم)

مِنْ مَسَائِلِ الْقَاعِدَةِ الْمَذْكُورَةِ

طَلَاقُ زَوْجَتِهِ

عَتَقَ عَبْدَهُ

نَجَاسَةُ الْمَاءِ الظَّاهِرِ

ظَهَارَةُ الْمَاءِ النَّجِسِ

وَالْأَصْلُ عَدَمُ هَذَا الْحَادِثِ

مَشْهُورٌ مَذْهَبِ مَالِكٍ

نَقَضَ يَنْقُضُ نَقْضًا الْأَمْرَ / أَبْطَلَهُ بَعْدَ إِحْكَامِهِ

بَعْضُ أَتْبَاعِهِ

وَسَوَّاسٌ / قَلِقٌ هَاجِسٌ

مَنْ كَانَ بِهِ وَسَوَّاسٌ

أَنَّ الشُّكُورَى لَا تَكُونُ إِلَّا عَنْ عِلَّةٍ

أُجِيبَ بِمَا دَلَّ عَلَى التَّعْمِيمِ

أَشْكَلَ الْأَمْرُ / التَّبَسُّسُ

أَشْكَلَ عَلَيْهِ أَخْرَجَ مِنْهُ شَيْءٌ أَوْ لَا؟

تَعَرَّضَ لِلْأَمْرِ / تَدَخَّلَ فِيهِ

لَمْ يَتَعَرَّضْ لِشُكُورَى شَاكٍ

سُؤَالَ الْعُلَمَاءِ عَمَّا يَحْدُثُ مِنْ وَقَائِعِ

الْشَيْءِ الْمُسْتَفْهِحِ

إِحْبَاطُ هَذَا الْكَيْدِ

تَرْسِيخُ الْيَقِينِ

عَدَمُ مُؤَاخَذَتِهِ عَلَى الشُّكُوكِ

غَلَبَةُ الظَّنِّ بِالْحَدِيثِ

مَسَائِلُ تُطَبَّقُ عَلَيْهَا هَذِهِ الْقَاعِدَةُ

وَجِهَةٌ نَظَرِ الْمَالِكِيَّةِ

ئەرەب تىلىدىكى بەزى گرامماتىكىلىق ۋاسىتىلەرنىڭ

قوللىنىلىشى ۋە ئۇنىڭ تەرجىمىسى ①

إِسْتِعْمَالُ بَعْضِ الْأَدَوَاتِ النَّحْوِيَّةِ الْعَرَبِيَّةِ وَتَرْجُمَتُهَا

أ (هَمْزَةُ الْإِسْتِفْهَامِ)

II . أ كەلگەن سوئال جۈملىسىنىڭ جاۋابى

1- بولۇشلۇق سوئالغا جاۋاب بەرگەندە، جاۋاب بولۇشلۇق بولسا « نَعَمْ » قوللىنىلىدۇ، جاۋاب بولۇشىز بولسا، « لا » قوللىنىلىدۇ، جاۋاب قوشۇمچىسى چۈشۈپ قېلىپ، مۇناسىپ جاۋاب جۈملىلا قوللىنىلسىمۇ بولىدۇ.

– أَقَالُوا لَكَ إِنِّي بَطَلٌ؟ ئۇلار ساڭا مېنىڭ قەھرىمان ئىكەنلىكىمنى ئېيتتىمۇ؟

– نَعَمْ، كُلُّهُمْ يَقُولُونَ ذَلِكَ ... شۇنداق، ئۇلارنىڭ ھەممىسى ئاشۇنداق دەيدۇ.

– أَسَافِرُ أَحُوكَ؟ سېنىڭ قېرىندىشىڭ سەپەرگە چىقتىمۇ؟

– لا، لَمْ يُسَافِرْ بَعْدُ. ياق، ئۇ تېخى سەپەرگە چىقمىدى.

– أَهَذَا مَكَانٌ وَزَمَانٌ نَتَحَدَّثُ فِيهِمَا عَنْ ذَلِكَ؟ بۇ بىز ئاشۇ توغرىسىدا سۆزلىشىدىغان ئورۇن ۋە ۋاقتىمۇ؟

– إِنَّهُ خَيْرٌ مَوْضِعٍ وَظَرْفٍ. بۇ ئەڭ ياخشى ئورۇن ۋە شارائىت.

2- بولۇشىز سوئالغا جاۋاب بەرگەندە بىلى قوللىنىلىپ «ياق، ئۇنداق ئەمەس» دېگەننى، نَعَمْ

قوللىنىلىپ، «شۇنداق، ھەئە» دېگەننى بىلدۈرىدۇ. بىلى بولۇشىز سوئالنى ئىنكار قىلىش

پوزىتسىيىسىنى بىلدۈرۈش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ. نَعَمْ بۇ خىل بولۇشىز سوئالنى مۇئەييەنلەشتۈرۈش

پوزىتسىيىسىنى ئىپادىلەش ئۈچۈن قوللىنىلىدۇ:

– أَلَمْ يُسَافِرْ أَحُوكَ؟ سېنىڭ قېرىندىشىڭ سەپەرگە چىقمىدىمۇ؟

– بلى، (أَيُّ سَافِرٍ) ياق، (ئۇ سەپەرگە چىقتى) نَعَمْ، (أَيُّ لَمْ يُسَافِرْ) ھەئە، (سەپەرگە چىقمىدى)

3- تاللىما سوئالغا جاۋاب بەرگەندە « نَعَمْ » ياكى « لا » قوللىنىلمايدۇ، بەلكى تاللىنىدىغانلارنىڭ

ئارىسىدىن مەلۇم بىرىنى بىۋاسىتە كەلتۈرۈشكە بولىدۇ ياكى تۇلۇق بىر جۈملىنى قوللىنىپ جاۋاب

بېرىشكىمۇ بولىدۇ:

– أ بِالطَّائِرَةِ تُسَافِرُ أَمْ بِالْقِطَارِ؟ سەن ئايروپىلان بىلەن سەپەر قىلامسەن ياكى پويىز بىلەنمۇ؟

– بِالْقِطَارِ. پويىز بىلەن. – أَسَافِرُ بِالْقِطَارِ. مەن پويىز بىلەن سەپەر قىلىمەن.

4- قايتۇرما سوراق جۈملىگە جاۋاب بەرگەندە، قايتۇرما سوراق جۈملى بولۇشىز جۈملە بولسا،

جاۋاب بەرگەندە « نَعَمْ » نى ئىشلىتىش، قايتۇرما سوراقتا ئوتتۇرغا قويۇلغىنىغا قوشۇلۇشنى

بىلدۈرىدۇ: « بلى » نى ئىشلىتىش، قايتۇرما سوراقتا ئوتتۇرغا قويۇلغىنىغا قوشۇلماسلىقىنى بىلدۈرىدۇ.

– إِنَّهُ كِتَابٌ جَيِّدٌ، أَلَيْسَ كَذَلِكَ؟ ئۇ بىر ياخشى كىتاب، ئاشۇنداق ئەمەسمۇ؟

① بېشى ئالدىنقى ساندا.

نَعَمْ ، إِنَّهُ لَيْسَ بِكِتَابٍ جَيِّدٍ . هه ، ئۇ ياخشى كىتاب ئەمەس . - بَلَى ، إِنَّهُ كِتَابٌ جَيِّدٌ . ياق ، ئۇ ياخشى كىتاب .
قايتۇرما سوراق جۈملە ، بولۇشلۇق جۈملە بولسا ، جاۋاب بەرگەندە « نَعَمْ » نىڭ قوللىنىلىشى
قايتۇرما سوراقتا ئوتتۇرغا قويۇلغىنىغا قوشۇلۇشنى ئىپادىلەيدۇ . « لَّا » نىڭ قوللىنىلىشى قايتۇرما
سوراقتا ئوتتۇرغا قويۇلغىنىغا قوشۇلماسلىقىنى بىلدۈرىدۇ .

- لَمْ يَذْهَبْ إِلَى الْمَدِينَةِ ، أَهْوُ كَذَلِكَ ؟ ئۇ شەھەرگە بارمىدى ، ئاشۇنداقمۇ؟

- نَعَمْ ، وَهُوَ كَذَلِكَ . هەئە ، ئاشۇنداق . لَّا ، وَهُوَ لَيْسَ كَذَلِكَ . ياق ، ئاشۇنداق ئەمەس .

III سوئال ئۇلانمىسى « أ » نىڭ ئىپادىلەيدىغان مەنىلىرى

1- روشەن بولمىغان ئىشقا قارىتا سوئال قويۇشتىن ئىبارەت سوراقتىكى بىلدۈرىدۇ . مۇھىمى

تۆۋەندىكى ئىككى خىل مەنىدە كېلىدۇ :

(1) ئومۇمىي سوئال جۈملىدە قارشى تەرەپتىن بولۇشلۇق ياكى بولۇشمىز جاۋاب بېرىشلا تەلەپ قىلىنىدۇ :

- أ هِيَ أُمَّكَ ؟ ئۇ سېنىڭ ئاناڭمۇ ؟ أَلَمْ يَتَّصِلْ بِكَ أَمْسٍ ؟ ئۇ تۆنۈگۈن سەن بىلەن ئالاقىلاشمىدىمۇ ؟

- أ نَسْتَطِيعُ أَنْ نَحْصُلَ عَلَى نَفْسِ الْمَنَافِعِ ؟ بىز ئوخشاش مەنپەئەتكە ئېرىشەلەيمىزمۇ ؟

(2) تاللىما سوئال جۈملىدە بىر قانچە تەڭداش بۆلەكلەردىن قارشى تەرەپنىڭ تاللاپ جاۋاب بېرىشى

تەلەپ قىلىنىدۇ .

- أَلَنْذَهَبُ إِلَى حَدِيقَةِ الشَّعْبِ أَمْ حَدِيقَةِ الْحَيَوَانِ ؟ خەلق باغچىسىغا بارمىزمۇ ياكى ھايۋاناتلار باغچىسىغىمۇ ؟

- أَتَأْتِي أُنْتِ أَمْ عَلِيٌّ ؟ سەن كېلەمسەن ياكى ئەلىمۇ ؟

- أَتُرِيدُ أَنْ تُسَافِرَ فِي يَوْمِ الْأَحَدِ أَمْ فِي يَوْمِ الْإِثْنَيْنِ ؟

سەن يەكشەنبە كۈنى سەپەرگە چىقماقچىمۇ ، ياكى دۈشەنبە كۈنىمۇ ؟

- أَتُحِبُّ هَذَا أَمْ ذَلِكَ ؟ سەن بۇنى ياخشى كۆرەمسەن ياكى ئاۋۇنىمۇ ؟

2. سوئال ئۇلانمىسى «أ» قارشى تەرەپتىن بولۇشلۇق ياكى بولۇشمىز جاۋاب بېرىشنى تەلەپ

قىلىدىغان ئومۇمىي سوئال جۈملىدە قوللىنىلغاندىن باشقا ، قايتىلاپ سوراقتىكى بىلدۈرىدىغان سوئال

جۈملە ، يەنى «بىلىپ تۇرۇپ سورا» ياكى «ئېنىق تۇرۇقلۇق سورا» نى بىلدۈرىدىغان قايتۇرما

سوراق جۈملىدىمۇ قوللىنىلىشى مۇمكىن . ئىپادىلىنىش جەھەتتە سوئال قويۇلىدۇ ، ئەمەلىيەتتە ئۇ

باياننى تەكىتلەپ ئىپادىلەشنىڭ بىر خىل شەكلى . ئۇ باشقىلارنىڭ جاۋاب بېرىشىگە ھاجەت

بولمايدۇ ، بۇ خىل قايتۇرما سوراق ئىپادىلەيدىغان مەنا ناھايىتى مۇرەككەپ ، ئۇ تەسەۋۋۇر ، گۇمان ياكى

ئىشەنچسىزلىك ، مۇراجىئەت ، ئۆكۈندۈرۈش ، ھەيرانلىق قاتارلىق مەنىلەرنى بىلدۈرىشى مۇمكىن .

(1) پەرز تەسەۋۋۇر (التَّصَوُّرُ) نى بىلدۈرىدۇ :

سۆزلىگۈچى بىر ئىشقا نىسبەتەن دەسلەپكى قاراش ۋە چۈشەنچىگە ئىگە بولغان بۇلۇپ ، ئۇتامەن

توغرا بولۇشىمۇ مۇمكىن توغرا بولماسلىقىمۇ مۇمكىن .

- أَلَنْتَ عِصَامٌ ؟ سەن ئىساممۇ ؟ - أَقَدْ تَعَرَّفْتُ أَيْنَ هُوَ ؟ سەن ئۇنىڭ نەدە ئىكەنلىكىنى بىلەرسەن ؟

- أَدْبَسُ فِي الْإِنَاءِ أَمْ عَسَلٌ ؟ قاچىنىڭ ئىچىدە شىرنە بارمۇ ياكى ھەسەلمۇ ؟

(2) بۇرۇلما قايتۇرما سوراق (الْإِنْكَارُ الْإِبْطَالِيُّ) بىلدۈرىدۇ :

قوللىنىلغان سوئال شەكلى بايان قىلىنغان مەزمۇنى كۈچەيتىدۇ ، بولۇشمىز بولغاندا ،

ئىپادىلەيدىغىنى بولۇشلۇق مەنە بولىدۇ. بولۇشلۇق بولغاندا ئىپادىلەيدىغىنى بولۇشىسىز مەنە بولىدۇ.
- قُلْتَ إِنَّكَ صَدِيقِي الْحَمِيمِ ، أَسَاعَدْتَنِي عِنْدَ الشَّدَائِدِ؟

سەن ئۆزۈڭنىڭ مېنىڭ ئەڭ يېقىن دوستۇم ئىكەنلىكىمنى ئىيتتىڭ. قىيىن چاغلاردا ماڭا ياردەم قىلدىڭمۇ؟

- أَلَيْسَ النَّجَاحُ يَأْتِي مِنَ الصَّبْرِ وَالْإِجْتِهَادِ ؟ مَوْهَبَةٌ قِيَمَةٌ سَهْوَرٌ وَهُ تَرْشِجَانَلِيقَتِن كِبَلِدُو ئەمەسمۇ؟

- ﴿أَفَسِحْرٌ هَذَا أَمْ أَنْتُمْ لَا تُبْصِرُونَ؟﴾ (الطور ۵۲: ۱۵)

﴿يەنە ئۇلارغا﴾: «بۇ دوزاخ سېھرىمكەن ياكى سىلەر كۆرمەيۋاتامسىلەر» دېيىلىدۇ ﴿(52-سۈرە / تۇر 15-ئايەت)

(3) ئۆكۈندۈرمە قايتۇرما سوراق (الإنكارُ التَّوْبِيخِيُّ) نى بىلدۈرىدۇ:

سۆزلىگۈچى سوئالنىڭ ياردىمى ئارقىلىق قارشى تەرەپكە نارازىلىق، ئەيىبلەش، ئۆكۈندۈرۈشنى

ئىپادىلەيدۇ. جۈملە تەركىبىدىكى سوئالنىڭ مەزمۇنى رىئال ئەمەلىيەتكە ئۇيغۇن بولىدۇ.

- أَتَفْعَلُ مَا تَعْرِفُهُ مِنَ الْخَطَا؟ سىز بىلىدىغان خاتالىقنى قىلۋاتامسىز؟

- أَلَمْ تُحْسِنِ بِالْحَجَلِ؟ سىز خىجىللىقنى ھېس قىلمىدىڭىزمۇ - أَلَا تَقُومُ؟ سىز ئورنىڭىزدىن تۇرمامسىز؟

- أَفَعَلْتَ هَذَا الْمِقْدَارَ الْقَلِيلَ مِنَ الْعَمَلِ خِلَالَ يَوْمَيْنِ؟

سەن ئىككى كۈن داۋامىدا مۇشۇنچىلىكلا ئاز خىزمەت قىلدىڭمۇ؟

(4) ئىتىراپ قىلىش (التَّقرِيرُ) نى بىلدۈرىدۇ:

سۆزلىگۈچى ئىشنى ئاللىقاچان بىلىپ بولغان بولۇپ، پەقەت سوئال ئارقىلىقلا ئىسپاتلىماقچى بولىدۇ.

- أَلَسْتَ تُحِبُّهَا؟ سەن ئۇنى ياخشى كۆرۈۋاتقان ئەمەسمۇ؟ أَأَنْتَ صَرِيئَةٌ؟ سەنغىنە ئۇنى ئۇردۇڭمۇ؟

- أَهَذَا لَسْتَ فَعَلْتَهُ؟ بۇنغىنە سەن قىلغان بولمىغىدىڭ؟

- أَحَفِظْتَ الدَّرْسَ؟ (تقرير للفاعل) سەن دەرسنى يادلىغانتىڭمۇ؟

- أَأَنْتَ حَفِظْتَ الدَّرْسَ؟ (تقرير للمفعول) سەنغىنە دەرسنى يادلىدىڭمۇ؟

- أَدْرَسَكَ حَفِظْتَ؟ (تقرير للمفعول به) دەرسىڭنىڭ سەنغىنە يادلىدىڭمۇ؟

(5) مەسخىرە - مازاق (التَّهَكُّمُ) نى بىلدۈرىدۇ:

سۆزلىگۈچى سوئال ئارقىلىق قارشى تەرەپنى مەسخىرە - مازاق قىلىدۇ:

- أَتَنْبِقُ هَذِهِ الْفِكْرَةَ مِنْ رَأْسِكَ الْعَظِيمِ؟ بۇ پىكىر سېنىڭ بۈيۈك كاللاڭدىن كېلىپ چىقىدىغاندۇ؟

- أَلَسْتَ تَعْرِفُ كُلَّ شَيْءٍ؟ سەن ھەر نەرسىنى بىلىسەن ئەمەسمۇ؟

- جِسْمُكَ قَوِيٌّ ، أَلَا تَسْتَطِيعُ أَنْ تَحْمَلَ هَذَا؟ سېنىڭ بەدىنىڭ كۈچلۈك، بۇنىمۇ كۆتۈرەلمەسەن؟

(6) بۇيرۇق (الأمرُ) نى بىلدۈرىدۇ:

سۆزلىگۈچى سوئال ئارقىلىق قارشى تەرەپكە بىرەر ئىشنى قىلىش تەلپىنى قويۇشى پەقەت

سىپايلىق تۈسىنىلا قوشىدۇ، ئەمەلىيەتتە ئۆتۈنۈپ سوراش ئىماسىدىكى سوئال شەكلىدە كەلگەن

ئومۇد - تەلەپ جۈملىسى بولۇپ كېلىدۇ:

- أَكْتَبْتَ الْوَأَجِبَاتِ؟ سەن تاپشۇرۇقلارنى يازغانسەن؟ أَلَمْ تَنْظَفْتَ الْعُرْفَةَ؟ سەن بۆلۈمنى تازىلىغانسەن؟

- أَعِنْدَكُمْ سُؤَالٌ؟ سوئاللىقلار باردۇ؟

(7) تەئەججۈپ (التَّعَجُّبُ) نى بىلدۈرىدۇ:

سۆزلىگۈچى سوئال ئارقىلىق ئۆزىنىڭ ھەيرانلىنىش، تەئەججۈپ ياكى خۇرسىنىش ھېسپاتىنى ئىپادىلەيدۇ:

– أَلَمْ تَعْرِفْنِي؟ أَنَا حَسَنٌ. سەن مېنى تونۇمدىڭمۇ؟ مەن ھەسەن.

– أَكُلُ هَذِهِ لَكَ وَحَدَّكَ؟ بۇنىڭ ھەممىسى يالغۇز سېنىڭكى؟ – أَمَا رَأَيْتَ هَذَا؟ بۇنى كۆرمىگەنمىدىڭ؟
(8) ئاستا دەپ بىلىش (الاستبطاء) نى بىلدۈرىدۇ:

سۆزلىگۈچى سوئال ئۇسلۇبى ئارقىلىق قارشى تەرەپنىڭ ھەرىكىتىنى ناھايىتى ئاستا دەپ قارىغانلىقىنى ياكى ئىش-ھەرىكەتنىڭ ئېلىپ بېرىلىشى ئاستىلاپ كەينىگە سۆرۈلۈۋاتقانلىقىنى ئىپادىلەيدۇ:

– أَتَظُنُّ أَنَّ الْوَقْتَ مُبَكَّرٌ؟ سەن ۋاقىتنى بالدۇر دەپ ئويلاۋاتامسەن؟

– ﴿أَلَمْ يَأْنِ لِلَّذِينَ آمَنُوا أَنْ تَخْشَعَ قُلُوبُهُمْ لِذِكْرِ اللَّهِ وَمَا نَزَلَ مِنَ الْحَقِّ﴾ (الحديد ۵۷: ۱۶)

«مۆمىنلەر ئۈچۈن ئاللاننىڭ زىكرىگە ۋە نازىل بولغان ھەقىقەت (قۇرئان ئايەتلىرى) گە دىللىرى ئېرىيدىغان ۋاقىت تېخى يەتمىدىمۇ؟» (57-سۈرە / ھەدىد 16-ئايەت)

أ (هُمَزَةُ التَّسْوِيَةِ)

«أ» يەنى باراۋەرلەشتۈرگۈچى اَلْهُمَزَةُ (اَلْهُمَزَةُ لِلتَّسْوِيَةِ)، پەتھەگە قاتقان، مەستەر قوشۇمچىسى. ئۇ ئۆزىدىن كېيىنكى پېئىللىق جۈملە بىلەن بىرلىكتە بىر قىياسىي مەستەر (بىۋاسىتە مەستەر ئورنىدا كېلەلەيدىغان) ھاسىل قىلىپ جۈملە بۆلىكى بولۇپ كېلىدۇ.

I – باراۋەرلەشتۈرگۈچى اَلْهُمَزَةُ نىڭ قوللىنىلىشى

1 – بۇ اَلْهُمَزَةُ كۆپىنچە تۆۋەندىكى سۆز ۋە جۈملە شەكىللىرى بىلەن بىرلىكتە قوللىنىلىدۇ:

سَوَاءٌ (ئوخشاش، باراۋەر)، سَيِّئٌ (ئىككىسى ئوخشاش، ئىككىسى باراۋەر، بىرلىكى: سَيِّئٌ) : مَا أَبَالِي (كۆڭۈل بۆلمەيمەن، دىققەت قىلمايمەن) : مَا أَذْرِي (بىلمەيمەن) : لَيْتَ شِعْرِي (بىلسەم ئىدىم، بىلسەمچۇ) : ئۇنىڭدىن باشقا يۇقىردا بايان قىلىنغان سۆز، جۈملە شەكىللىرىگە مەنداش بولغان بەزى سۆز ۋە جۈملە شەكىللىرى بىلەن بىللە كېلىدۇ. مەسىلەن: «لَمْ يَكُنْ مُبَيِّنًا...» (... ئېنىق بولمىدى، ئېنىق ئەمەس) «لَمْ يَكُنْ مُتَمَيِّزًا...» (... پەرقلىق بولمىدى، پەرقلىق ئەمەس)، «لَمْ يَكُنْ مَعْرُوفًا...» (... مەلۇم بولمىدى، مەلۇم ئەمەس) : «لَمْ تُوضِّحْ...» (ئۇچۇقلاشتۇرمىدىڭ، روشەنلەشتۈرمىدىڭ) : «لَمْ أُمَيِّزْ...» (پەرقلىقەندۈرەلمىدىم، ئايرىيالمىدىم) : «لَمْ أَبَيِّنْ...» (ئاشكارە قىلالمىدىم، بايان قىلالمىدىم) : «لَمْ أَشْعُرْ...» (ھېس قىلالمىدىم) : «لَمْ أُوَكِّدْ...» (مۇئەييەنلەشتۈرەلمىدىم) ... قاتارلىقلار :

– سَوَاءٌ عَلَيَّ أَدْرَسْتَ أَمْ لَمْ تَدْرُسْ . سەن ئۆگەنگەن ئۆگەنمىگەن ماڭا بەربىر.

– أَحِبُّ قِرَاءَ الشَّعْرِ سَوَاءً أَكَانَ قَدِيمًا أَمْ حَدِيثًا .

شېئىر مەيلى قەدىمىي ياكى ھازىرقى بولسۇن ئوخشاشلا، ئۇنى ئوقۇشنى ياخشى كۆرىمەن.

– تَشْهَدُ بِلَادُنَا الْيَوْمَ عَهْدًا زَاهِرًا فِي مُخْتَلِفِ الْمَجَالَاتِ سَوَاءً أَكَانَتْ عِلْمِيَّةً أَمْ إِقْتِسَادِيَّةً أَمْ إِجْتِمَاعِيَّةً .

ئىلىمىز بۈگۈن خىلمۇ-خىل ساھەلەردە، مەيلى ئۇ ئىلمىي ياكى ئىقتىسادىي ياكى ئىجتىمائىي

ساھە بولسۇن ئوخشاشلا گۈللەنگەن بىر دەۋرنى باشتىن كەچۈردى.

– سَيِّئٌ عِنْدِي أَوْ وَفَّقْتُ أَوْ عَارَضْتُ . سېنىڭ قوشۇلۇشۇڭ ياكى قارشى تۇرۇشۇڭ ئىككىسى ماڭا ئوخشاش.

– مَا يُبَالِي أَبْقَى أَمْ تُغَادِرُ . سېنىڭ قېلىشىڭ ياكى كېتىشىڭگە ئۇ دىققەت قىلىپ كەتمەيدۇ.

– مَا أَذْرِي أَصَدَقَ أَمْ كَذَبَ . مەن ئۇنىڭ راست ئېيتقانلىقىنى ياكى يالغان ئېيتقانلىقىنى بىلگەنم يوق.

– لَيْتَ شِعْرِي أَنْجَحَ أَمْ رَسَبَ . ئۇنىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتكەنلىكىنى ياكى ئۆتمىگەنلىكىنى بىلسەم ئىدىم .
 – لَمْ يَكُنْ مُبَيَّنًّا أَصَحَّ قَوْلُهُ أَمْ لَا . ئۇنىڭ سۆزىنىڭ توغرا بولغانلىقى ياكى ئەمەسلىكى روشەن بولمىدى .
 – لَمْ تُوضِحْ أَيُّحْتِئِي أَمْ يُصِيبُ . ئۇنىڭ خاتا قىلغانلىقى ياكى توغرا قىلغانلىقىنى ئۇچۇقلاشتۇرمىدىڭ .
 2- بۇ اھمۇزە دىن كېيىنكى پېئىل ئۆتكەن زامان پېئىلى بولسىمۇ بولىدۇ ياكى ھازىرقى زامان پېئىلى بولسىمۇ بولىدۇ .

– إِنَّ جَمِيعَ الدُّوَلِ مُتَسَاوِيَةٌ سَوَاءً أَكَانَتْ كَبِيرَةً أَمْ صَغِيرَةً .
 دۆلەتلەرنىڭ ھەممىسى باراۋەر، مەيلى چوڭ بولسۇن ياكى كىچىك بولسۇن ئوخشاش .
 – عَلَيْنَا أَنْ نَعْمَلَ لِلْوَطَنِ بِحِدِّ وَنَشَاطٍ سَوَاءً أَيُؤَافِقُ الْعَمَلُ هَوَانًا أَمْ لَا يُؤَافِقُ .
 خىزمەت بىزنىڭ قىزىقىشىمىزغا ئۇيغۇن بولسۇن ياكى بولمىسۇن ئوخشاشلا ۋەتەن ئۈچۈن ئەستايىدىل ۋە ئاكتىپ ئىشلىشىمىز لازىم .

3. بۇ اھمۇزە دىن كېيىنكى جۈملە ئىسىملىق جۈملە بولۇشىمۇ مۇمكىن ؛
 – لَمْ يَكُنْ مَعْرُوفًا أَهْوُ مُقِيمٌ أَمْ هُوَ ذَاهِبٌ . ئۇنىڭ تۇرۇپ قالغانلىقى ياكى كىتىپ قالغانلىقى مەلۇم بولمىدى .
 – لَا يُبَالِي عَارِفٌ أَرَيْسُهُ حَاضِرٌ أَمْ غَائِبٌ . ئارىپ باشلىقنىڭ بار ياكى يوقلىقىغا دىققەت قىلىپ كەتمەيدۇ .
 4. بۇ اھمۇزە چۈشۈپ قېلىشى مۇمكىن ؛

– إِنَّ الشَّعْبَ الصَّيْبِيَّ ، سَوَاءً فِي الْمَدِينَةِ أَمْ فِي الرَّيْفِ يُؤَيِّدُ سِيَاسَةَ الْإِنْفِتَاحِ .
 جۇڭگو خەلقى، مەيلى شەھەردە بولسۇن ياكى يېزىدا بولسۇن ئوخشاشلا، ئېچىۋېتىش سىياسىتىنى قوللايدۇ .
 – سَوَاءً عَلَيَّ تَأْتِي أَمْ لَا تَأْتِي . سېنىڭ كېلىشىڭ ياكى كەلمەسلىكىڭ ماڭا ئوخشاش .

II – باراۋەرلەشتۈرگۈچى اھمۇزە ئۆزىدىن كېيىنكى جۈملە بىلەن قىياسىي مەستەر ھاسىل قىلغاندىن كېيىنكى گرامماتىكىلىق تەھلىلى ؛

1. باراۋەرلەشتۈرگۈچى اھمۇزە، سَوَاءً ياكى « سَيَّان » بىلەن قوللىنىلغاندا « سَوَاءً » ۋە « سَيَّان » كۆپىنچە جۈملىنىڭ بېشىدا كېلىپ، تەتۈر ئىسىملىق جۈملىنىڭ ئالدىدا كەلگەن خەۋىرى بولىدۇ . باراۋەرلەشتۈرگۈچى اھمۇزە ۋە ئۇنىڭدىن كېيىنكى جۈملىدىن ھاسىل بولغان قىياسىي مەستەر كېيىن كەلگەن مۇبىتىدا بولىدۇ .

– سَوَاءً عَلَيَّ أَدْرَسْتَ أَمْ لَمْ تَدْرُسْ . (الْمُبْتَدَأُ الْمَوْخَرُّ) سَيَّانٍ عِنْدِي أَوَافَقْتَ أَمْ عَارَضْتَ . (الْمُبْتَدَأُ الْمَوْخَرُّ)
 2. اھمۇزە « ما (لا) أَبَالِي ... » « ما (لا) أَدْرِي » « لَمْ أَبَيِّنْ » « لَمْ أَمَيِّرْ » « لَمْ أُوَكِّدْ » « لَمْ تُوضِحْ » « لَمْ أَشْعُرْ » « لَيْتَ شِعْرِي ... » قاتارلىقلارغا ئوخشاش پېئىل ياكى مەستەرلەر بىلەن قوللىنىلغاندا، باراۋەرلەشتۈرگۈچى اھمۇزە ئۇنىڭدىن كېيىنكى جۈملىدىن ھاسىل بولغان قىياسىي مەستەر بىلەن چۈشۈم كېلىش ئورنىدا كېلىپ يۇقىرىدىكى پېئىللارنىڭ تولدۇرغۇچىسى بولىدۇ .

– لَمْ أَشْعُرْ أَيَكُونُ الْحُلُّ صَحِيحًا أَمْ غَيْرَ صَحِيحٍ . (الْمَفْعُولُ بِهِ)
 مەن تەدبىرنىڭ توغرا بولىدىغانلىقى ياكى توغرا بولمايدىغانلىقىنى ھېس قىلالمىدىم .

– لَيْتَ شِعْرِي أَنْجَحَ أَمْ رَسَبَ . (الْمَفْعُولُ بِهِ، خَبْرٌ « لَيْتَ » مَحْدُوفٍ تَقْدِيرُهُ كَأَنَّ أَوْ حَاصِلٌ)
 ئۇنىڭ ئىمتىھاندىن ئۆتكەنلىكىنى ياكى ئۆتمىگەنلىكىنى بىلسەم ئىدىم .

3. باراۋەرلەشتۈرگۈچى اھمۇزە « لَمْ يَكُنْ مُبَيَّنًّا ... » « لَمْ يَكُنْ مُتَمَيِّرًا ... » قاتارلىقلارغا ئوخشاش جۈملە

شەكىللىرى بىلەن قوللىنىلغاندا، باراۋەرلەشتۈرگۈچى اَلْهَمْزَةُ ئۇنىڭدىن كېيىنكى جۈملىدىن ھاسىل بولغان قىياسىي مەستەر، ئورۇن جەھەتتە باش كېلىشتە كەلگەن « كَان » نىڭ ئىسمى بولىدۇ:
لَمْ يَكُنْ مُبَيَّنًا أَصَحَّ قَوْلُهُ أَمْ لَا . (إِسْمُ كَانِ الْمُؤَخَّرِ)

4. باراۋەرلەشتۈرگۈچى اَلْهَمْزَةُ دىن كېيىن ئىسىملىق جۈملە بولغىنىدا، ئىسىملىق جۈملە چۈشۈپ قالغان بىر تۈلۈقسىز پېئىل « كَان » نىڭ خەۋىرى دەپ قارىلىدۇ. « كَان » نىڭ ئىسمى بولسا بايان ئالمىشى (ضَمِيرُ الشَّانِ) بولىدۇ:

– لَا يُبَالِي عَارِفٌ أَرَيْسُهُ حَاضِرٌ أَمْ غَائِبٌ. (أَيْ أَكَانَ رَأْسُهُ حَاضِرٌ أَمْ غَائِبٌ)

5. باراۋەرلەشتۈرگۈچى اَلْهَمْزَةُ چۈشۈپ قالغاندا، ئۇ ئۆزىدىن كېيىنكى پېئىللىق جۈملە بىلەن بىرلىكتە بىر قىياسىي مەستەر ھاسىل قىلغان دەپ قارىلىدۇ.

– إِنَّ الشَّعْبَ الصَّيْنِيَّ ، سَوَاءٌ فِي الْمَدِينَةِ أَمْ فِي الرَّيْفِ يُؤَيِّدُ سِيَاسَةَ الْإِنْفِتَاحِ . (أَيْ سَوَاءً أَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ أَمْ فِي الرَّيْفِ ...)
يۇقىرىدا بايان قىلىنغان جۈملىلەردىكى « أَمْ » باغلىغۇچى بولىدۇ.
أ (هَمْزَةُ النَّدَاءِ)

« أ » – يېقىندىكىنى چاقىرىش قوشۇمچىسى (حَرْفُ لِنْدَاءِ الْقَرِيبِ)

چاقىرىق قوشۇمچىسى « أ » يەنە چاقىرىق اَلْهَمْزَةُ (هَمْزَةُ النَّدَاءِ) سى دەپمۇ ئاتىلىدۇ.

بۇ چاقىرىق قوشۇمچىسىنىڭ تەلەپپۇزى قىسقا بولغانلىقتىن يېقىندىكىنى ۋە ئوتتۇرىدىكىنى چاقىرىشتا قوللىنىلىدۇ ياكى ئىستىلىستىكىلىق ئېھتىياجغا ئاساسەن يىراقتىكىنى يېقىندىكى دەپ قارىغاندا ئۇنىڭغىمۇ قوللىنىلىدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىنكى چاقىرىلغۇچى (اَلْمُنَادَى) چاقىرىق قوشۇمچىسى (حَرْفُ النَّدَاءِ) « يَا ، آ » قاتارلىقلاردىن كېيىن كەلگەن چاقىرىلغۇچىلارنىڭ گىرامماتىكىلىق تەھلىلىگە ئوخشاش تولدۇرغۇچى (ياكى ئورۇن جەھەتتە چۈشۈم كېلىشتە) بولىدۇ.

– أَخَالِدُ، سَاعِدِنِي! نى خالىد، ماڭا ياردەم بەر! أَعْلِي، كُنْ عَاقِلًا! نى ئەلى، ئەقىللىق بول!

– أَسْرَبَ الْقَطَا هَلْ مَن يُعِيرُ جِنَاحَهُ نى چىل قۇشلار توپى! قاننىنى ئارىيەت بەرگۈچى بارمۇ؟! مەن ياخشى كۆرگەن كىشىنىڭ يېنىغا ئۇچسامچۇ!؟

لَعَلِي إِلَى مَن قَدْ هَوَيْتُ أَطِيرُ

– أَصْدِيقِي! أَكْتُبُ إِلَيْكَ وَقَدْ بَلَغَ الشُّوقُ غَايَتَهُ.

نى دوستۇم! مەن، سېغىنىش چىكىگە يەتكەن ھالدا ساڭا خەت يېزىۋاتىمەن.

آ

«آ» يىراقتىكى چاقىرىلىدىغان چاقىرىق قوشۇمچىسى (آ لِلنِّدَاءِ يُنَادِي بِهَا الْبَعِيدُ)

ئۇ مۇھىمى يىراقتىكىنى چاقىرىشتا قوللىنىلىدۇ. ياكى ئىستىلىستىكىلىق ئېھتىياجغا ئاساسەن يېقىندىكى (مەسىلەن؛ قاتتىق ئۇخلىغۇچى، دىققىتى چېچىلىپ ھاڭۋېقىپ قالغۇچى) يىراقتىكى چاقىرىلغۇچى دەپ قارالغىنىدا ئۇنى قوللىنىشقا بولىدۇ.

بۇ قوشۇمچىنىڭ ئاخىرى سۆكۈنغا قاتقان، جۈملىدە گىرامماتىكىلىق ئورنى بولمايدۇ. ئۇنىڭدىن كېيىنكى چاقىرىلغۇچىنىڭ گىرامماتىكىلىق تەھلىلىنى چاقىرىق قوشۇمچىسى ۋە چاقىرىلغۇچى ھەققىدىكى مۇناسىپ باپ ۋە تارماقلاردىن پايدىلىنىڭ.

– آ زَيْدُ، تَعَالَ بِسُرْعَةٍ! ھەي زەيد، بۇ يەرگە تېز كەل! آ فَوْزُ، فَمَنْ التَّوْمُ! ھەي فەۋز، ئۇيقۇدىن تۇر!

آ وُلِدْ ، لِمَادَا شَرَدَ فِكْرُكَ عِنْدَ الدَّرْسِ ؟ هەي بالا ، دەرستە نېمە ئۈچۈن پىكرىڭ چېچىلدى؟

أَبَائِيلُ

«أَبَائِيلُ» - «توپ» مەنىدىكى ئىسىم بولۇپ، ئۇنىڭ بىرلىك سان شەكلى يوق، «جَمَاعَاتُ» بىلەن مەنىداش، «توپ - توپ، تۈركۈم - تۈركۈم» دېگەن مەنىدە. ئۇ قوللىنىلغاندا تۇلۇقسىز تۈرلىنىشتىكى ئومۇمى ئىسىملارغا ئوخشاش تۈرلىنىش ئالامىتىدە جۈملىدە ھەر خىل بۆلەك بولۇپ كېلىدۇ.

- ﴿أَرْسَلَ عَلَيْهِمْ طَيْرًا أَبَائِيلُ﴾ (الفيل ۱۰۵: ۳) (الحال)

﴿بەرۋەردىگارنىڭ ئۇلارنىڭ ئۈستىگە توپ-توپ قۇشلارنى ئەۋەتتى﴾ (105-سۈرە / فىيل 3-ئايەت)

- تَخَلَّقَ أَبَائِيلُ مِنَ الطُّيُورِ فَوْقَ الْغَابَةِ. (الفاعل) توپ-توپ قۇشلار ئورمانلىق ئۈستىدە پەرۋاز قىلىۋاتىدۇ.
- تَرَفُّصُ الْفَرَّاشِ أَبَائِيلَ رَفْصًا رَشِيقًا رَائِعًا بَيْنَ الْأَرْهَارِ. (الحال)

كېيىنەكلەر توپ-توپ ھالدا گۈللەر ئارىسىدا لەرزى، قىزىقارلىق ئۇسۇل ئويناۋاتىدۇ.

- رَأَيْتُ أَبَائِيلَ مِنَ الْفَرَّاشِ تَرَفُّصًا رَفْصًا رَشِيقًا بَيْنَ الْأَرْهَارِ. (المفعول به)

مەن توپ-توپ كېيىنەكنىڭ گۈللەر ئارىسىدا لەرزى ئۇسۇل ئويناۋاتقانلىقىنى كۆردۈم.

إِبَانٌ (إِبَانِيذٌ)

«إِبَانٌ» - ئىسىم بولۇپ، «ۋاقت، مەزگىل، چاغ» دېگەن مەنىدە. ئۇنىڭ مۇھىمى مۇنۇ ئىككى قوللىنىلىشى بار:

1- «إِبَانٌ» «وَقْتُ» بىلەن مەنىداش، سۆز ئاخىرى تۈرلىنىدىغان ئىسىم، جۈملە تەركىبىدە ھەر خىل بۆلەك بولۇپ كېلىدۇ.

- لِكُلِّ شَيْءٍ إِبَانُهُ. (الْمُبْتَدَأُ الْمُؤَخَّرُ) ھەر ئىشنىڭ ۋاقتى بار.

- هُوَ فِي إِبَانِ شَبَابِهِ. (الْمَجْرُورُ بِـ «فِي») ئۇ ئۆزىنىڭ ياشلىق مەزگىلىدە.

2- «إِبَانٌ» «حِينٌ» بىلەن مەنىداش بولۇپ مۇستەقىل قوللىنىلمايدۇ، ئۇ ئىزاپەتلىك بىرىكىمنىڭ بىرىنچى ئەزاسى بولغان ئىزاپەتلىك بىرىكمە جۈملە تەركىبىدە ۋاقت رەۋشى (ظَرْفُ الزَّمَانِ) بولىدۇ، سۆز ئاخىرى پەتھەلىك كېلىدۇ. ئىزاپەتلىك بىرىكىمنىڭ ئىككىنچى ئەزاسى يەككە سۆزدىنمۇ كېلىدۇ، ئىسىملىق جۈملە ياكى پىئىللىق جۈملىدىنمۇ كېلەلەيدۇ، يەنى: «آن، حِينٌ» بىلەن ئوخشاش. «إِذٌ» بىلەن ئىزاپەتلىك بىرىكمە ھاسىل قىلىپ «إِبَانِيذٌ» شەكلىدە يېزىلىدۇ، جۈملە تەركىبىدە يەنىلا ۋاقت رەۋشى بولىدۇ.

- زُرْتُ بَلَدَتِي إِبَانَ الْفَاكِهَةِ. مەن يۇرتۇمنى مېۋە مەزگىلىدە زىيارەت قىلدىم.

- زُرْتُ بَغْدَادَ إِبَانَ الْحَرْبِ مُسْتَعِرَةً. مەن باغداتنى ئۇرۇش ئوتى تۇتاشقان چاغدا زىيارەت قىلدىم.

- كُلُّ حَيٍّ اسْتَيْقَظَ إِبَانَ أَشْرَقَتِ الشَّمْسُ. ھەر بىر جانلىق كۈن چىققاندا ئويغاندى.

- اِنْدَلَعَتْ نِيرَانُ الْحَرْبِ بَيْنَ الْكُوَيْتِ وَالْعِرَاقِ وَكَانَتْ أَمِينَهُ فِي الْكُوَيْتِ إِبَانِيذٌ.

كۆۋەيت بىلەن ئىراق ئوتتۇرىسىدا ئۇرۇش ئوتى ياندى، ئاشۇ چاغدا ئامىنە كۆۋەيتتە ئىدى.

أَبَدٌ

«أَبَدٌ» ئىسىم بولۇپ، «مەڭگۈ، ئەبەدى، ھەمىشە، دائىم» دېگەن مەنىدە، «دَوَامٌ» بىلەن مەنىداش.

ئۇنىڭ ئاساسلىق قوللىنىلىشى ئۈچ خىل:

1- « أَبَدًا » ۋاقت ره ۋىشى (ظَرْفُ الزَّمَانِ) بولۇپ، « مەڭگۈ، ئەزەلدىن، ھەمىشە، ئەبەدىلىككە » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. پەقەت ھازىرقى زامان پېئىلىدىن كەلگەن بولۇشلۇق ياكى بولۇشىز جۈملىدىلا كېلىدۇ. ئۆتكەن زامان پېئىللىق جۈملىسى كەلگۈسى زامانغىچە سوزۇلغان مەنىنى ئۆز ئىچىگە ئالغاندا، ئۇنىڭ بىلەن قوللىنىلىدۇ.

– لَنْ أَقِفَ مَعَكُمْ أَبَدًا . مەن مەڭگۈ سىلەر بىلەن بىللە تۇرمايمەن .

– أَنْتَ أَبَدًا تُرَدِّدُ مَا أَقُولُهُ وَلَا تَفْعَلُ شَيْئًا .

سەن، ھەمىشە دەيدىغانلىرىمنى تەكرارلايسەن، ھېچ ئىش قىلمايسەن .

– سَأَفْعَلُ ذَلِكَ أَبَدًا . مەن ئەزەلدىن ئۇنى قىلىمىدىم .

﴿بَدَا بَيْنَنَا وَبَيْنَكُمْ الْعَدَاوَةُ وَالْبَغْضَاءُ أَبَدًا حَتَّى تُؤْمِنُوا بِاللَّهِ وَحْدَهُ﴾ (الممتحنة ۶۰ : ۴)

﴿بىز بىلەن سىلەرنىڭ ئاراڭلاردا، ئاداۋەت ۋە ئۆچمەنلىك تاكى سىلەر يالغۇز بىر ئاللاغا ئىمان ئېيتقىنىڭلارغا قەدەر ئەبەدى مەۋجۇت﴾ (60- سۈرە / مۇتەھەننە 4- ئايەت)

2- « أَبَدٌ » « دَهْرٌ » بىلەن مەنىداش، «دەۋر، زامان» مەنىسىدە، ئۇ مۇستەقىلمۇ قوللىنىلىدۇ، لېكىن ئېنىقلىق ئالامىتى «ال» كېلىشى لازىم بولىدۇ. ئۇ ھەمىشە ئۆزىگە مەنىداش ئىسىم «دَهْرٌ» ياكى ئۆزىنىڭ ئەسلىي ھەرپلىرى ئوخشىشىپ كېتىدىغان سۆز «أَيِّدٌ» بىلەن ئىزاپەتلىك بىرىكمە ھاسىل قىلغان ھالدا قوللىنىلىدۇ. مەسىلەن: «أَبَدُ الدَّهْرِ» «أَبَدُ الأَبَدِ» «أَبَدُ الأَبَدِ» «أَبَدُ الأَبَادِ» «أَبَدُ الأَبَدِيَّةِ» «أَبَدُ الأَبَدِينَ» «الأَبَدُ الأَبِيدُ» مەنىسى: «ئەبەدى، ئەبەدىلىككە». ھازىرقى زامان پېئىللىق جۈملىسى تەركىبىدە ۋاقت ره ۋىشى بولۇپ بىۋاسىتە چۈشۈم كېلىشتە كېلىدۇ ياكى ئالدىغا ئالدى قوشۇلغۇچى «إلى» قوشۇلىدۇ.

– وَمَنْ لَا يُحِبَّ صُعُودَ الْجِبَالِ يَعِشُ أَبَدَ الدَّهْرِ بَيْنَ الْحُفْرِ .

كىمكى تاققا چىقىشنى خالىمايدىكەن، ئورەك-ئارگال ئارىسىدا ئەبەدى ياشسۇن .

– مَاتَ البَطْلُ إِلاَّ أَنْ رُوحَهُ تَبْقَى خَالِدَةً الأَبَدَ الأَبِيدَ .

قەھرىمان ۋاپات بولدى، لېكىن ئۇنىڭ روھى ئەبەدىلىككە مەڭگۈ ساقلاندى .

– سَيَعِيشُ الأَبْطَالُ الوَطَنِيُّونَ فِي قُلُوبِ الشَّعْبِ إِلى أَبَدِ الأَبِيدِ .

ۋە تەنپەرۋەر قەھرىمانلار خەلق قەلبلىرىدە ئەبەدىلىككە ياشايدۇ .

– نَتَمَّى أَنْ يَسُودَ الدُّنْيَا الحُبُّ إِلى أَبَدِ الدَّهْرِ .

دۇنيانى مۇھەببەت مەڭگۈ قاپلىشىنى ئۈمۈد قىلىمىز .

– لِنَكُنْ صَدِيقَيْنِ حَمِيمَيْنِ إِلى الأَبَدِ .

بىز ئىككىمىز مەڭگۈ جانجان دوست بولايمىز .

– لَا يَنْسَى إِلى أَبَدِ الأَبَدِينَ كُلُّ مَا تَعَرَّضَ لَهُ هُنَاكَ .

ئۇ ئۆيەردە ئۆزىگە يولۇققان ھەربىر ئىشنى ئەبەدىلىككە ئۇنتۇمايدۇ .

«الأَبَدُ» «مُنْدُ» بىلەن ئىزاپەتلىك بىرىكمە ھاسىل قىلىپ ئىزاپەتلىك بىرىكمىنىڭ ئىككىنچى

ئەزاسى بولۇپ، ۋاقت ره ۋىشى رولىدا كېلىدۇ. مُنْدُ الأَبَدِ (الزَّمَنُ القَدِيمُ المَجْهُولُ المِقْدَارُ)

مەنىسى: «ئەزەلدىن، بۇرۇندىن» .

– عَرَفَ الإنسانُ الزَّرَاعَةَ مُنْدُ الأَبَدِ . ئىنسانلار دېھقانچىلىقنى بۇرۇندىن بىلگەن .

3- « أَبَدًا » بىلەن « قَطْعًا » « أَصْلًا » مەنىداش بولۇپ « ھەرگىز، ئەسلا » دېگەن مەنىدە. مۇھىمى ئۇ بولۇشىمىز ھازىرقى زامان پېئىلى بىلەن كەلگەن جۈملىدە قوللىنىلىپ ھالەت بولىدۇ. سۆز ئاخىرى پەتھەلىك كېلىدۇ.

– لَنْ نَتَوَقَّفَ أَبَدًا إِلَّا بَعْدَ أَنْ نُحْرَزَ انْتِصَارًا كَامِلًا.

بىز تۇلۇق غەلبىنى قولغا كەلتۈرۈشمىزدىن ئىلگىرى ئەسلا توختاپ قالمايمىز .

– لَمْ تَكُنْ هَذِهِ نِيَّتِي أَبَدًا . بۇ ھەرگىز مېنىڭ نىيەت قىلغىنىم ئەمەس .

– لَنْ نَتَرَجَعَ أَبَدًا مَهْمَا كَانَتِ الظُّرُوفُ . شارائىت قانداق بولۇشىدىن قەتئىينەزەر، بىز ئەسلا چېكىنمەيمىز .

– هَذَا لَيْسَ صِدْقَةً أَبَدًا . بۇ ھەرگىز بىر تاساددۇپىيلىق ئەمەس .

– لَا يَشْكُو أَبَدًا مَهْمَا كَانَ الْعَمَلُ الْمُوَكَّلُ إِلَيْهِ .

ئۇ ئۆزىگە تاپشۇرۇلغان ئىش نېمە بولۇشىدىن قەتئىينەزەر ھەرگىز زارلانمايدۇ .

– هُوَ مَعْرُوفٌ بِالْمَكْرِ وَالْمَكْرُ صِفَةٌ قَبِيحَةٌ . ئۇ مەككارلىق بىلەن تۇنۇلغان، مەككارلىق قەبىھ خاراكتېر .

– أَبَدًا ، هُوَ ذِكِّيٌّ ، أَدَكِي النَّاسِ فِي الْعَالَمِ . ھەرگىز، ئۇ ئەقىللىق، دۇنيادىكى ئەڭ ئەقىللىق بىر ئىنسان .

أَب

أَبٌّ - بەش ئىسىم (الْأَسْمَاءُ الْخَمْسَةُ) دىن بىرى، « دادا » دېگەن مەنىدە. ئۇ مۇستەقىل

قوللىنىلغاندا، باشقا ئىسىملار بىلەن ئوخشاش، ئاخىرىدا سوزۇق تاۋۇش بەلگىلىرىنىڭ كېلىشى

بىلەن ئۇنىڭ قايسى كېلىشتە كەلگەنلىكى ئىپادىلىنىدۇ. ئەمما ئۇ باشقا ئىسىملار ياكى ئالماشلار

بىلەن ئىزاپەتلىك بىرىكمە ھاسىل قىلىپ، ئىزاپەتلىك بىرىكمىنىڭ بىرىنچى ئەزاسى بولۇپ

كەلگىنىدە، ئۇنىڭ كېلىشىلەر بىلەن تۈرلىنىشى ئايرىم- ئايرىم ھالدا « الْوَأُو، الْأَلْفُ، الْيَاءُ » نىڭ

كېلىشى بىلەن ئىپادىلىنىدۇ، ۋە بۇ ھەرپلەر دەمە، پەتھە، كەسرە ئالامەتلىرىنى بىلدۈرىدۇ.

– فِي الْأُسْرَةِ ثَلَاثَةٌ أَفْرَادٍ : أَبٌ، أُمٌّ، وَوَلَدٌ . ئائىلىدە ئۈچ كىشى: دادا، ئانا ۋە بىر ئوغۇل بار.

– إِنَّ الْأَبَّ يَعْمَلُ فِي الْمَصْنَعِ . دادا زاۋۇتتا ئىشلەيدۇ.

– أَبُوهُ أَسْتَاذٌ لِلْفِيزِيَاءِ فِي إِحْدَى الْمَدَارِسِ الثَّانَوِيَّةِ .

ئۇنىڭ دادىسى تۇلۇق ئوتتۇرا مەكتەپلەرنىڭ بىرىدە فىزىكا ئوقۇتقۇچىسى .

– يَا أَبَا حَرِيرٍ، سَاعِدْنِي ! ئى ھەرىنىڭ دادىسى، ماڭا ياردەم قىلىڭ !

– فُجِعَ حَمْدِي بِوَفَاةِ أَبِيهِ . ھەمدى دادىسىنىڭ ۋاپاتىدىن قايغۇردى .

(« بەش ئىسىم » نىڭ مۇناسىۋەتلىك قوللىنىشىلىرىدىن پايدىلىنىڭ)

أَبٌّ سۆزى « دادا » مەنىسىنى بىلدۈرگەندىن باشقا، قوللىنىش جەريانىدا ئۇنىڭدىن باشقا بەزى

مەنىلەرنى بىلدۈرۈشى مۇمكىن .

1- مەلۇم نەرسە ياكى مەلۇم بىر ئالاھىدىلىككە ئىگە ئىكەنلىكىنى بىلدۈرىدۇ، « ذُو... » « صَاحِبُ ... »

بىلەن مەنىداش ھالدا « ... گە ئىگە، ... گە ئىگە بولغان، ... لىق » مەنىلىرىدە كېلىدۇ.

– سَالِمٌ أَبُو نَظَّارَةٍ . سالم كۆزئەينەكلىك (كىشى) .

– عِنْدَ الْبَابِ شَيْخٌ أَبُو حَيْبَةٍ . ئىشىكتە ساقاللىق ياشانغان بىر كىشى بار .

– إِنَّ أَبَا الْكَرْشِ ثَقِيلُ الْحَرَكَةِ . باداڭ قورساقنىڭ ھەركىتى ئاستا .

– هُوَ أَبُو الْكَرِّمِ (أَيْ هُوَ كَرِيمٌ) . ئۇ سېخى ئادەم .

2- «أَبُ» ئىزاپەتلىك بىرىكىمنىڭ بىرىنچى ئەزاسى بولۇپ كېلىپ كىشى ياكى شەيئىنىڭ يەنە بىر ئاتىلىشى بولىدۇ. بۇ خىل ئاتىلىش ئىپادىلىگەن مەنا گەرچە يەنە «... نىڭ دادىسى» دېگەن مەنىدە بولسىمۇ لېكىن ئەمەلىيەتتە ھەقىقىي بولمىغان قانداقتۇر بىر دادا دېگەن بولۇپ، پەقەتلا ئىستىلىستىك مەنا ياكى سىمۋوللۇق يۇشۇرۇن مەنىنى بىلدۈرىدۇ. بەزى كىشىلەرنىڭ ئىسمىدا ئالاھىدە لەقەمنى ئىپادىلەيدۇ.

– يُعْجَبُنِي شِعْرُ أَبِي نُؤَاسٍ . ماڭا ئەبۇ نۇۋاسنىڭ شېئىرى ياقتىدۇ .

– أَبُو بَكْرٍ الصِّدِّيقُ أَوَّلُ الْخُلَفَاءِ الرَّاشِدِينَ . ساداقەتمەن ئەبۇ بەكرى تۇنجى توغرا يولدا ماڭغان خەلىپە .

– عَلَيْكَ أَلَّا تَسْخَرَ مِنْ أَبِي الْقَتَبِ ذَلِكَ . (أَبُو الْقَتَبِ = الْأَخْذُبُ) سەن ئاشۇ دوڭخاقنى مەسخىرە قىلماسلىقىڭ لازىم .

– يَصْبِحُ أَبُو الْيَقْظَانَ صَبَاحًا . (أَبُو الْيَقْظَانَ = الْأَيْدِيكُ) خوراز ئەتىگەندە چىللايدۇ .

– إِنَّ أَبَا كَبِيرٍ نَوْعٌ مِنَ الْعَقَاقِيرِ . (أَبُو كَبِيرٍ = حِلْيَتٌ) ھىڭ بىر خىل دورا ئۈسۈملۈكى .

– أَبُو الْوَلِيدِ : أَحْمَدُ (« أَحْمَدُ » نىڭ لەقىمى بولىدۇ)

– أَبُو حَمِيدٍ : مُحَمَّدٌ (« مُحَمَّدٌ » نىڭ لەقىمى بولىدۇ)

– أَبُو خَلِيلٍ : إِبْرَاهِيمُ (« إِبْرَاهِيمُ » نىڭ لەقىمى بولىدۇ)

– أَبُو عَلِيٍّ : حَسَنٌ (« حَسَنٌ » نىڭ لەقىمى بولىدۇ)

– أَبُو حَنَفِيٍّ : مُحَمَّدٌ (« مُحَمَّدٌ » نىڭ لەقىمى بولىدۇ)

3- «أَبُ» ئىزاپەتلىك بىرىكىمنىڭ بىرىنچى ئەزاسى بولۇپ كېلىپ مەلۇم بىر نەرسىگە ئاساس سالغان ياكى ئۇنى كەشىپ قىلغان كىشىنى بىلدۈرىدۇ.

أَبُو الْفَلَسْفَةِ پەلسەپە ئاتىسى

أَبُو الْقَاطِرَةِ الدَّيْرَلِ ئىچىدىن ياندىغان دېۋىنگاتىل ئاتىسى

4- أَبُ قَاتَارَلِق سۆزلەردىن تەركىپ تاپقان «مِنَ الْأَبِ إِلَى الْإِبْنِ» ئىبارىسى «ئاتا – بوۋىسىدىن تارتىپ، ئەۋلاتىمۇ- ئەۋلات» دېگەن مەنىدە جۈملىدە ھالەت بولۇپ كېلىدۇ:

– كَانَتْ الرَّبِّيَّةُ النَّبِيلَةُ يُمْكِنُ تَخْلِيْفَهَا مِنْ الْأَبِ إِلَى الْإِبْنِ. ئېسىل مەرتىۋە ئەۋلاتىمۇ- ئەۋلات قالدۇرۇلالايدىغان بولدى .

– هَكَذَا تُورَثُ الْحَرْفَةُ مِنَ الْأَبِ إِلَى الْإِبْنِ. ھېلىقى ھۈنەر دادىدىن بالغا مانا مۇشۇنداق مىراس بولۇپ كېلىۋاتىدۇ .

5- «أَبُ» قاتارلىق سۆزلەردىن ئىپادىلەنگەن «أَبَا عَنْ جَدِّ» ئىبارىسى «ئاتا – بوۋىلىرىدىن تارتىپ، ئەۋلاتتىن ئەۋلاتقا» دېگەن مەنىدە، جۈملىدە ھالەت بولۇپ كېلىدۇ.

– إِنَّهُمْ يَسْكُنُونَ فِي هَذِهِ الْبُقْعَةِ مِنَ الْأَرْضِ أَبَا عَنْ جَدِّ.

ئۇلار بۇ بىر پارچە زىمىندا ئاتا- بوۋىلىرىدىن تارتىپ تۇرۇۋاتىدۇ .

– تُزَاوَلُ هَذِهِ الْعَائِلَةُ الْحَيَاطَةَ أَبَا عَنْ جَدِّ. بۇ ئائىلە ئەۋلاتىمۇ ئەۋلات تىككۈچىلىك بىلەن شۇغۇللىنىپ كېلىۋاتىدۇ .

إِثْرٌ

«إِثْرٌ» - بىر ئىسىم بولۇپ، بَعْدَ بىلەن مەنىدەش: «...دىن كېيىن، ...كەينىدە، ... ئارقىسىدا»

دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. ئۇ يەنە بىر ئىسىم بىلەن ئىزاپەتلىك بىرىكىمنىڭ بىرىنچى ئەزاسى بولۇپ كېلىپ، جۈملىدە ۋاقت- ئورۇن رەۋىشى بولىدۇ، چۈشۈم كېلىشتە كېلىدۇ. ئىثر نىڭ ئالدىدا ئالدى قوشۇلغۇچى « فى » ياكى « على » كېلەلەيدۇ، ئالدى قوشۇلغۇچىنى قۇبۇل قىلغۇچى بولۇپ ئىگىلىك كېلىشتە كېلىدۇ.

- إِيْتِ إِلَىٰ إِثْرِ الْاجْتِمَاعِ .
- أَشَاهِدُ التَّلْفِيزِيُونَ إِثْرَ الْعِشَاءِ .
- قَطَعْنَا سِتَّةَ كِيلُومِتْرَاتٍ عَلَىٰ إِثْرِ خَمْسِ سَاعَاتٍ . بىز بەش سائەتتىن كېيىن ئالتە كېلومىتىر يول باستۇق .
- يَتَجَادَبُونَ أَطْرَافَ الْحَدِيثِ عَلَىٰ إِثْرِ مُدَاكِرَةِ الدَّرُوسِ .
- ئۇلار دەرىسلەرنى مۇزاكىرە قىلغاندىن كېيىن ئۆزئارا پاراڭلىشىۋاتىدۇ .
- أَصْبَحَتِ الْبَلَدَةُ الصَّغِيرَةُ مَحْبُوبَةً إِلَىٰ فِي إِثْرِ إِفَامَتِي فِيهَا سَنَتَيْنِ .
- بۇ كىچىك شەھەردە ئىككى يىل تۇرغىنىمدىن كېيىن ئۇ ماڭا نىسبەتەن سۆيۈملۈك بولۇپ قالدى .
- رَكَضَ الْوَلَدِ فَرَكَضَتْ أُمُّهُ فِي إِثْرِهِ .
- بالا يۈگۈردى - دە، ئۇنىڭ ئانىسى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردى .

أثر

أثر - ئىسىم، ئۇ ئادەتتىكى بىر ئىسىم رولىدا، جۈملە تەركىبىدە ھەر خىل بۆلەك بولۇپ، « ئىز، ئەسەر، تەسىر، ئالامەت، يادىكارلىق » دېگەن مەنىلەردە كېلىدۇ.

- فِي هَذِهِ الْمَدِينَةِ أَثَرٌ تَارِيخِيٌّ . (الْمُبْتَدَأُ)
- تَرَكَ الْمُتَنَبِّيَّ أَثَرًا خَالِدًا . (الْمَفْعُولُ بِهِ)
- لَمْ يَجِدْ فِي هَذِهِ الصَّحْرَاءِ أَثَرَ الْقَائِلَةِ . (الْمَفْعُولُ بِهِ)
- بىز بۇ چۆلدە تۆگە كارۋىنى ئىزىنى ئۇچراتمىدۇق .
- أثر - « ئىثر » بىلەن مەنىداش ھالدا « ... دىن كېيىن، ... ئارقىسىدىن » دېگەن مەنىدە كېلىشى مۇمكىن، يەنە « ... غان ھامان، شوئان » دەپ تەرجىمە قىلىش مۇمكىن. ئۇ كۆپىنچە ئالدى قوشۇلغۇچى « على » بىلەن قوللىنىلىدۇ. بەزىدە ئالدى قوشۇلغۇچى « فى » بىلەنمۇ كېلىدۇ. ئادەتتە بىۋاسىتە ۋاقت- ئورۇن رەۋىشى بولالمايدۇ. (ئالدى قوشۇلغۇچىنىڭ ۋاسىتىسى بىلەن بولىدۇ) .

- رَكَضَ الْوَلَدِ فَرَكَضَتْ أُمُّهُ عَلَىٰ أَثْرِهِ . (ظَرْفُ الْمَكَانِ)
- بالا يۈگۈردى - دە ئانىسى ئۇنىڭ ئارقىسىدىن يۈگۈردى .
- عَلَيْكَ أَنْ تَذْهَبَ إِلَيْهِ عَلَىٰ أَثْرِ الْاجْتِمَاعِ . (ظَرْفُ الزَّمَانِ)
- سەن ئۇنىڭ يېنىغا يىغىنىدىن كېيىن بېرىشىڭ لازىم .
- قَامَ الْمُوظَّفُ عَلَىٰ أَثْرِ دُخُولِ الْمُدِيرِ . (ظَرْفُ الزَّمَانِ)
- خىزمەتچى مۇدىر كىرگەن ھامان ئورنىدىن تۇردى .
- يَلْعَبُ الْأَطْفَالُ فِي الْحَارِجِ فِي أَثْرِ نُزُولِ النَّجْمِ . (ظَرْفُ الزَّمَانِ)
- بالىلار قار ياققاندىن كېيىن سىرتتا ئوينايدۇ .
- « أثر » سۆزى « مَن » بىلەن « مَن أَثْرِهِ » شەكلىدە « بِسَبَبِهِ » ياكى « نَتِيجَةً لَهُ » بىلەن مەنىداش ھالدا « سەۋەبىدىن، ... لىقتىن » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ .
- تُوفِّيَ مِنْ أَثْرِ الْجُرْحِ الَّذِي أَصِيبَ بِهِ .
- ئۇ ئۆزىگە يەتكەن جاراھەت سەۋەبىدىن ۋاپات بولدى .

أَجَل

أَجَل - جاۋاب قوشۇمچىسى ، ئۇنىڭ گىرامماتىكىلىق ئورنى يوق ، ئۇ «شۇنداق ، ھەئە ، بولىدۇ» دېگەن مەنىدە نَعَم بىلەن تامامەن ئوخشاش قوللىنىلىدۇ. ئۇ ئالدىدىكى بايان جۈملە ياكى سۇئال جۈملىگە نىسبەتەن بولۇشلۇق ياكى بولۇشىسىز مەنىنى ئىپادىلەيدۇ. ئادەتتىكىچە ئېيتقاندا سۇئال جۈملىدىن كېيىن نَعَم نىڭ قوللىنىلىشى أَجَل دىن ياخشىراق . بولۇشلۇق بايان جۈملىدە أَجَل نىڭ قوللىنىلىشى نَعَم دىن ياخشىراق . لېكىن ئەمەلىيەتتە نَعَم كۆپىنچە قوللىنىلىدۇ. أَجَل ئازراق قوللىنىلىدۇ. ئۇنىڭ قوللىنىلىشى ۋە مەنىسىنىڭ مۇھىملىرى تۆۋەندىكىچە :

1 - سۇئالنىڭ جاۋابى بولۇپ كېلىدۇ. ئەگەر ئۇنىڭ يۇقىرىسىدىكى ئىبارە بولۇشىسىز جۈملە بولسا ، بولۇشىسىز مەنا تۇسىنى بىلدۈرىدۇ. ئەگەر بولۇشلۇق بولسا ، ئۇ بولۇشلۇق مەنا تۇسىنى بىلدۈرىدۇ.
- أَلَمْ تَذَهَبْ ؟ سەن بارمىدىڭمۇ ؟ أَجَل . (أَيُّ أَجَلٍ ، لَمْ أَذْهَبْ) شۇنداق . (شۇنداق ، بارمىدىم)
- أَلَيْسَ هَذَا الْعَمَلُ عَسِيرًا عَلَيْكَ ؟ بۇ خىزمەت ساڭا نىسبەتەن تەس ئەمەستۇ ؟
أَجَل . (أَيُّ أَجَلٍ ، لَيْسَ هَذَا الْعَمَلُ عَسِيرًا عَلَيَّ) شۇنداق ، (شۇنداق ، بۇ خىزمەت ماڭا نىسبەتەن تەس ئەمەس)
- أَسَافِرُ مُحَمَّدًا ؟ مۇھەممەد سەپەرگە چىقتىمۇ ؟

أَجَل . (أَيُّ أَجَلٍ ، سَافِرٌ مُحَمَّدًا) شۇنداق . (شۇنداق ، مۇھەممەد سەپەرگە چىقتى)
- هَلْ أَنْتَ مُحَمَّدٌ ؟ سەن تىرىشچانمۇ ؟ أَجَل . (أَيُّ أَجَلٍ ، أَنَا مُحَمَّدٌ) شۇنداق . (شۇنداق ، مەن تىرىشچان)
2 - بايان جۈملىدىن كېيىن بايان جۈملىنىڭ مەزمۇنىنىڭ رىئالىقنى دەلىللەپ كېلىدۇ.
- نَجَحَ زَيْدٌ . زەيت مۇۋەپپەقىيەت قازاندى . - أَجَل . شۇنداق .
- لَيْسَ عِنْدَهُ قُدْرَةٌ عَلَى إِمْتِامِ هَذَا الْعَمَلِ . ئۇنىڭدا بۇ خىزمەتنى پۈتتۈرۈش ئىقتىدارى يوق . - أَجَل . شۇنداق .
3 - ئۈمىد - تەلەپ جۈملىسىدىن كېيىن ، ئۈمىد - تەلەپنىڭ جاۋابىنى بىلدۈرۈپ كېلىدۇ.

- سَاعِدِنِ ! سەن ماڭا ياردەم بەر . - أَجَل . بولىدۇ .
- لَا تَقِفْ ! توختاپ قالماڭ . - أَجَل . بولىدۇ .

أَجَل

أَجَل - سەۋەپ - مەقسەتنى ئىپادىلەپ كېلىدۇ ، ئۇ مۇستەقىل قوللىنىلماستىن ، باشقا بىر ئىسىم بىلەن ئىزاپەتلىك بىرىكمە ھاسىل قىلىپ ، ئىزاپەتلىك بىرىكمىنىڭ بىرىنچى ئەزاسى بولۇپ پەتھەلىك كېلىدۇ ، ياكى ئۇنىڭ ئالدىغا ئالدى قوشۇلغۇچى اللام ياكى « مِنْ » قوشۇلۇپ ئالدى قوشۇلغۇچىلىق بىرىكمە ھاسىل قىلىدۇ. جۈملە تەركىبىدە «...ئۈچۈن» دېگەن مەنىدە سەۋەپ - مەقسەت تولدۇرغۇچىسى بولىدۇ.
- أَفْعَلُ ذَلِكَ أَجَلِك . مەن سەن ئۈچۈن ئاشۇنداق قىلىمەن .

- مِنْ أَجَلِ إِنْقَانِ الْعَرَبِيَّةِ جَتَهْدُ فِي الدِّرَاسَةِ . (الْمَفْعُولُ لَهُ) .
بىز ئەرەب تىلىنى پىششىق بىلىش ئۈچۈن ، ئۆگىنىشتە تىرىشىمىز .
- يُنَاصِلُونَ مِنْ أَجَلِ حِمَايَةِ الْوَطَنِ . (الْمَفْعُولُ لَهُ) ئۇلار ۋەتەننى قوغداش ئۈچۈن كۈرەش قىلىۋاتىدۇ .
- عَلَيْنَا أَنْ نَسْتَعِدَّ اسْتِعْدَادًا جَيِّدًا لِأَجَلِ إِمْتِامِ الْعَمَلِ بِخَيْرٍ وَجْهِ .
بىز خىزمەتنى ئەڭ ياخشى ھالدا تاماملاش ئۈچۈن ياخشى تەييارلىنىشىمىز لازىم .

- أَسْرَعَ الْجُنُودُ إِلَى مِنْطَقَةِ الْفَيْضَانِ لِأَجْلِ إِغَاثَةِ الْمُنْكَوبِينَ.

جەڭچىلەر ئاپەتكە ئۇچرىغانلارنى قۇتقۇزۇش ئۈچۈن تاشقىن رايۇنىغا تېز ماڭدى.

أَجَلَ بِلَهُنْ ئىپادىلەنگەن ئىزاپەتلىك بىرىكىمنىڭ ئىككىنچى ئەزاسى ئىسىم بولغاندىن باشقا، يەنە مەستەر قوشۇمچىسى بىلەن باشلانغان قىياسى مەستەرمۇ بولىدۇ؛

- نَفَرًا الصُّحُفَ دَائِمًا مِنْ أَجْلِ أَنْ نَعْرِفَ مَا يَدُورُ فِي الْعَالَمِ.

بىز دۇنيادا بولۇۋاتقان ئىشلارنى بىلىشىمىز ئۈچۈن دائىم گېزىتلەرنى ئوقۇيمىز.

- اتَّخَذَتِ الْحُكُومَةُ التَّدَابِيرَ الْفَعَالِيَّةَ مِنْ أَجْلِ أَنْ تَزْدَهَرَ الْأَسْوَاقُ.

ھۆكۈمەت بازارلارنىڭ گۈللىنىشى ئۈچۈن ئۈنۈملۈك تەدبىرلەرنى قوللاندى.

ھازىر، كىشىلەر كۆپىنچە أَجَلَ دىن كېيىن خَاطِرَ (نىيەت، ھۆرمەت، يۈز - خاتىر) سۆزىنى قوشۇپ مەنا تۈسىنى كۈچەيتىدۇ.

1- « لِأَجْلِ خَاطِرِ فُلَانٍ » مەنىسى: « ... نىڭ يۈز خاتىرىسى ئۈچۈن، ... نىڭ يۈز خاتىرىسىنى قىلىپ »

- أَغْفِرُ لَكَ هَذِهِ الْمَرَّةَ لِأَجْلِ خَاطِرِ أَبِيكَ. مەن داداڭنىڭ يۈز خاتىرىسى ئۈچۈن بۇ قېتىم سېنى كەچۈرمىەن.

- أَرْجُوكَ، أَرْجُو أَنْ تَتْرَكَهُ لِأَجْلِ خَاطِرِي.

ئۆتۈنۈپ قالاي، مېنىڭ يۈز خاتىرەم ئۈچۈن ئۇنى مەيلىگە قويۇشۇڭنى ئۈمىد قىلىمەن.

2- « لِأَجْلِ خَاطِرِ كَذَا » مەنىسى: « ... سەۋەبىدىن، ... مەقسىتىدە » .

- رَاجَعْنَا نَصَّ الْمَقَالَةِ الْمُنْقُولَةَ لِأَجْلِ خَاطِرِ دِقَّةٍ وَحَدَرٍ.

بىز كۆچۈرۈلگەن ماقالىنىڭ تېكىستىنى توغرىلىق ۋە ئېھتىيات سەۋەبىدىن سېلىشتۇردۇق.

- لَقَدْ طَوَّلَتِ الْمَكْتَبَةُ مُدَّةَ فَنَاحِ لِأَجْلِ خَاطِرِ تَسْهِيلِ الْقُرَاءِ.

كۈتۈپخانا ئوقۇرمەنلەرگە ئاسانلىق يارىتىش مەقسىتىدە ئېچىش ۋاقتىنى ئۇزارتتى.

أَجَلًا أَوْ عَاجِلًا

أَجَلًا ۋاقىت رەۋشى ئورنىدا كېلىدىغان سۆز (نَائِبُ ظَرْفِ الزَّمَانِ) بولۇپ، « كېيىن، ئاخىرى » دېگەن مەنىدە مۇستەقىلمۇ قوللىنىلىدۇ، يەنە كۆپىنچە عَاجِلًا بىلەن باغلىنىپ « ھامان بىر كۈنى، بەربىر، ئاخىر » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. أَجَلَ يەنە ئادەتتىكى بىر ئىسىم رولىدا جۈملىدە ھەرخىل بۆلەك بولىدۇ.

- سَأُكَافِيكَ أَجَلًا. مەن سېنى كېيىن مۇكاپاتلايمەن. (ۋاقىت رەۋشى)

- سَيَسْقُطُ الْمَتَامِرُونَ أَجَلًا أَوْ عَاجِلًا. سۈيىقەستچىلەر ھامان بىر كۈنى غۇلاپ چۈشىدۇ. (ۋاقىت رەۋشى)

- لَا تَقْلُقْ فَالْحَقِيقَةُ سَتَظْهَرُ أَجَلًا أَوْ عَاجِلًا.

ئەنسىرمە، ھەقىقەت ھامان بىر كۈنى ئاشكارلىنىدۇ. (ۋاقىت رەۋشى)

- الْأَجَلُ خَيْرٌ مِنَ الْعَاجِلِ. ئالدىرمىغۇچى ئالدۇرغۇچىدىن ياخشىراق. (مۇبتىدا)

- طَلَبَ قَاسِمٌ الْأَجَلَ وَتَرَكَ الْعَاجِلَ.

قاسىم ئالدىرماسلىقىنى تەلەپ قىلدى، ئالدىراغۇلۇقنى تاشلىدى. (تولدۇرغۇچى)

أَحَدٌ (إِخْدَى)

أَحَدٌ مِ إِخْدَى - ساناق سان بولۇپ، « بىر » دېگەن مەنىدە. ئۇنىڭ قوللىنىلىشى مۇھىمى تۆۋەندىكىچە:

1 - مۇستەقىل قوللىنىلغاندا أَحَدٌ كۆپىنچە بولۇشىمىز جۈملە ۋە سۇئال جۈملىلەردە كېلىدۇ. إِحْدَى مۇستەقىل قوللىنىلمايدۇ. أَحَدٌ نىڭ جۈملىدىكى گرامماتىكىلىق ئورنى ئۇنىڭ جۈملىدە قانداق بۆلەك بولۇپ كەلگەنلىكى ئاساسدا بىكىتىلىدۇ.

- لَمْ تُصَادِفْ أَحَدًا هَذِهِ الْمَشْكِلَةُ . بىر كىشىگە بۇ مەسىلە يولۇقمىدى . (تولدۇرغۇچى)
- لَا أَحَدٌ أَعْرِفُهُ . مەن ھېچقانداق بىر كىشىنى تونۇمايمەن . (جىنسىي ئۇقۇمنى ئىنكار قىلغۇچى
(لا » نىڭ ئىسمى)

- هَلْ عَرَفَ أَحَدٌ هَذَا الْأَمْرَ ؟ بۇ ئىشنى بىر كىشى بىلىدىمۇ ؟ (پائىل)

2 - ئىككىلىك ساندىكى ئىسىم ياكى كۆپلۈك ساندىكى ئىسىم بىلەن ئىزاپەتلىك بىرىكمە ھاسىل قىلىپ « ئىككى ... دىن بىرى » « ... لاردىن بىرى » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ، يەنە ھەر خىل جۈملە بۆلىكى بولۇپ كېلىدۇ. ئادەتتە أَحَدٌ م إِحْدَى ئىزاپەتلىك بىرىكمىنىڭ ئىككىنچى ئەزاسى (بىرلىك سانى) بىلەن جىنسىي تۈر جەھەتتە بىردەك كېلىدۇ. ئەگەر ئۇلار جۈملىدە خەۋەر بولۇپ كەلسە، ئىزاپەتلىك بىرىكمىنىڭ ئىككىنچى ئەزاسى بىلەن ماسلىشىپ، مۇبتىدانىڭ جىنسىي تۈرى بىلەن ئوخشاشماي كېلىدۇ. بەزىدە أَحَدٌ ياكى إِحْدَى نىڭ قايسىسى قوللىنىلسىمۇ بولىدۇ.

- أُوْصِلَ الْمَرِيضُ إِلَى أَحَدِ الْمُسْتَشْفِيَّاتِ . كېسەل دوختۇرخانىلارنىڭ بىرىگە ئېلىپ بېرىلدى .

- اِسْتَرَكْتُ فِي إِحْدَى الْمَجَلَّاتِ . مەن ژورناللارنىڭ بىرىگە مۇشتەرى بولدۇم .

- جُرِحَ أَحَدُ الْجُنْدِيِّينَ . ئىككى جەڭچىنىڭ بىرى جازاھەتلەندى .

- حَضَرَتْ إِحْدَى الْفَتَيَاتِ الثَّلَاثِ . ھېلىقى ئۈچ قىزدىن بىرى كەلدى .

- الْكِتَابَةُ إِحْدَى اللِّسَانِيْنَ . (أَوْ أَحَدُ اللِّسَانِيْنَ) يېزىق ئىككى خىل تىلنىڭ بىرى .

3 - « ئون » بىلەن بىرىككەن سۆز ھاسىل قىلىپ « ئون بىر » دېگەننى ئىپادىلەيدۇ، سۆز ئاخىرى پەتھەگە قاتقان بولىدۇ.

- لِي أَحَدُ عَشَرَ كِتَابًا . مەندە ئون بىر كىتاب بار . (مۇبتىدا)

- دَرَسْنَا إِحْدَى عَشْرَةَ جُمْلَةً . بىز ئون بىر جۈملە ئۆگەندۇق . (تولدۇرغۇچى)

- اِسْتَمَعْتُ إِلَى أَحَدِ عَشَرَ خَبْرًا . مەن ئون بىر خەۋەر ئاڭلىدىم . (ئالدى قوشۇلغۇچىنى قوبۇل قىلغۇچى)

4 - ئېنىقلىق ئالامىتى بىلەن مۇستەقىل قوللىنىلغاندا « يَوْمَ الْأَحَدِ » بىلەن مەنىداش ھالدا « يەكشەنبە » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ. ئۇنىڭ جۈملىدە قانداق بۆلەك بولۇپ كەلگەنلىكىگە قاراپ ئۇنىڭ گرامماتىكىلىق ئورنى ئېنىقلىنىدۇ.

- الْأَحَدُ يَوْمَ الرَّاحَةِ . يەكشەنبە دەم ئېلىش كۈنى . (مۇبتىدا)

- سَأَزُورُكَ فِي الْأَحَدِ . مەن سېنى يەكشەنبە كۈنى يوقلايمەن . (ئالدى قوشۇلغۇچىنى قوبۇل قىلغۇچى)

- قَضَيْنَا الْأَحَدَ مَسْرُورِينَ . بىز يەكشەنبىنى خوشال ئۆتكۈزدۇق . (تولدۇرغۇچى)

- نَجْتَمِعُ الْأَحَدَ . بىز يەكشەنبە كۈنى يىغىلىمىز . (ۋاقىت رەۋىشى)

5 - ئۆزىنىڭ كۆپلۈك سانى بىلەن ئىزاپەتلىك بىرىكمە ھاسىل قىلىپ « لَا مِثِيلَ لَهُ » بىلەن مەنىداش ھالدا « مىسىلسىز، تەڭداشسىز، ئالدىنقى قاتاردىكىلەردىن بىرى، بىردىن بىرى، كۆزگە كۆرۈنگىنى »

دېگەن مەنلەردە ئىسىملىق جۈملىنىڭ خەۋىرى قاتارلىق بۆلەك بولۇپ كېلىدۇ.

– بَاسِلٌ أَحَدٌ الْأَحْدَيْنِ . باسل ئالدىنقى قاتاردىكىلەرنىڭ بىرى .

– شَادِيَةٌ إِحْدَى الْإِحْدِ . شادىيە كۆزگە كۆرۈنگەن بىرى .

أَحَدٌ عَشْرًا (إِحْدَى عَشْرَةَ)

« أَحَدٌ عَشْرًا » مۇرەككەپ سان (أَلْعَدْدُ الْمُرَكَّبُ) بولۇپ، « ئون بىر » دېگەن مەنىدە، ئۇنىڭ ئاياللىق

جىنسىي تۈر شەكلى « إِحْدَى عَشْرَةَ » . بۇ مۇرەككەپ ساننىڭ بىرلىك ۋە ئونلۇقىنىڭ ئاخىرى پەتھەگە

قاتقان . شۇڭا جۈملىدىكى ئورنىنىڭ باش كېلىش، چۈشۈم كېلىش، ياكى ئىگىلىك كېلىشتە بولۇشىغا

قارىماستىن، پەتھەلىك كېلىدۇ.

– كَتَبْتُ أَحَدَ عَشْرٍ سَطْرًا . مەن ئون بىر قۇر خەت يازدىم . (تولدۇرغۇچى)

– كَتَبَ نَبِيَّةٌ إِحْدَى عَشْرَةَ صَفْحَةً . نەبىيە ئون بىر بەت خەت يازدى . (تولدۇرغۇچى)

– فِي الْحَدِيثِ إِحْدَى عَشْرَةَ زَهْرَةً . باغچىدا ئون بىر گۈل بار . (مۇبتىدا)

– فِي الْمِثْلَمَةِ أَحَدٌ عَشْرٌ قَلَمًا . قەلەمداندا ئون بىر قەلەم بار . (مۇبتىدا)

– يَنْظُرُ أَمِينٌ إِلَى أَحَدِ عَشْرٍ طَائِرًا عَلَى الشَّجَرَةِ .

ئەمىن دەرەختىكى ئون بىر قۇشقاچقا قاراۋاتىدۇ . (ئالدى قوشۇلغۇچىنى قوبۇل قىلغۇچى)

– كَوْنٌ جُمْلًا بِكُلِّ مِنَ الْأَحْدَى عَشْرَةَ كَلِمَةً التَّالِيَةِ . تۆۋەندىكى ئون بىر سۆزنىڭ ھەرىپى بىلەن جۈملە تۈزۈلگەن .

« أَحَدٌ عَشْرًا » نىڭ قوللىنىلىشى توغرىسىدا « سانلار ۋە مۇرەككەپ سانلار » توغرىسىدىكى مەزمۇنلارغا قاراڭ .

أَحَادٌ

« أَحَادٌ » تۈلۈقسىز تۈرلىنىدىغان ئىسىم (الْأِسْمُ عَيْزُ الْمُنْصَرِفِ) مۇستەقىل قوللىنىلىدۇ . « وَاحِدًا

وَاحِدًا » بىلەن مەنىداش ھالدا « بىردىن – بىردىن » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ . تەكرارلىنىپ « أَحَادٌ أَحَادٌ

» شەكلىدە « وَاحِدًا بَعْدَ وَاحِدٍ » بىلەن مەنىداش ھالدا « بىر – بىرلەپ » دېگەن مەنىدەمۇ كېلىدۇ . جۈملە

تەركىبىدە ھالەت بولىدۇ .

– جَاءَ الطُّالِبُ أَحَادًا . ئوقۇغۇچىلار بىردىن – بىردىن كەلدى .

– دَخَلَ الطُّالِبُ حُجْرَةَ الدَّرْسِ أَحَادًا أَحَادًا . ئوقۇغۇچىلار دەرسخانىغا بىر – بىرلەپ كىردى .

– ذَلَّلْنَا الصُّعُوبَاتِ أَحَادًا أَحَادًا . بىز قىيىنچىلىقلارنى بىر – بىرلەپ يەڭدۇق .

ساندىن كېلىپ چىققان « فُعَالٌ » ۋەزىندىكى ئىسىملاردىن « أَحَادٌ » دىن باشقا يەنە « ثَنَاءٌ، ثَلَاثٌ، رُبَاعٌ، خَمَاسٌ،

سُدَاسٌ، سُبَاعٌ، ثَمَانٌ، تُسَاعٌ، عَشَارٌ » لار بار . ئۇلار جۈملە تەركىبىدە كۆپىنچە ھالەت بولىدۇ . « مانچىدىن –

مانچىدىن ، مانچە – مانچىلاپ » دېگەن مەنىدە كېلىدۇ .

– إِصْطَفَى التَّلَامِيذُ صَفًّا ثَنَاءً ثَنَاءً . ئوقۇغۇچىلار ئىككىدىن – ئىككىدىن قاتار بولۇپ تىزىلدى .

– يَلْتَفُ الْقَوْمُ عَشَارًا . كىشىلەر ئوندىن – ئوندىن توپ بولۇۋاتىدۇ .

(نەشىرگە تەييارلىغۇچى : ئىسمائىل قادىر ھاجىم)

ئۈرۈمچى شەھىرىنىڭ 11 - ئايلىق ناماز ۋاقتلىرى

خۇپتەن	شام	ئەسىر	پىشىن	كۈن چىقىش	بامدات	نويابىر (11 - ئاي)	
6:02	5:04	2:37	12:30	6:44	5:14	شەنبە	1
6:00	5:02	2:35	12:30	6:46	5:16	يەكشەنبە	2
5:59	5:01	2:34	12:30	6:47	5:17	دۈشەنبە	3
5:58	5:00	2:33	12:30	6:48	5:18	سەيشەنبە	4
5:56	4:58	2:32	12:30	6:50	5:19	چارشەنبە	5
5:55	4:57	2:31	12:30	6:51	5:20	پەيشەنبە	6
5:54	4:56	2:30	12:30	6:52	5:21	جۈمە	7
5:53	4:55	2:29	12:30	6:54	5:23	شەنبە	8
5:52	4:54	2:28	12:30	6:55	5:24	يەكشەنبە	9
5:50	4:52	2:28	12:30	6:56	5:25	دۈشەنبە	10
5:49	4:51	2:27	12:30	6:57	5:26	سەيشەنبە	11
5:48	4:50	2:26	12:30	6:59	5:27	چارشەنبە	12
5:47	4:49	2:25	12:30	7:00	5:28	پەيشەنبە	13
5:46	4:48	2:24	12:30	7:01	5:29	جۈمە	14
5:45	4:47	2:23	12:30	7:03	5:30	شەنبە	15
5:44	4:46	2:23	12:30	7:04	5:31	يەكشەنبە	16
5:43	4:45	2:22	12:30	7:05	5:33	دۈشەنبە	17
5:42	4:44	2:21	12:30	7:07	5:34	سەيشەنبە	18
5:42	4:44	2:21	12:30	7:08	5:35	چارشەنبە	19
5:41	4:43	2:20	12:30	7:09	5:36	پەيشەنبە	20
5:40	4:42	2:19	12:30	7:10	5:37	جۈمە	21
5:39	4:41	2:19	12:30	7:12	5:38	شەنبە	22
5:39	4:41	2:18	12:30	7:13	5:39	يەكشەنبە	23
5:38	4:40	2:18	12:30	7:14	5:40	دۈشەنبە	24
5:37	4:39	2:17	12:30	7:15	5:41	سەيشەنبە	25
5:37	4:39	2:17	12:30	7:17	5:42	چارشەنبە	26
5:36	4:38	2:17	12:30	7:18	5:43	پەيشەنبە	27
5:36	4:38	2:16	12:30	7:19	5:44	جۈمە	28
5:35	4:37	2:16	12:30	7:20	5:45	شەنبە	29
5:35	4:37	2:16	12:30	7:21	5:46	يەكشەنبە	30

ئەسكەرتىش: مەزكۇر جەدۋەلدىكى ۋاقت ئۈرۈمچى ۋاقتى بولۇپ، ئەزان ئوقۇلىدىغان ۋاقتنى كۆرسىتىدۇ.